

Патрык Мадьяно

Віла Журба

Хто ты, надглядач ценяў?

Дылан Томас

I

Разабралі гатэль „Вэрдэн”. Гэта была дзіўная будыніна са збуцьвелей драўлянай вэрандай, насупраць вакзалу. Каміваяжоры заходзілі туды паспаць да адыходу наступнага цягніка. За гатэлем замацавалася слава прахаднога прыпынішча. Кавярня-ратонда побач таксама зынікла. Як яна называлася — „Цыфэрбляты”? „Будучыня”? Цяпер паміж вакзалам і газонамі на пляцы Альбэрта I пралягае вялізная пустка.

Вуліца Руаяль не змянілася, але гэтай позняй зімовай парою яна выглядае быццам вымерлая. Вітрыны кнігарні Клемана Маро, ювэліра Гаравіца, „Давіль”, „Жэнэва”, „Ле Тукэ” і ангельскай цукерні Фідэль-Бэржэ... Далей цырульніцкі салён Рэнэ Піго. Вітрына Анры „Пад Фіялкай”. Бальшыня гэтых люксовых крамаў зачынялася пасля сэзону. З-пад аркады відаць, як па левай руцэ зіхаціць чырвона-зялёны нэон бару „Сэнтра”. Па другі бок, на рагу Руаяль і пляцу Пак’е — кавярня „Тавэрна”, якую летам любіла наведваць моладзь. Ці і сёння ў ёй тыя самыя наведнікі?

Нічога не засталася ад вялізнай кавярні з жырандолямі й люстрамі, столікамі й парасонамі проста на вуліцы. Пад восем гадзін вечара наведнікі пачыналі сноўдацца ад століка да століка, гуртавацца. Покаты сьмеху. Бляндынкі. Пазвоньваньне шклянак. Саламяныя капелюшы. Час-часам зьяўляўся нехта ў стракатым купальным плашчы. Ішла падрыхтоўка да начных забаваў.

Па правы бок відаць Казіно, белы масыўны гмах, ён адчыняўся толькі з чэрвеня да верасня. Зімою мясцовыя заможнікі два разы ў тыдзень гулялі ў брыдж у залі для бакара, а ў шашлыкарні збіраўся дэпартаманцкі Ратарыянскі Клюб. Ззаду — парк Альбіні, які лагодным спадам спускаўся да самога возера, аточанага вербалозамі. Над возерам былі пляцоўка для аркестру і прыстань, адкуль на старадаўнім вадаплаве можна было заплыць да маленькіх надбярэжных мясцінаў: Вэр’е, Шавуар, Сэнт-Жар’ё, Эдэн-Рок, Порт-Люзац... Зашмат, каб пералічыць. А некаторыя з гэтых назваў належала б высьпеўваць, няўпінна як калыханку.

Далей — алея Альбіні з плятанамі па абодвух баках. Алея цягнецца ўздоўж возера, а ў тым месцы, дзе загінае направа, відаць ясную драўляную

браму — уваход у „Спортынг”. Абাপал жвіраванай дарожкі — некалькі тэнісных кортаў. Цяпер дастаткова заплюшчыць вочы і ўявіць сабе доўгі шэраг купальных кабінаў і пяшчаны пляж, што разьлёгся амаль на трыста мэтраў. На заднім пляне — ангельскі сад, а ў ім бар і рэстаран „Спортынг” ў колішняй аранжэрэі. Усё гэта падобнае на востраў, які ў пачатку стагодзьдзя належаў аўтаканструктару Гордану-Граму.

Насупраць „Спортынг”, па другі бок алеі Альбіні, пачынаецца бульвар Карабасэль. Ён падымаецца зыгзагамі ажно да гатэляў „Эрмітаж”, „Віндзор” і „Альгамбра”. Да іх можна дабрацца і фунікулёрам. Летам канатны вагонік працуе да самай поўначы. Пасажыры чакаюць яго ў маленькай станцыі, што выглядае як горская хатка. Расьліннасьць тут самая разнастайная, таму нельга па ёй адназначна сказаць, дзе знаходзіцца гэтая мясцовасьць: у Альпах, на берагу Міжземнага мора ці ў тропіках. Парасоністыя сосны. Мімозы. Яліна. Пальмы. З бульвару на пагорку відаць панараму цэлага возера, горны хрыбет Араві і на другім беразе — прывідную краіну, якая завецца Швэйцарыяй.

„Эрмітаж” і „Віндзор” не прапануюць нічога апрача мэбляваных пакояў. Тым ня менш ніхто не парупіўся разабраць ні калаўротныя дзьверы „Віндзору”, ні зашклёную вэранду, што прадоўжвае хол „Эрмітажу”. Вэранда была скрозь зарослая буганвіліяй. „Віндзор” паставілі ў 1910-м, ягоны белы фасад нагадваў бэзэ, як фасады „Руля” ці „Нэгрэско” ў Ніцы. „Эрмітаж”, у вохравым адценьні, быў больш сыціплы й велічны. Ён нагадваў гатэль „Руаяль” у Давілі. Усё роўна як брат-блізныя. Ці сапраўды здаюць пакоі ў гэтых гатэлях? Вокны ў іх ніколі ня сьвецяцца. Трэба не абы-якой сьмеласьці, каб прайсьціся іхнымі цёмнымі калідорамі і падняцца па сходах. Магчыма, каб толькі пераканацца, што там ніхто не жыве.

„Альгамбру” сьцэрлі з паверхні зямлі. І ні сьледу не засталася ад садоў, што яе атачалі. Тут напэўна плянуюць паставіць нейкі мадэрны гатэль. Малюткая натуга памяці: летам сады „Эрмітажу”, „Віндзору” й „Альгамбры” былі вельмі падобныя на папулярныя ўяўленьні Страчанага Раю або Абяцанай Зямлі. У каторым зь іх быў той разьлеглы кветнік зь вяргінямі пад балюстрадай, на якую можна было абaperціся і сузіраць цэлае возера ўнізе? Няважна. Мы былі апошнімі сьведкамі зьнікненьня таго сьвету.

Позьні зімовы вечар. Па другі бок возера цяжка разрозьніць расплывістыя агні Швэйцарыі. З усёй буйнай расьліннасьці Карабасэлю засталася некалькі засохлых дрэваў і чэзлае кустоўе. Фасады „Віндзору” й „Эрмітажу” чарнеюць, як абгарэлыя. Мястэчка страціла свой касмапалітычна-летні глянец. Скурчылася ўсяго да памераў правінцыйнага цэнтру. Малая мясціна, што прытаілася ў французскай глушы. Натарыюс і субпрэфэкт гуляюць у брыдж у пустым Казіно. Разам зь імі мадам Піго, уладальніца цырульні, саракагадовая бляндынка, напарфумаваная „Шокінгам”. Па яе бакох малады Фурнье, чья сям’я мае тры тэкстыльныя фабрыкі ў Фавэржы, і Сэрво, уласьнік фармацэўтычных лябараторыяў у

Шамбэры, выдатны гулец у гольф. Кажуць, нібыта мадам Сэрво, брунэтка ў адценьні раўнамоцным бялявасьці мадам Піго, увесь час кружыла сваім БМВ паміж Жэнэвай і вілай у Шавуары ды вельмі любіць кампанію маладых мужчын. Часта бачылі яе з Пэмпэнам Ляварэлем. Можна падаць яшчэ тысячу нароўні нясмачных дробязяў са штодзённага местачковага жыцця, таму што рэчы й людзі напэўна не зьмяніліся за апошнія дванаццаць гадоў.

Кавярні пазачыньваныя. Зь дзвярэй „Сэнтры” цэдзіцца ружовае сьвятло. Калі хочаце, увойдзем і паглядзім, ці на месцы панэлі з чырвонага дрэва і лямпа пад крацястым абажурам зьлева ад бару? Не зьнялі здымкаў Эміля Але і прызаў, здабытых ім на чэмпіянаце сьвету ў Энгельбэрце. Ні здымкаў Джэймса Кутэ і Данеля Анрыкса. Яны вісяць у адной лініі пад паліцай з бутэлькамі. Вядома, здымкі пажаўцелі. У паўзмроку апошні кліент, расчырванелы мужчына ў крацястым пінжаку, ляніва абмацвае бармэнку. На пачатку шасьцідзясятых яна была крутой красуняй, але з таго часу значна пакруглела.

На апусьцелай вуліцы Самэе чуваць толькі водгук уласных крокаў. Зь левага боку — кінатэатар „Рэгент”. Ён не зьмяніўся — на ім далей тая самая памаранчовая атынка і барвовы надпіс РЭГЕНТ. Але аднавілі глядзельную залю, зьмянілі драўляныя крэслы і партрэты кіназорак, што аздаблялі ўваход. Вакзальны пляц — адзінае месца ў мястэчку, дзе відаць нейкае сьвятло і невялікае ажыўленьне. Хуткі цягнік у Парыж адыходзіць шэсьць хвілін па поўначы. Гаманлівыя адпускнікі з казармаў Бэртале, з мэталёвымі або кардоннымі валізачкамі ў руках, сходзяцца на вакзал невялікімі групамі. Некаторыя напяваюць „Стройную ялінку”: вядома, блізка Каляды. Купяцца на другім пэरणе, таўхаючы адзін аднаго ў плечы. Можна падумаць, што адпраўляюцца на фронт. Паміж вайсковымі ўніформамі адзін цывільны гарнітур, бэжавага колеру. Чалавек у ім, мабыць, зусім не адчувае марозу. Нэрвовымі рухамі рукі папраўляе зьлёны шаўковы шалік на шыі. Пераходзіць ад адной групы да другой, кідае неспакойны пагляд направа й налева, як быццам кагосьці ў гэтай сыціжме шукаючы. Пытаецца нешта ў аднаго вайскоўца, але той і ягоныя два таварышы абмерваюць яго зьдэклівымі позіркамі. Іншыя адварочваюцца і сьвісьцяць яму ўслед. Ён прыкідваецца, што нічога не заўважае, і пакусвае свой муштук. Запыніўся побач бялявага альпійскага стралка. Стралок выглядае на зьбянтэжанага і час ад часу зіркае спотайку на сваіх таварышаў. Мужчына ў цывільным усьпіраецца на ягонае плячо і нешта яму нашэптвае на вуха. Малады стралок спрабуе высвабодзіцца. Тады мужчына засоўвае канвэрт у кішэню ягонага плашча, глядзіць на яго моўчкі і стаўляе каўнер свайго пінжака, каб захіліцца ад сьнегу, што якраз пачаў падаць.

Гэты чалавек завецца Рэнэ Мэйнт. Ён рэзкім рухам падымае левую далонь да лоба і пакідае яе там як брылёк, у характэрным жэсьце, як дванаццаць гадоў таму. Як жа ён пастарэў...

На вакзал уяжджае цягнік. Яны бяруць яго штурмам, набіваюць тамбуры, апускаюць шыбы, перадаюць адзін аднаму валізкі. Некаторыя падпяваюць „Гэта толькі развітаньне“, але большыня завывае „Стройную ялінку“... Падае штораз большы сьнег. Мэйнт стаіць выпрастаны, незварушны, усё з даланёй над вачыма. Бялявы маладзён за шыбінай глядзіць на яго са зласьлівай усмешкай у куточках вуснаў. Камячыць у руках свой бэрэт альпійскага стралка. Мэйнт ківае яму. Вагоны прасоўваюцца адзін за адным, забіраючы вайсковую зборню, якая сьпявае й махае рукамі.

Ён схаваў рукі ў кішэні пінжака і кіруецца да вакзальнага буфэту. Два афіцыянты выраўноўваюць столікі і замятаюць падлогу шырокімі плаўнымі рухамі. За стойкай чалавек у непрамакальным плашчы канчае расстаўляць шклянкі й кілішкі. Мэйнт заказвае каньяк. Чалавек суха адказвае, што сёння ўжо зачынена. Мэйнт зноў просіць каньяку.

— Тутака, — расьцягваючы склады, адказвае яму бармэн, — блакітных не абслугоўваюць.

Тыя два ззаду выбухаюць сьмехам. Мэйнт не варушыцца, уставіўшы стомлены пагляд у нейкі пункт за бармэнам. Адзін з афіцыянтаў выключыў насыценную лямпу зь левага боку. Застаецца толькі пляма жаўтлявага сьвятла вакол бару. Яны чакаюць, скрыжаваўшы рукі на грудзях. Даць яму па зубах? Ды хто яго ведае. Мэйнт можа грукнуць рукою па бруднай стойцы і крыкнуць: „Я — Астрыд, КАРАЛЕВА БЭЛЬГІ!“, выкрыўляючыся і абразьліва рагочучы, як ужо некалі бывала.

II

Што я рабіў у свае васьмнаццаць гадоў на беразе таго возера, у тым вядомым курорце з гарачымі крыніцамі? Нічога. Жыў у сямейным пансіянаце „Пад Ліпамі“ на бульвары Карабасэль. Я мог зьняць пакой у мястэчку, але мне спадабаліся месцы на ўзвышшы, усяго за некалькі крокаў ад „Віндзору“, „Эрмітажу“ і „Альгамбры“. Іхны люксус і ўзбуялыя сады мяне супакойвалі.

Я тады паміраў ад страху: страх не пакінуў мяне і да гэтай пары, але ў тыя часы ён быў мацнейшы і менш абгрунтаваны. Я ўцёк з Парыжу, перакананы, што горад стаўся небясьпечны для такіх людзей, як я. У ім панавала непрыемная паліцыйная атмасфэра. Як на мой густ, было зашмат хапуноў. Выбухалі бомбы. Я хацеў бы ўнесці храналгічную яснасьць у мой аповед, а дзеля таго што найлепшымі арыентамі зьяўляюцца войны, дык якая вайна, насамрэч, мелася тады на ўвазе? Тая, якую называюць альжырскай, на самым пачатку шасьцідзясятых, у эпоху, калі ездзілі ў адкрытых аўтамабілях на Фларыду, а жанчыны безгустоўна апрадаліся. Мужчыны, зрэшты, таксама. Тады я баяўся куды мацней, чым сёння, і выбраў гэтую мясціну таму, што яна ўсяго за пяць кілямэтраў ад Швэйцарыі. У выпадку якой-кольвечы

трывогі дастаткова было пераплысці возера. У сваёй наіўнасьці я верыў, што чым бліжэй чалавек да Швэйцарыі, тым большыя ў яго шанцы туды ўцячы. Тады я яшчэ ня ведаў, што ніякай Швэйцарыі не йснуе.

„Сэзон“ пачынаўся 15 чэрвеня. Банкеты й гуляньні йшлі безь перапынку. Абед „Амбасадараў“ у Казіно. Турнэ сьпевака Жоржа Ульмэра. Тры спэтаклі „Паслухайце, спадары“. Фэрвэркі з нагоды 14 ліпеня над Шавуарскай затокай, балеты маркіза Куэва ды іншыя імпрэзы, якія прыйшлі б мне на ўспамін, калі б я меў пад рукою праграму, надрукаваную мясцовым турыстычным бюро. Я захаваў тую праграму і ўпэўнены, што адшукаю яе недзе паміж старонкамі адной з кніжак, што чытаў у тым годзе. Толькі ў якой? Надвор’е было „надзвычайнае“, і заўсёднікі прадказвалі сонца аж да кастрычніка.

Я выходзіў вельмі рэдка, адно каб пакупацца. Наогул праводзіў дні ў холе або ў садзе „Віндзору“, пераканаўшы сябе, што прынамсі тут нічым не рызыкую. А калі мяне хапала паніка — як быццам у жываце, трохі вышэй пупа, паволі распускалася кветка — я глядзеў у далеч, на той бераг возера. З садоў „Віндзору“ было відаць вёску. Напрасткі ня больш чым пяць кілямэтраў. Можна было адолець гэтую адлегласьць уплаў. А ноччу на малой маторнай лодцы можна было туды заплыць за дваццаць хвілін. Вось так. Я намагаўся супакоіць сябе. Шаптаў, выразна вымаўляючы словы: „Ноччу на малой маторнай лодцы...“ Калі мне рабілася лепей, я зноў браўся чытаць раман або нейкі бяскрыўдны часопіс. (Я забараніў сабе чытаць штодзённыя газэты і слухаць радыё. Калі йшоў на фільм, кожны раз стараўся папасьці пасья „Навінаў“.) Перш за ўсё — нічога ня ведаць пра тое, што адбываецца ў сьвеце. Не павялічваць свайго страху, прадчуваньня непазьбежнай катастрофы. Думаць толькі пра самыя бясшкродныя рэчы: моду, літаратуру, кіно, мюзік-хол. Выцягнуцца на вялізнай ляжанцы, заплюшчыць вочы, адпружыцца, перш за ўсё — адпружыцца. Забыцца. Ну як?

Папоўдні я спускаўся ў мястэчка. Сядаў на лаўцы на алеі Альбіні і назіраў за рухам малых яхтаў і водных ровараў пры беразе возера. Гэта сцешвала. Зьверху мяне прыкрывала лісьце плятанаў. Я зноў рушаў у дарогу, павольным і асьцярожным крокам. На пляцы Пак’е заўсёды выбіраў столік за тэрасай „Тавэрны“ і заўсёды заказваў кампары з содавай. Разглядаў вакол сябе моладзь, маіх аднагодкаў. Мінаў час, і маладых людзей усё прыбывала. Яшчэ й цяпер чую іхны сьмех, бачу касмылі валасоў, што спадалі ім на вочы. Дзяўчаты хадзілі ў нагавіцах з буфамі або паласатых шортах. Хлопцы былі ў блэйзэрах з нашэйкамі, пад расшпіленымі каўнярамі кашуляў мелі падвязаныя шаўковыя хусткі. Стрыжка ў іх была кароткая, амаль што „пад нуль“. Яны наладжвалі патанцоўкі. Дзяўчаты прыходзілі танцаваць у шырокіх сукенках, моцна перахопленых у таліі, і ў вузкіх пантофіках — балерынках. Прыстойная і рамантычная моладзь, якую пашлюць у Альжыр. Мяне — не.

А восьмай гадзіне я вяртаўся на вячэру ў пансіянат „Пад Ліпамі“. Гэты сямейны гатэль, які вонкава нагадваў мне паляўнічы домік, кожнага лета пасяляў з тузін заўсёдных гасцей. Усім ім было добра за шэсьцідзсят, і мая прысутнасць спачатку моцна іх раздражняла. Але я стараўся не калоць нікому ў вочы. Я не рабіў лішніх жэстаў, апускаў зрок, намагаўся захоўваць незварушны твар і як мага менш міргаць вачыма, каб не пахіснуць сваё і так няпэўнае становішча. Яны заўважылі маю добрую волю і, як думаю, урэшце паставіліся да мяне больш прыхільна.

Сталовы пакой, дзе мы збіраліся есці, быў абсталяваны ў савойскім стылі. Я мог пазнаёміцца з суседзямі за сталом, старой ахайнай парай парыжан, але з некаторых іхных намёкаў мне падалося, што мужчына — колішні інспектар паліцыі. Усе прыходзілі сілкавацца парамі, толькі адзін мэсьё з вусікам і галавою спаніэля ствараў уражаньне, што яго тут пакінулі самога. Скрозь шум размоваў я чуў, як час ад часу яго хапала ікаўка, падобная на сабачы зьвяг. Пасьля вячэры жыхары пансіянату пераходзілі ў гасцёўню, дзе з уздыхамі сядалі ў абцягнутыя крэтонам фатэлі. Мадам Бюфа, уласьніца, падавала ім нейкую настойку або нешта для страваваньня. Жанчыны гаманілі ў сваім коле. Мужчыны пачыналі партыю канасты. Мэсьё з сабачай галавою закурваў гаванскую цыгару, сядаў ззаду і з сумным выглядам назіраў за гульнёю.

Я ахвотна заставаўся б зь імі, у лагодным і супакойлівым сьвятле лямпаў пад шаўковымі, ружовымі як ласосевае мяса абажурамі, але тады трэба было б зь імі размаўляць або гуляць у карты. А можа яны пагадзіліся б, каб я сядзеў там моўчкі і толькі глядзеў? Але я зноў спускаўся ў мястэчка. У восем гадзін пятнаццаць хвілін — дакладна пасьля „Навінаў“ — уваходзіў у глядзельную залю „Рэгента“ або кінатэатру пры Казіно, які быў больш элягантны й камфортны. Я знайшоў праграму „Рэгента“ з таго лета.

КІНАТЭАТАР „РЭГЕНТ“

15—23 чэрвеня:

Чульлівая і жорсткая Элісабэт — А. Дэкуан

24—30 чэрвеня:

Летась у Марыенбадзе — А. Рэнэ

1—8 ліпеня:

Р.П.З. выклікае Бэрлін — Р. Хабіб

9—16 ліпеня:

Тэстамэнт Арфэя — Ж. Както

17—24 ліпеня:

Капітан Фракас — П. Гаспар-Юі

25 ліпеня—2 жніўня:

Хто вы, спадар Зорге? — І. Чампі

3—10 жніўня:

Ноч — М. Антаніёні

11—18 жніўня:

Сьвет Сузі Вонг

19—26 жніўня:

Заганнае кола спадара Пэка

27 жніўня—3 верасня:

Лес закаханых — С. Атан-Ляра

Я ахвотна паглядзеў бы яшчэ раз некаторыя сцэны з гэтых старых фільмаў.

Пасьля кіно я выпіваў яшчэ адну шклянку кампары ў „Тавэрне”. Маладых ужо не было. Поўнач. Недзе, мусіць, танцавалі. Я глядзеў на пустыя крэслы і столікі ды на афіцыянтаў, якія складвалі парасоны і заносілі іх усярэдзіну. Потым доўга назіраў за мігатлівым фантанам па другі бок пляцу, перад уваходам у Казіно. Вада безупынна мяняла свой колер. Я забаўляўся падлікам, колькі разоў яна афарбуецца на зьлёны. Ці не ўсё роўна, як марнаваць час, праўда? Раз, два, тры... Далічыўшы да пяцідзесяці трох, я ўставаў і йшоў, але найчасей нават не стараўся пачынаць гэтую лічылку. Я мроў, безуважна папіваючы кампары малымі глыткамі. Прыгадваецца Лісабон з часоў вайны? Усіх тых тыпаў у барах і вэстыбюлі гатэлю „Авіз”, з куфэркамі і валізкамі, у чаканьні параплава, які ніколі ня прыйдзе? Дык вось, дваццаць гадоў пасьля тых падзеяў я адчуваў сябе адным з такіх уцекачоў.

Зрэччасу я надзяваў свой флянэлевы гарнітур і адзіны галыштук. (Гэта быў цёмна-сіні галыштук, усыпаны малымі лілеямі, мне яго падараваў адзін амэрыканец. На адвароце галыштука былі вышытыя словы: *International Bar Fly*. Потым я даведаўся, што яны абазначалі тайнае брацтва алькаголікаў. Па такіх галыштуках яны распазнавалі сваіх і маглі дапамагаць адзін аднаму.) Пры галыштуку я заходзіў у Казіно і нейкі час прастойваў у дзьвярах бару „Брумэль”, назіраючы за танцамі. Танцавалі наогул людзі паміж трэцім і шостым дзясяткам, але часам можна было ўбачыць і значна маладзейшую дзяўчыну ў кампаніі нейкага зграбнага мужчыны пад пяцьдзясятку. Шматнацыянальная, досыць „шыкоўная” кампанія калыхалася пад італьянскія шлягеры або ямайскі танец каліпса. Потым я йшоў наверх, у залі для азарту. Там часта йшлі гульні зь вялізнымі банкамі. Самыя азартныя гульцы паходзілі з зусім блізкай Швэйцарыі. Прыгадваецца мне і адзін вельмі цырымонны эгіпцянін з рыжымі напамаджанымі валасамі і вялікімі, як у газэлі, вачыма — у задуменьні ён любіў указальным пальцам пагладжваць свае вусы, што прыпадобнівалі яго да ангельскага маёра. Ён рабіў стаўкі жэтонамі па пяць мільёнаў; казалі, нібыта ён — стрыечны брат караля Фарука.

Я ўздыхаў з палёгкай, калі выходзіў адтуль на вольнае паветра. Алеяй Альбіні паволі вяртаўся на бульвар Карабасэль. Ужо ніколі потым мне не

давялося цешыцца такімі цудоўнымі празрыстымі начамі. Сьвятло з надбярэжных вілаў зіхатліва адбівалася ў возеры і сьляпіла мне зрок, і ў тым зіхаценьні было нешта музычнае, як быццам сольная партыя саксафону або трубы. Я таксама чуў вельмі лёгка, амаль што няісны пошум плятанаў уздоўж алеі. Сядзячы на жалезнай лаўцы у вакзальным доміку, чакаў апошняга фунікулёра. Памяшканьне было асьветленае толькі адной начной лямпай, але ў гэтым фіялетавым паўзмроку я адчуваў сябе абсалютна бясьпечна. Чаго мне было баяцца? Вэрхал вайны, гармідар сьвету — яны не даляталі да гэтага атуленага ватай вакацыйнага аазісу. Каму прыйдзе ў галаву шукаць мяне тут, сярод знакамітых адпачыньнікаў?

Я сыходзіў на першым прыпынку, — Сэнт-Шарль-Карабасэль, — а пусты вагонік працягваў падымацца далей. Ён нагадаў вялізнага сьветляка.

Я праходзіў па калідоры пансіянату „Пад Ліпамі“ на пальчыках, зьняўшы загадзя свае пантофлі, бо сон у старых быў лёгка.

III

Яна сядзела на адной зь вялізных канапаў у глыбіні холу „Эрмітажу“ і ня зводзіла вачэй з калаўротных дзвярэй, быццам кагосьці чакала. Я сеў у фатэлі за два-тры мэтры ад яе і глядзеў на яе ў профіль.

Каштанавыя валасы. Сукенка зь зялёнага шантунгу. І белыя пантофлі на шпільках, модныя ў той час.

Каля яе ног ляжаў сабака. Ён час ад часу пазяхаў і пацягваўся. Нямецкі дог, вялізны й апатычны, зь белымі й чорнымі латкамі. Зялёны, цёмнакарычневы, белы, чорны. Гэтая камбінацыя колераў наганяла на мяне нешта накшталт атупеласьці. Як я апынуўся побач зь ёю, на канапе? Магчыма, нямецкі дог паслужыў зачэпкай, падыйшоўшы лянівай паходкай і абнюхаўшы мяне?

Я заўважыў, што вочы ў яе зялёныя, а твар у лёгкім рабацінні, і што яна крыху старэйшая за мяне.

Таго ранку мы шпацыравалі гатэльным садам. Паперадзе ішоў сабака. Мы прасоўваліся алейкай пад сляпеньнем з павойніку, які цьвіў вялізнымі лілёва-ружовымі й блакітнымі кветкамі. Я расхінаў лісьцё ракітніку; мы міналі газоны з купкамі біручыны. Прыгадваецца газон, стылізаваны пад камяністую пустэлю, зь нейкімі расьлінамі, пакрытымі як быццам інеем, ружовы глог, сходы з пустымі вазонамі паабапал. Ды разьлеглы кветнік з жоўтымі, чырвонымі і белымі вярцінямі. Усьпершыся на балюстраду, мы глядзелі ўніз, на возера.

Я ўжо ніколі не даведаюся, за каго яна прыняла мяне падчас нашай першай сустрэчы. Магчыма, за сына мільярдэраў, якому было нудна. У кожным разе, яе насмяшыў мой манокль, які я насіў у правым воку дзеля

чытаньня, зусім не дзеля дэндызму ці каб зрабіць уражаньне, а проста таму, што правым вокам значна горш бачыў.

*

Мы не адзываемся. Чуваць плёскаць палівачкі пасярод газону. Нехта спускаецца па сходах нам насустрач; яшчэ здалёк мне відаць, што гэта мужчына ў бледна-жоўтым гарнітуры. Ён нам махае. У яго цёмныя акуляры, ён выцірае пот з лоба. Яна прадстаўляе яго — Рэнэ Мэйнт. Ён адразу папраўляе яе, кажучы „доктар Мэйнт” з націскам на „доктар”. І выкрыўляецца ва ўсьмешцы. Я таксама прадстаўляюся: Віктор Хмара. Гэтае прозьвішча я паставіў, запаўняючы анкету ў пансіянаце „Пад Ліпамі”.

— Вы сябар Іваны?

Яна адказвае, што хвіліну таму пазнаёмілася са мною ў холе „Эрмітажу” і што я чытаю з маноклем. Гэта яе відавочна забаўляе. Яна просіць мяне, каб я ўставіў манокль і паказаў доктару Мэйнту. Я выконваю просьбу. „Вельмі добра”, — ківае доктар Мэйнт у задумьні.

Дык вось, яе звалі Іванай. А прозьвішча? Я ня помню. Значыць, дастаткова і дванаццаці гадоў, каб забыцца, як у мэтрыцы пісаўся блізкі табе чалавек. Гэта было мілагучнае французскае прозьвішча, нешта накшталт Кудроз, Жакэ, Лебон, Мурай, Вансэн, Жэрбо...

На першы погляд Рэнэ Мэйнт быў старэйшы за нас. Недзе каля трыцяткі. Сярэдняга росту, з круглым рухавым тварам і зачасанымі назад бялявымі валасамі.

*

Мы вярталіся ў гатэль праз тую частку саду, якой я ня ведаў. Жвіраваныя дарожкі крыжаваліся пад простымі вугламі, сымэтрычныя газоны былі дакладна, па-ангельску, павыкошваныя. Вакол кожнага газону палалі градкі бэгоніяў і гераняў. І ўвесь час чуваць было лагодны, супакойлівы шэпт струменяў вады, якія палівалі траву й кветкі. Мне прыгадалася маё дзяцінства і сады Цюільры. Мэйнт прапанаваў нешта выпіць, а потым паабедаць у „Спортынг”.

Мая прысутнасьць зусім іх не бянтэжыла, як быццам мы былі знаёмыя зь незапамятнага часу. Яна мне ўсьміхалася. Мы размаўлялі пра нейкія няважныя рэчы. Яна мяне ні пра што не пыталася, адно сабака паклаў пысу на мае калені і прыглядаўся.

Яна ўстала і сказала, што сходзіць у свой пакой па хустку. Значыць, яна жыве ў „Эрмітажы”? Што яна тут робіць? І хто яна? Мэйнт выняў з кішэні муштук і прыкусіў яго. Я тады заўважыў, што ён пакутуе ад нэрвовых цікаў. Зрэдку скура пад ягонай левай вачніцай пачынала торгацца, як быццам ён хацеў паймаць нябачны манокль. Ягоныя цёмныя акуляры часткова хавалі гэтыя дрыжыкі. Час-часам ён таксама высоўваў дапераду падбародак, як

быццам кідаючы камусьці выклік. Урэшце, час ад часу па ягоным правым перадплеччы прабягаў уздрыг як ад электрычнага разраду — уздрыг перадаваўся далоні, якая крэсьліла нешта складанае ў паветры. Але ўсе гэтыя цікі чаргаваліся вельмі гарманічна, прыдаючы Мэйнту нейкую трывожлівую элегантнасьць.

— Вы тут на вакацыях?

Я адказаў, што так. Сказаў, што меў шчасьце патрапіць сюды ў такі „насонечнены” час. І дадаў, што гэтае лецішча — „райскі закутак”.

— Вы тут упершыню? Раней Вы ня ведалі гэтага месца?

Я адчуў дамешку іроніі ў ягоным голасе і дазволіў сабе запытацца, ці ён сам праводзіў тут вакацыі раней. Мэйнт завагаўся.

— Ну, не зусім. Але ведаю гэтую ваколіцу здаўна... — Ён нядбала паказаў рукою на далягляд і сказаў змуджаным тонам: — Гэтыя горы... І возера... Гэтае возера...

Ён зняў свае цёмныя акуляры і акінуў мяне мяккім і сумным позіркам.

— Івона — цудоўная дзяўчына, — сказаў ён. — Цу-доў-на-я!

Зь злёнай мусьлінавай хусткай вакол шыі яна вярталася да нашага століка. Усміхалася, ня зводзячы зь мяне вачэй. Нешта расьціснулася ў маіх грудзях зь левага боку, і мне падумалася, што гэта самы прыгожы дзень у маім жыцці.

*

Мы селі ў аўтамабіль Мэйнта, стары адкрыты додж крэмавага колеру. Мы трое занялі месца на пярэднім сядзеньні — Мэйнт за рулём, Івона паміж намі, а сабака ўладкаваўся ззаду. Мэйнт востра ірвануў зь месца, додж занесла на жвіраванай алеіцы, і бок машыны шаргануў аб браму гатэлю. Мы паволі пакацілі алеяй Карабасэль. Я ня чуў шуму рухавіка. Можа, Мэйнт яго выключыў, калі мы спускаліся пустой дарогай? Сонечныя промні ледзь прабіваліся праз разложыстыя кроны пініяў абапал алеі, выклікаючы гульню сьветлаценю. Мэйнт насьвістваў, мяне язда закалыхвала, а галава Івоны на кожным павароце хілілася да майго пляча.

Мы былі самі ў рэстаране „Спортынг” — колішняй аранжэрэі, заслоненай ад сонца плакучымі вербамі і густымі рададэндронамі. Мэйнт сказаў Івоне, што яму трэба зьездзіць у Жэнэву, пад вечар ён вернецца. Мне падумалася, што яны, магчыма, брат і сястра. Ды не. Яны зусім непадобныя.

Увайшло чалавек зь дзесяць. Яны селі за суседнім столікам. Прыйшлі сюды з пляжу. Жанчыны былі ў паласатых блюзах з губчатага матэрыялу, мужчыны ў купальных плашчоў. Самы высокі і мажны зь іх, кучаравы бляндын, размаўляў стоячы збоку. Мэйнт зняў акуляры. Ён раптам пабляднеў. Паказваючы пальцам на бялявага бамбізу, ён рэзка выкрыкнуў, амаль завішчаў:

— Гляньце, вунь панна Карльтон... Найзнакамітшая ШЛЮ-ХА ў дэпартамэнце...

Той прыкінуўся, нібыта не дачуў, але ягоныя сябры павярнуліся да нас, разявіўшы раты.

— Ты зразумела, што я табе сказаў, Карльтон?

На некалькі сэкундаў у залі запанавала абсалютная цішыня. Бялявы атлет зьвесіў галаву, ягоныя суседзі застылі, як скамянелыя. А Івона і вокам не зьміргнула, як быццам здаўна прывыкла да такіх наскокаў.

— Ня бойцеся, — шапнуў Мэйнт, пахіляючыся ў мой бок. — Гэта нічога, абсалютна нічога...

Ягоны твар разгладзіўся, як ў дзіцяці, усе цікі як рукой зьняло. Наша размова ўзнавілася, Мэйнт запытаўся ў Івоны, што ёй прывезьці з Жэнэвы. Шакаляд? Турэцкія цыгарэты?

Ён пакінуў нас перад уваходам у „Спортынг“, сказаўшы, што спаткаемся зноў у гатэлі, недзе а дзявятай. Івона гаварыла зь ім пра нейкага Мадэе (або Мадэю), які запрасіў іх у гасьціну ў вілу над возерам.

— Вы таксама паедзеце з намі, праўда? — спытаўся мяне Мэйнт.

Я глядзеў, як ён ідзе да доджа: ён рухаўся рыўкамі, быццам пад ударамі току. Як і папярэднім разам, ён рушыў востра газуючы, аўтамабіль шаргануў аб браму і зьнік. Мэйнт, не адварочваючы галавы, памахаў нам на разьвітаньне.

*

Мы зь Івонай засталіся самі. Яна запрапанавала прайсьціся садам каля Казіно. Сабака ішоў ззаду, усё больш і больш стомлены. Некалькі разоў ён сяду пасярод алейкі, і трэба было клікаць „Асвальд!“, каб ён зноўку схачеў рушыць у далейшую дарогу. Яна растлумачыла, што прычынай ягонай нядбалай хадзі было не ляніўства, а мэлянхолія. Ён належаў да вельмі рэдкага гатунку нямецкіх догаў, якія хварэюць ад прыроджанага смутку і жыцьцёвай уморанасьці. Некаторыя зь іх нават канчалі жыцьцё самагубствам. Я пацікавіўся, чаму яна выбрала сабаку з такім змрочным характарам.

— Таму што яны больш рафінаваныя за іншых, — без заміні адказала яна.

Мне адразу падумалася пра сям’ю Габсбургаў, сярод якой трапляліся такія далікатныя гіпахондрыкі, як гэты сабака. Казалі, што гэтая немарасьць ішла ад кровазьмяшальных жанімстваў, і называлі такі дэпрэсіўны стан „партугальскай мэлянхоліяй“.

— Гэты сабака хварэе на партугальскую мэлянхолію, — сказаў я, але яна мяне ня слухала.

Мы дайшлі да прыстані. Чалавек зь дзесяць паднялося на борт „Адмірала Гісана“. Забралі трап. Дзеці, абaperшыся на борт, махалі рукамі і нешта

крычалі. Вадаплаў адчаліў — ён меў у сабе шарм каляніяльнай старасьветчыны.

— Калі-небудзь пад вечар мы таксама на ім паплаваем, — сказала Івона.
— Гэта будзе забаўна, як ты думаеш?

Яна ўпершыню звярнулася да мяне на „ты“, робячы гэтую прапанову ў невытлумачальным парыве. Хто яна? Я не асьмеліўся запытацца.

Мы йшлі па алеі Альбіні ў цені плятанаў. Былі самі. Сабака апярэдзваў нас мэтраў на дваццаць. Яго пакінула ягоная звычайная вяласць, і ён крочыў з горда паднятай галавой, колькі разоў рэзка збочваючы са шляху і крэсьлячы фігуры кадрылі, як конь на манэжы.

Мы прыселі, чакаючы фунікулёра. Яна паклала галаву мне на плячо, і сьвет у мяне зноў пайшоў кругам, як тады, калі мы спускаліся аўтамабілем па бульвары Карабасэль. У вушах усё яшчэ гучалі ейныя словы: — „Калі-небудзь пад вечар... паплаваем... забаўна, як ты думаеш?“ — сказаныя зь нейкім неакрэсьленым акцэнтам, ні то вугорскім, ні то ангельскім, ні то савойскім. Фунікулёр падымаўся марудна, расьліннасьць абাপал ягонага маршруту ставалася штотраў гусьцейшая. Як быццам зьбіралася нас глынуць. Квяцістая навала шаргацела аб вокны вагоніка, які час ад часу захопліваў з сабою ружу або галінку біручыны.

*

Вакно яе пакою ў „Эрмітажы“ было адчыненае, я чуў рэгулярны стукат тэнісных мячыкаў і далёкія пераклікі гульцоў. Калі ўсё яшчэ існавалі выпешчаныя і ўпэўненыя ў сабе ёлупні ў белых строях, якія перабівалі мячык па-над сеткай, гэта азначала, што зямля працягвала круціцца і мы мелі некалькі гадзін адхланьня.

Ейная скура была ўсеяная ледзь прыкметнымі крапінкамі рабаціньня. Здаецца, у Альжыры ваявалі.

*

Ноч. Мэйнт чакаў нас у холе. На ім быў белы гарнітур і беззаганна завязаная туркусовая хустка на шыі. Ён прывёз з Жэнэвы цыгарэты і прапанаваў іх нам. Мы ня можам згубіць ні хвіліны, казаў ён, бо інакш спозьнімся да Мадэ (або Мадэі).

Гэтым разам мы спусьціліся бульварам Карабасэль на поўнай хуткасьці. Мэйнт, з муштуком у роце, дадаваў газу на паваротах, і я ня ведаю, якім цудам нам удалося выехаць на алею Альбіні здаровымі і непашкоджанымі. Я паглядзеў на Івону і са здзіўленьнем адзначыў, што яе твар не выяўляў ні каліва страху. Яна нават расьсьмяялася, калі машыну занесла на раптоўным павароце.

Кім быў той Мадэе (або Мадэя), да якога мы ехалі? Мэйнт сказаў, што ён — аўстрыйскі фільмовец. Ён здымаў фільм у гэтай ваколіцы, — менавіта ў Ля Ключа, на лыжнай станцыі за дваццаць кіляметраў адсюль, — а Івона выконвала ў ім адну з роляў. Маё сэрца забілася жвавей.

— Вы здымаецеся ў кіно? — запытаўся я.

Яна засьмяялася.

— Івона будзе вялікай акторкай, — заявіў Мэйнт, націскаючы газ да плешкі.

Ці ён гаварыў сур'ёзна? Кі-на-ак-тор-ка. Магчыма, я ўжо бачыў яе здымак у *Cinémonde* або ў тым нумары *Annuaire de cinéma*, што я знайшоў у старой кнігарні ў Жэнэве і гартаў у бюссонных ночы. Я вывучыў прозьвішчы і адрасы актораў і рэжысэраў на памяць. Сёньня прыходзяць мне на ўспамін нейкія абрыўкі:

ЖУНІ АСТОР. Фота Бэрнар і Ваклер. Вул. Буэнас Айрэс, 1, Парыж VII.

САБІН П. Фота Тэды Піяз. Камэдыя — Сыпеў — Танец. Фільмы: „Змоўшчыкі“ ..., „Татулі задаюць тон“ ..., „Панна Катастрофа“ ..., „Полька ў кайданах“ ..., „Прывітаньне, доктар“ і інш.

ГАРДЫН (ФІЛЬМ САША): Вул. Спанціні, 19 — Парыж XVI — КЛЕ. 77-94.

Мэсье Саша Гардын, дырэктар.

А, можа, Івона мела свой фільмовы псэўданім, які я ўжо ведаў? На маё пытаньне яна шагнула „гэта сакрэт“ і прыклала палец да вуснаў. Мэйнт дадаў з прыглушаным, вярэдлівым сьмяшчком:

— Бачыце, яна тут інкогніта.

Мы ехалі ўздоўж возера. Мэйнт збавіў хуткасьць і ўключыў радыё. Паветра было халаднаватае. Мы сунуліся праз шаўкавіста-ясную ноч, якой потым мне ўжо ніколі не давялося бачыць, хіба што ў снах аб Эгіпце і Флорыдзе. Сабака паклаў пысу мне на плячо, і мяне авявала гарачае дыханьне. Сады з правага боку даходзілі да самога возера. За Шавуарам дарогу абступілі пальмы й пініі.

Мы мінулі вёску Вэйр'е-дзю-Ля і павярнулі на дарогу, якая пайшла спадам долу. Брама была на самым нізе. На драўлянай табліцы стаяў надпіс: „Віла пад Ліпамі“ (такі самы назоў, што й майго пансіянату). Жвіраваная алейка, аброслая дрэвамі і пышнаю недагледжанай расьліннасьцю, вяла пад самы парог вялізнага белага дому з ружовымі аканіцамі — будынку ў стылі Напалеона III. Перад домам стаялі адзін ля аднаго некалькі аўтамабіляў. Мы прайшлі вэстыбюль і апынуліся ў памяшканьні, якое выглядала на гасьцёўню. Там, у прыцьмёным сьвятле дзвюх ці трох лямпаў, я ўбачыў зь дзясятка чалавек — адны стаялі ля вакна, іншыя нядбала сядзелі на белай канапе; больш ніякай мэблі, здаецца, там не было. Яны налівалі сабе напоі і ажыўлена размаўлялі па-нямецку і па-француску. З грамафона, пастаўленага

на падлозе, цадзілася павольная мэлёдыя, пад якую сьпявак басам паўтараў адно і тое ж:

Oh, Bionda girl...

Oh, Bionda girl...

Bionda girl...

Івона ўзяла мяне за руку. Мэйнт нецярпліва азіраўся па бакох, як быццам кагосьці шукаючы, але тая кампанія не звяртала на нас ніякай увагі. Праз зашклёныя дзьверы мы выйшлі на вэранду зь зялёнай драўлянай балюстрадай, дзе стаялі ляжанкі і плеченыя фатэлі. Кітайскі ліхтар кідаў зблытаныя, падобныя на гіпюжныя ўзоры, цені. Можна было падумаць, што твары Івоны й Мэйнта раптам схаваліся за вуалькамі.

Ніжэй, у парку, некалькі гасьцей ціснуліся каля століка, заваленага ўсялякай закускай. Вельмі высокі чалавек зь вельмі сьветлымі валасамі махнуў нам рукой і рушыў да нас, усьпіраючыся на кіёк. У бэжавай, моцна расхрыстанай кашулі ён нагадваў нейкага сахарыйскага асадніка зь „цёмным мінулым“, з гатунку тых, што даўней сустракаліся ў калёніях. Мэйнт прадставіў яго: „Рольф Мадэя, рэжысэр“. Той нахіліўся, пацалаваў Івону і паляпаў Мэйнта па плячы. Ён вымавіў „Мэйнт“ з акцэнтам хутчэй брытанскім, чым нямецкім. Ён пацягнуў нас у бок століка з закускай, дзе прадставіў сваёй жонцы — роўнай яму ростам бялявай Валькірыі з адсутным паглядам (яна глядзела, зусім нас ня бачачы або, магчыма, узіралася кудысьці паўз нас).

Мы зь Івонай пакінулі Мэйнта ў кампаніі маладога чалавека, які выглядаў на альпініста, а самі пайшлі ад групы да групы. Івона абдымалася й цалавалася з кожным бяз вынятку, а на пытаньне, хто я, адказвала: „Мой сябар“. Наколькі я зразумеў, бальшыня з прысутных удзельнічала ў „фільме“. Яны разбрыліся па садзе, але былі выразна бачныя пад сьвятлом поўні. Блукаючы ўтравелымі алейкамі, мы натыкнуліся на таўшчэзны кедар. Дайшлі да мураванай агароджы, за якой чуваць было плёскае возера. Там прастаялі даўжэйшы час. Адтуль усё яшчэ відаць было дом пасярэдзіне зьдзічэлага парку. Гэты будынак выклікаў ня меншае зьдзіўленьне, чымся выклікаў бы нейкі старадаўні гарадок у Паўднёвай Амэрыцы, у якім гмах опэры ў стылі ракако, катэдру і адмысловыя гатэлі з карарскага мармуру глынае першабытная пушча.

Госьці не рызыкавалі адыходзіцца ад вілы так далёка як мы, адно дзьверы пары цьмяна мільганулі перад нашымі вачыма і схаваліся ва ўзбуялым хмызоўі пад покрывам ночы. Іншыя трымаліся бліжэй дому або сядзелі на тэрасе. Мы далучыліся да іх. Куды раптам прапаў Мэйнт? Магчыма, ён быў усярэдзіне, у гасьцёўні? Да нас падышоў Мадэя і з брытанска-нямецкім акцэнтам сказаў, што ён ахвотна застаўся б тут яшчэ на якія два тыдні, але

яму трэба зьездзіць у Рым. Ён зноў вынайме вілу у верасьні, „калі закончыцца мантаж фільму“. Ён абняў Івону за талію, і я ня мог даўмецца, што гэта было — фрывольнасьць ці бацькоўская фамільярнасьць.

— Яна вельмі добрая акторка.

Ён глядзіць на мяне незварушна, і я заўважаю, што ягонныя вочы зацягваюцца туманам.

— Вас завуць Хмара, праўда?

Туман раптоўна расьсейваецца, вочы бліскаюць сінім халодным агнём.

— Хмара... якраз Хмара, га?

Я ледзь чутна адказваю „так“. Ягоны праніклівы зрок зноў прытупляецца, вільгатнее, як быццам распускаецца. Несумненна, ён можа настаўляць рэзкасьць сваіх вачэй, як бінокль. Калі хоча засяродзіцца на самім сабе, ягонныя вочы затуманьваюцца і ўсё навокал стаецца расплывістай масай. Я добра ведаю гэты спосаб, таму што сам часта ім карыстаюся.

— У Бэрліне я ведаў аднаго Хмару, гэта было даўней... — сказаў ён. — Праўда, Ільзэ?

Ягоная жонка ляжыць на другім канцы вэранды, гамонячы з двума маладымі мужчынамі. Яна паварочваецца да нас з усмешкай на вуснах.

— Праўда, Ільзэ? У Бэрліне быў адзін Хмара?

Яна глядзела на яго, не перастаючы ўсміхацца. Потым адварнула галаву і вярнулася да перапыненай размовы. Мадэя сьцепануў плячыма і абяруч сьціснуў свой кіёк.

— Так... Так... Той Хмара жыў на Кайзэр-алеі... Вы мне ня верыце, га?

Ён нахіліўся, паглядзіў Івону па шчаце, адыйшоўся да зьлёнай балюстрады. Велічна застыў, сузіраючы сад пад месячным сьвятлом.

Мы селі побач на пуфах, і яна паклала галаву мне на плячо. Маладая брунэтка ў сукні з глыбокім выразам, празь які было відаць ейныя грудзі (пры кожным больш рэзкім руху яны былі гатовыя высунуцца з дэкальтэ), падала нам дзьве шклянкі з чымсьці ружовым. Яна голасна сьмяялася, абдымала Івону і па-італьянску прасіла нас выпіць кактэйль, які яна падрыхтавала „спэцыяльна для нас“. Калі памяць мне ня здраджвае, яна звалася Дэйзі Марчы. Івона патлумачыла мне, што яна сыграла галоўную ролю ў „фільме“ і таксама мелася зрабіць вялікую кар’еру. Яе ведаюць у Рыме. Яна нас пакінула і, засьмяяўшыся яшчэ гучней ды страсянуўшы сваімі доўгімі валасамі, падыйшла да цыбатага вузкатварага чалавека пад пяцьдзясятку. Ён стаяў са шклянкай у руцэ ў прахоне дзьвярэй на тэрасу. Гэта быў Гары Дрэсэль, галяндзец, адзін з актораў „фільму“. Іншыя сядзелі ў плеценыя фатэлях або стаялі, успіраючыся на балюстраду. Нейкія жанчыны акружалі жонку Мадэі, якая ўвесь час усміхалася зь непрысутным позіркам. Празь дзьверы на тэрасу даляталі гамана размоваў ды павольная й цягучая музыка, але цяпер сыпевакоў бас паўтараў:

Abat-jour

Che sofonde la luce blu...

Мадэя прагульваўся па газоне ў кампаніі малога лысага чалавечка, які ледзь даставаў яму да пляча, так што рэжысэр быў вымушаны нахіляцца, каб зь ім размаўляць. Яны хадзілі туды-сюды перад тэрасай — Мадэя згорблены й пагрузьнелы, а ягоны суразмоўца выцягнуты на пальчыках. Чалавечак гудзеў, як чмель, і толькі адну фразу вымаўляў на чалавечай мове: „*Va bene Rolf... Va bene Rolf... Va bene Rolf... Vabenerolf...*” Сабака Івоны ляжаў на тэрасе ў позы сфінкса і сачыў за імі, паварочваючы галаву з аднаго боку ў другі.

Дзе мы былі? У сэрцы Верхняй Савойі. Але колькі б я ні паўтараў сабе суцяшальную фразу: „У сэрцы Верхняй Савойі”, усё роўна думаў пра нейкую калёнію або караібскія астравы. Ну бо дзе яшчэ можна сустрэць такое лагоднае, усюдыснае сьвятло, такую сінюю ноч, калі ўсё набывала фасфарычны водсьвет: вочы, скура, сукні і альпакавыя гарнітуры? Усіх тых людзей атачала нейкае таёмнае электрычнае поле, і кожны іхны жэст пагражаў кароткім замыканьнем. Толькі некаторыя зь іхных імёнаў засталіся ў маёй памяці, і я шкадую, што цяпер ужо не магу прыгадаць усіх, а то як раней мог бы паўтараць іх перад сном, ня думаючы, каму яны належаць, а задавальняючыся толькі іхным гучаньнем — тыя імёны абуджалі ва ўяўленьні малыя касмапалітычныя асяродкі ў свабодых партох або заморскіх факторыях: Гай Арлоф, Пэрсі Ліпіт, Освальд Валенці, Ільзэ Корбэр, Ралянд Віт фон Ніда, Жэнэўеа Бушэ, Гэза Пэльмон, Франсуа Брунгард... Што зь імі сталася? Што я сказаў бы ім, калі б яны зноў уваскрэсьлі перада мною? Ужо тады, без малога трынаццаць гадоў таму, яны мне падаліся людзьмі, што даўно прагулялі сваё жыцьцё. Я назіраў за імі, слухаў іхныя размовы пад кітайскім ліхтаром, які кідаў стракатыя цені на іхныя твары і жаночыя плечы. Кожнай асобе я прыдумваў мінулае, якое крыжавалася зь мінулым іншых; мне карцела даведацца пра іх усё: калі першы раз сустрэліся Пэрсі Ліпіт і Гай Арлоф? Ці знаёмыя яны з Освальдам Валенці? Хто пазнаёміў Мадэю з Жэнэўеа Бушэ і Франсуа Брунгардам? Хто з гэтых шасьці асобаў увёў у іхнае кола Ралянда Віта фон Ніду? (Я тут прыгадваю толькі тых, што засталіся ў маёй памяці.) Столькі тайнаў зь безьліччу лёсавых камбінацый, столькі нітак жыццёвага павуцінья, якое снавалася імі дзесяць або й дваццаць гадоў.

Было позна, і мы пайшлі пашукаць Мэйнта. Яго не было ні ў садзе, ні на тэрасе, ні ў гасьцёўні. Ягонага доджа таксама не было. Мадэя, які стаяў на ганку зь вельмі коратка абстрыжанай бляндынкай, паведаміў нам, што Мэйнт толькі што зьехаў з Фрыці Трэнкерам і ўжо напэўна ня вернецца. Ён зарагатаў, чым мяне здзівіў, і паклаў далонь на плячо маладой дзяўчыны.

— Маё апірышча на старасьць, — сказаў ён. — Разумеце, Хмара?

Потым ён рэзка адварнуўся і пайшоў ад нас калідорам, усё мацней навальваючыся на дзявочае плячо. Ён меў выгляд старога асьлеплага баксёра.

Пачынаючы з таго моманту, усё ўзяло іншы паварот. У гасьцёўні згасла сьвятло. Застаўся гарэць толькі начнік на камінку — разьлеглыя абшары ценю ўбіралі ягонае ружовае сьвятло, як сухая губка ваду. На зьмену італьянскаму сьпеваку пачуўся жаночы голас, настолькі надарваны й хрыпаты, што нельга было разабраць слоў, а песьня стала нагадваць ні то перадсьмяротны енк, ні то стогн насалоды. Але раптам голас загучаў чыста і паўтарыў тыя самыя словы ў больш пяшчотнай танальнасьці.

Жонка Мадэі ляжала ўпоперак канапы, а адзін з маладых, якія раней акружалі яе на тэрасе, пахіліўшыся над ёю, паволі расшпільваў яе блюзку. Яна незварушна глядзіць у столь, зьлёгка растуліўшы вусны. Некалькі параў танцуюць, зусім зблізіўшыся, выконваючы зусім недвухсэнсоўныя рухі. Праходзячы, я бачу дзівакаватага Гары Дрэсэля, які сваёй цяжкай даланёй лашчыць сьцёгны Дэйзі Марчы. Каля дзвьярэй на тэрасу ўвагу невялікай групкі прыцягнуў спэтакль: адна жанчына танцуе сама з сабою. Яна зьнімае сукенку, камбінацыю, станік. Ня ведучы за што зачэпіць зрок, мы зь Івонай далучаемся да групы гледачоў. Ралянд Віт фон Ніда, з выкрыўленым тварам, пажырае танцорку вачыма: яна танцуе ў адных панчохах. Стаўшы на калені, ён спрабуе перакусіць падвязкі, але жанчына ўвесь час ад яго высьлізгае. Урэшце яна скідае апошнюю частку свайго туалету і танцуе зусім голая, кружачы вакол Ралянда Віта фон Ніды, абціраючыся аб яго, а ён тым часам застывае з задзёртым падбародкам і выпучанымі грудзьмі ў карыкатуры на тарэадора. Абырысы ягонай выкрыўленай фігуры відаць на сьцяне, гіганцкі жаночы цень амятае столь. І ўвесь гэты дом раптам ператвараецца ў тэатар ценяў, яны ганяюцца адзін за адным, снуюцца ўверх і ўніз па сходах, адусюль чуваць сьмех і здушаныя выкрыкі.

Па суседзтве з гасьцёўняй быў нарожны пакой. У ім стаялі масыўныя сакрэтнікі са шматлікімі шуфлядамі (як мяркую, менавіта такія сакрэтнікі былі ў міністэрстве калёній) і вялізны фатэль, абцягнуты цёмна-зялёнай скурай. Там мы пашукалі прытулку. Я акінуў гасьцёўню апошнім позіркам і ўбачыў адкінутую ўзад галаву мадам Мадэя (карак ляжаў на валіку канапы). Яе сьветлыя валасы ападалі да самае падлогі — выглядала, як быццам ёй зьбіраліся адсекчы галаву. Яна стагнала. Я ледзь заўважыў яшчэ нейчы твар каля ейнага. Яна стагнала штораў мацней і абрывіста ўскрыкнула: „Забеце мяне... Забеце мяне... Забеце мяне...” Так, я ўсё гэта помню.

Падлогу кабінэту высыцілаў тоўсты ваўняны дыван, і мы леглі проста на ім. Над намі прамень сьвятла шэра-сіняй палоскай перасякаў пакой з аднаго канца ў другі. Адно з вакон была прачыненае, і я чуў, як аб шкло шаргацела лістота. Цень ад тае лістоты пакрываў паліцы з кніжкамі сеткай змроку і месячнага бляску. На паліцах стаялі ўсе выданьні сэрыі „Маска”.

Сабака заснуў ля дзвьярэй. З гасьцёўні не даходзіла да нас ні зыку, ні голасу. Можна, усе яны пакінулі вілу і мы засталіся самі? У кабінэце пахла застарэлай скурай. Цікава, хто паставіў тыя кніжкі на паліцах? Чые яны? Хто

прыходзіў сюды вечарамі закурыць люльку, папрацаваць, пачытаць раман, паслухаць шум лісьця?

Яе скура мела апалавы водсвят. Цень лістка клаўся плямай на яе плячо. Часам апускаўся на дзявочы твар, як паўмаска. А часам спаўзаў ніжэй і затыкаў рот. Мне хацелася, каб ніколі не развіднела, каб мы з ёю засталіся тут назаўсёды, скурчаныя на дне глыбокай цішыні ў тым акварыюнным святле. Незадоўга да сьвятаньня я пачуў бразгат дзвярэй, хуткія крокі недзе пад намі, грукат перавернутага мэблі, потым раскаты сьмеху. Івона спала. Сабака нешта сьніў, глуха зьвягаючы ў рэгулярных прамежках. Я прачыніў дзверы. У гасьцёўні не было ні душы. Начнік увесь час гарэў, але ягонае святло паблякла, з ружовага зрабілася далікатна зьлёнае. Я выйшаў на тэрасу падыхаць сьвежым паветрам. Нікога не было і там, пад кітайскім ліхтаром, які ўсё яшчэ гарэў. Вецер хістаў яго, і па сьцяне прабягалі жаласьлівыя сьцені, некаторыя зь іх нагадвалі чалавечыя постаці. Унізе быў сад. Я спачатку ня мог акрэсліць паху, які йшоў ад тае расьліннасьці і напаўняў тэрасу. Так, мне й самому цяжка было паверыць, бо адбывалася тое ў Верхняй Савой, аднак жа я чуў пах язьміну.

Я вярнуўся ў гасьцёўню. Ад начніка далей струменіла бледна-злёнае млявае святло. Мне падумалася пра мора і пра марожаны напой, які п'юць у сьпёку: мятны д'ябал. Я зноў пачуў сьмех і здзівіўся ягонаму чысьціні. Ён паходзіў зь нейкага вельмі адлеглага месца, але далятаў імгненна. Я ня мог зразумець, дзе была крыніца таго сьмеху. Сьмех гучаў ўсё больш крышталічна й лёгкакрыла. Яна спала, падаўшыся дапераду, з правай рукой пад шчакою. Сіняваты месячны прамень, які перасякаў кабінэт, асьвятляў кутчкі ейных вуснаў, шыю, левы паўзадак і пяту. Прамой стужкай праходзіў празь ейную сьпіну. У мяне перахапіла дыханьне.

Я зноў бачу пагойдваньне лістоты за шыбінай і тое цела, распаласаванае месячным промнем. Чаму на краявід Верхняй Савой, які нас атачаў у той час, маё ўяўленьне накладвае ўспамін зьніклага гораду — даваеннага Бэрліна? Мабыць, таму, што яна „выступала” ў „фільме” „Рольфа Мадэі”. Пазьней я даведваўся пра яго і выявіў, што ён дэбютаваў у зусім маладым узросьце ў студыі UFA. У лютым 1945 ён пачаў здымаць свой першы фільм, *Confetti für zwei*, саладжавую й вясёлую апэрату зь венскага жыцьця. Сцэны круцілі ў перапынках між бамбаваньнямі. Фільм так і застаўся незавершаны. Калі мне прыгадваецца тая ноч, я бачу сябе, як іду паўз аграмадныя камяніцы колішняга Бэрліна, блукаю па набярэжных і бульварах, якія больш не йснуюць. З Александр-пляц кіруюся ўвесь час напрасткі, пераходжу Люстгартэн і Шпрэю. Вечаровая шэрасьць атуляе чатыры шэрагі ліпаў і каштанаў. Праяжджаюць пустыя трамваі. Трымціць святло ліхтароў. Ты чакаеш мяне ў злёнай клетцы на канцы алеі — у зімовым садзе гатэлю „Адлэн”.

IV

Мэйнт неадрыўна глядзеў на чалавека ў непрамакальным плашчы. Той апусьціў галаву і вярнуўся да свайго папярэдняга занятку — пачаў зноў расстаўляць шклянкі. Мэйнт яшчэ пастаяў перад ім, выструніўшыся ў зьдэклівай паставе на зважай. Потым павярнуўся да тых двух, што разглядалі яго са зласьлівымі ўсьмешкамі, абапершы падбародкі на тронкі мётлаў. Іхнае фізычнае падабенства было проста жахлівае: аднолькава бялявыя валасы пад вожыка, аднолькавыя вусікі і аднолькавыя лупатыя вочы. Адзін адхіліў сваё тулава ўправа, а другі ўлева, так сымэтрычна, што можна было падумаць, быццам адзін зь іх зьяўляецца адлюстраваньнем другога. Мэйнту няйначай так і падалося, бо ён паволі наблізіўся да іх, зморшчыўшы свае бровы. Падыйшоўшы амаль усутыч, ён акружыў іх, разгледзеў ззаду, збоку і сьпераду. Яны не зварухнуліся, але было відаць, што ледзь стрымліваюцца, каб яго не зьмяжджэрыць кулакамі. Мэйнт адсунуўся і задам падаўся да выхаду, ня зводзячы зь іх сваіх вачэй. Яны засталіся на месцы, застыглыя пад скупым жаўтлявым сьвятлом насыценных лямпаў.

Ён мінае вакзальны пляц, паставіўшы каўнер пінжака і зацягваючы левай рукой хустку на шыі, усё роўна што павязку на ране. Цярушыць дробны сьняжок. Сьняжынкi настолькі лёгка, што плывуць у паветры. Ён паварочвае на вуліцу Самэе і запыняецца перад „Рэгентам”. Тут паказваюць вельмі стары фільм, *La Dolce Vita*. Мэйнт хаваецца пад паветкай кінатэатру і пачынае паволі разглядаць рэкламныя здымкі. Выймае з кішэні пінжака муштук, прыкусвае яго і пачынае ператрасаць усе кішэні, напэўна ў пошуках кэмэла. Але не знаходзіць. Ягоны твар пачынае торгоцца ад тых самых цікаў — сутаргаў левай шчакі і вострых потузаў падбародка, — але адбываецца тое даўжэй і больш балюча, чымся дванаццаць гадоў таму.

Выглядае, што ён вагаецца, куды яму цяпер пайсьці: перайсьці на другі бок і па вуліцы Важля дайсьці да Руаяль, ці праставаць далей па Самэе? Трохі далей, з правага боку, зялёна-ружовая шыльда „Сэнтры”. Мэйнт прыглядаецца да яе, міргаючы вачыма. СЭНТРА. Сьняжынкi віруюць вакол гэтых шасьці літараў і таксама адсьвечваюць зялёным і ружовым. Зялёным як абсэнт. Ружовым як кампары...

Ён кіруецца да гэтага аазісу прыгорблены, на нягнуткіх нагах — калі б не ягонае напружанае намаганьне, ён напэўна пакаўзнуўся б і ўпаў на ходнік, як бязмоўная марыянэтка.

Наведнік у крацястым пінжаку усё яшчэ там, але да бармэнкі ўжо не чапляецца. Ён сядзіць за дальнім столікам, пастукуе ўказальным пальцам і ціха падпявае голасам старой жанчыны: „І зім... Бум-бум... І зім... Бум-бум...” Бармэнка чытае часопіс. Мэйнт узлазіць на ўслон і дакранаецца да ейнага перадплечча:

— Сьветлага партвэйну, мой малы, — шэпча ёй.

V

Я пакінуў пансіянат „Пад Ліпамі” і перабраўся жыць да яе ў „Эрмітаж”.

Аднаго вечара Мэйнт прыехаў зь ёю па мяне ў пансіянат. Я толькі што павячэраў і сядзеў у гасьцёўні побач з чалавекам, які нагадваў маркотнага спаніэля. Мужчыны рэзаліся ў канасту. Жанчыны пляткарылі з мадам Бюфа. Мэйнт спыніўся ў дзьвярах. Ён быў апрануты ў бледна-ружовы гарнітур, зь ягонай кішэнькі вытыркала цёмна-зялёная хустачка.

Усе павярнуліся да яго.

— Спадарыні... спадары, — замармытаў Мэйнт, пахіляючы галаву. Затым падыйшоў да мяне і, выпрастаўшыся, прамовіў: — Мы вас чакаем. Вы можаце зьнесці свае багажы.

Мадам Бюфа рэзка запыталася:

— Вы нас пакідаеце?

Я апусьціў зрок.

— Гэта раней ці пазьней павінна было наступіць, мадам, — адказаў Мэйнт тонам, які не дапускаў прэрэчанняў.

— Але ён мог бы прынамсі сказаць нам загадзя.

Я зразумеў, што гэтая жанчына раптоўна ўзьненавідзела маю асобу і не завагалася б выдаць мяне паліцыі пад абы-якой зачэпкай. Гэта мяне засмуціла.

— Мадам, — мне пачулася рэпліка Мэйнта, — гэты малады чалавек нічога ня мог зрабіць загадзя, бо ён толькі што атрымаў пісьмовы загад ад бэльгійскай каралевы.

Яны глядзелі на нас, застыўшы з картамі ў руках. Мае заўсёдняы застольныя суседзі разглядалі мяне ўвадначас са зьдзіўленьнем і гідлівасьцю, як быццам толькі што заўважылі, што я не належу да чалавечага роду. Згадка пра „бэльгійскую каралеву” выклікала агульны гул абурэньня. Мэйнт, які выразна вырашыў выстаяць супроць напору мадам Бюфа, скрыжаваў рукі і паўтарыў, акцэнтуючы кожнае слова:

— Вы чулі, мадам? БЭЛЬГІЙСКАЙ КАРАЛЕВЫ... — ад ягонага напышлівага тону мне пахаладзела ў сэрцы. Далей Мэйнт прытупнуў пятою і, прыўзняўшы падбародак, вельмі хутка выкінуў зь сябе:

— Мадам, я вам не дагаварыў... Бэльгійская каралева — гэта я...

Падняўся гармідар абурэньня: бальшыня гасьцей узнялася са сваіх месцаў і пагрозьліва пасунулася на нас кагалам. Мадам Бюфа ступіла крок дапераду, і я быў злякаўся, што яна залепіць поўху Мэйнту або і мне. Гэтая другая магчымасьць падалася мне цалкам натуральнай: я адчуваў сябе адзіным віноўнікам.

Як мне хацелася б папрасіць прабачэньня ў тых людзей або ўзмахам чарадзейнай палачкі сыцерці зь іхнай памяці тое, што тады сталася. Усе мае

намогі застацца незаўважаным і прыпадобніцца да таго спакойнага месца рассыпаліся за некалькі сэкундаў. Я нават не асьмеліўся паглядзець апошні раз на гасьцёўню, дзе праседзеў столькі вечароў, супакойваючы сваё стурбаванае сэрца. На момант я зазлаваў на Мэйнта. Навошта выклікаць прырэпалах сярод тых дробных пэнсіянэраў, гульцоў у канасту? Яны мне супакойвалі. У іхнай кампаніі я нічога не баяўся.

Мадам Бюфа ахвотна плюнула б атрутай свае злосьці нам у твар. Яна шторааз мацней заціскала свае вусны. Я не крыўдую на яе. У пэўным сэнсе я ёй здрадзіў. Я парушыў адладжаны да драбніцаў парадак „Пад Ліпамі“. Калі яна чытае гэтыя словы (у чым сумняваюся; прытым, няма ўжо і пансіянату „Пад Ліпамі“), мне хочацца, каб яна паверыла, што я ня быў нягоднікам.

Трэба было зьнесці „багажы“, якія я спакаваў яшчэ днём: куфар і тры вялізныя валізкі. У іх былі мае небагатыя апараты, кніжкі, старыя тэлефонныя даведнікі, нумары *Match*, *Cinémonde*, *Music-hall*, *Detective*, *Noir et blanc* за апошнія гады. Усё гэта было вельмі цяжкае. Мэйнт, якому захацелася перанесці куфар, ледзь пад ім не задушыўся. Цаною неймавернай натугі нам удалося пакласьці куфар на бок. Потым хвілін дваццаць нам спатрэбілася, каб перацягнуць яго калідорам да сходаў. Сагнутыя ў дугу, — Мэйнт цягнуў сьпераду, я падпыхаў ззаду, — мы працавалі, пакуль ня выдыхаліся. Мэйнт расцягнуўся на падлозе, скрыжаваў рукі на грудзях і заплюшчыў вочы. Я вярнуўся ў свой пакой і на хісткіх нагах неяк пазавалакаў свае валізы на ўскрай лесьвіцы.

Згасла сьвятло. Я намацаў выключальнік, але ў які бок ні круціў, увесь час было цёмна. Унізе, з прачыненых дзьвярэй гасьцёўні, цадзілася цьмянае сьвятло. Я згледзеў галаву, што зірала праз шчыліну ў дзьвярах — гэта несумнеўна была мадам Бюфа. Тут я й здагадаўся, што гэта яна выняла пробку, каб мы зносілі рэчы ў поцёмках. На мяне найшоў нэрвовы прыступ вар'яцкага сьмеху.

Мы перасунулі куфар, пакуль яго палова не павісла над лесьвічным прахонам, пагойдваючыся на верхняй прыступцы. Мэйнт раптоўна схапіўся за поручні і злосна таўхануў куфар нагою: ён пасунуўся ўніз, падскокваючы на кожнай прыступцы і падымаючы несусьветны гармідар. Здавалася, што лесьвіца ня вытрывае і абваліцца. У шчыліне дзьвярэй зноў зьявіўся абрыс галавы мадам Бюфа і яшчэ дзьве ці тры іншыя. Я пачуў пісклівы выкрык: „Ну й мярзотнікі!“ Нехта з прысьвістам паўтараў: „Паліцыю!“. Я узяў па валізе ў руку і пачаў спускацца. Нічога не было відаць. Я заплюшчыў вочы і пачаў паціху лічыць дзеля сьмеласьці. Раз, два, тры. Раз, два, тры... Калі б спатыкнуўся, валізы пацягнулі б мяне на сам ніз і я разьбіўся б аб падлогу. Спыніцца было немагчыма. Здавалася, што павывіхваю ключыцы. Мяне зноў ахапіў жахлівы прыступ шалёнага сьмеху.

Асьляпіла мяне запаленае сьвятло. Я стаяў нанізе агаломшаны, паміж дзьвюма валізамі і куфрам. Мэйнт спускаўся з трэцяй валізай (яна была

лягчэйшая, бо ў ёй былі ўсяго мае туалетныя прыборы). Я ня ведаў, якім чынам я ўсё яшчэ заставаўся ў жывых. Мадам Бюфа працягнула мне рахунак і я заплаціў, пазьбягаючы яе вачэй. Яна вярнулася ў гасьцёўню, бразнуўшы дзвярыма. Мэйнт прысеў на куфры і скамячанай хусткай пачаў асушваць пот з твару — кароткімі й дакладнымі рухамі жанчыны, якая пудрыцца.

— Трэба працягваць, мой дружа, — сказаў ён, паказваючы на багажы. — Трэба працягваць...

Мы завалаклі куфар на ганак. Додж стаяў перад брамай пансіянату. На прырэднім сядзеньні я згледзеў Івону. Яна курыла цыгарэту і, убачыўшы нас, памахала нам рукою. Нам нават удалося загрузіць куфар на задняе сядзеньне. Мэйнт зняможана павіс на рулі, а я пайшоў назад у вэстыбюль пансіянату па свае валізы.

Нехта незварушна стаяў у калідоры насупраць рэцэпцыі: чалавек з галавою спаніэля. Ён ступіў крок да мяне і спыніўся. Я адчуваў, што ён хоча мне нешта сказаць, але ня можа вымавіць ні слова. Я думаў, што ён зноў заскуголіць, жаласьлівую й доўгую скаргу, якую несумненна чуў толькі я адзін (госьці „Пад Ліпамі” былі занадта занятыя канастай і пляткарствам). Ён усё стаяў, зморшчыўшы бровы і прыадкрыўшы рот, робячы ўсё большыя намогі загаварыць. А, можа, яму зрабілася млосна і яго цягнула на ваніты? Ён пахіліўся дапераду, амаль што задыхаючыся. Праз колькі хвілін ён авалодаў сабою і прамовіў глухім голасам: „Вы зьяжджаеце ў самы час. Да пабачэньня, мэсьё”.

Ён працягнуў мне руку. На ім былі камізэлька з тоўстага цьвіду і бэжавыя нагавіцы з закладкамі. Я залюбаваўся на ягоныя чаравікі з шэраватай замшы з таўшчэзнымі каўчуковымі падэшвамі. Я быў упэўнены, што ўжо сустракаў гэтага чалавека, перад маім побытам „Пад Ліпамі”, гадоў дзесяць таму. І раптам... Ну так, гэта былі тыя самыя чаравікі і той самы чалавек, які мяне так хваляваў у дзяцінстве. Ён прыходзіў у Цюільры ў кожны чацьвер і нядзелю з маленькай лодачкай (дакладнай копіяй „Кон-Цікі”) і глядзеў, як яна плавае па копанцы. Ён зьмяняў назіральныя пункты, падпіхваў лодачку кіёчкам, калі тая запынялася пры каменнай абрамоўцы копанкі, правяраў трываласьць яе мачты і ветразя. Часам за гэтымі манэўрамі назірала чарада дзяцей, а нават і дарослыя, і ён крадком пазіраў на іх, як быццам баючыся іхных насьмешак. Калі ў яго пыталіся пра ягоны вадаплаў, ён мармытліва адказваў: так, фактычна, сканструяваць „Кон-Цікі” было вельмі складана, гэта ў яго заняло мноства часу. Гаворачы, ён увесь час пагладжваў сваю забаўку. Каля сёмай гадзіны вечара ён выймаў вадаплаў з копанкі, сьдаў на лаўцы і асушваў яго махровым ручніком. Потым я бачыў, як з „Кон-Цікі” пад пахай ён кіраваўся ў бок вуліцы Рывалі. Пазьней я часта думаў пра гэтую постаць, якая аддалялася, ператвараючыся ў кропку.

Ці прыгадаць яму нашы сустрэчы? Ён напэўна ўжо ня меў свайго судна. Я адказаў: „Да пабачэньня, мэсьё”. Я ўзяў свае валізы і паволі пайшоў цераз

садок. Ён моўчкі пайшоў побач. Івона сядзела на крыле доджа. Мэйнт з заплюшчанымі вачыма сядзеў за рулём, адкінуўшыся на сьпінку сядзеньня. Я паставіў валізы ў багажнік. Чалавек сачыў за мною з прагнай цікаўнасьцю. Калі я рушыў садком назад, ён выперадзіў мяне і крочыў, увесь час азіраючыся, каб упэўніцца, ці я ўсё йду за ім. Ён падняў маю апошнюю валізу кароткім рыўком і сказаў: „Дазвольце мне...”

Гэта была найцяжэйшая валіза. Я туды запакаваў тэлефонныя кніжкі. Ён ставіў яе на зямлю пасля кожных пяці мэтраў і пераводзіў дых. Але кожны раз, калі я зьбіраўся падмяніць яго, ён прасіў:

— Дазвольце мне, мэсьё...

Ён сам і ўзвалок яе на задняе сядзеньне. Яму гэта ледзь удалося. Потым ён стаяў побач, рукі ў яго дрыжалі, да твару прыліла кроў. Ён не звяртаў ніякай увагі на Мэйнта і Івону. Стаў яшчэ больш падобны на спаніэля.

— Значыць, мэсьё... — мармытнуў ён. — Я вам жадаю ўдачы.

Мэйнт мякка рушыў. Перад першым паваротам я азірнуўся. Ён стаяў пасярэдзіне дарогі, блізка ліхтарні, якая асьвятляла ягоную тоўстую цьвідавую камізэльку і нагавіцы з закладкамі. Не было толькі „Кон-Цікі” пад пахай. Бываюць жа такія таямнічыя істоты — заўсёды тыя самыя — якія цікакуюць за кожным паваротам нашага жыцця.

VI

У „Эрмітажы” ў яе быў ня толькі спальны пакой, але й гасьцёўня з трыма абцягнутымі набіўным матэрыялам фатэлямі, круглым столікам з чырвонага дрэва і канапай. Сыцены гасьцёўні й спальні былі абклееныя каляровымі шпалерамі, што нагадвалі ўзорыстае палатно. Я папрасіў паставіць свой куфар ў куток пакою, каб мець пад рукою тое, што зьмяшчальні яго перагародкі. Швэдарты альбо старыя часопісы. Валізы я пазапыхаў у куток ваннай, зусім іх не распакаваўшы, таму што трэба было заставацца падрыхтаваным да пераезду ў любы момант і асвойтацца з думкай, што кожнае жытло зьяўляецца ўсяго часовым прытулкам.

Зрэшты, дзе мне было раскласьці ўсё маё адзеньне, кніжкі і тэлефонныя даведнікі? Ейныя сукенкі і абутак запаўнялі ўсе шафы, а іншыя аправахі яна кідала на фатэлі і канапу. Столік з чырвонага дрэва быў завалены касмэтыкай. Гатэльны пакой кінаакторкі, думаў я. Непарадак, які апісваюць журналісты ў *Cine-Mondial* або *Vedettes*. Чытаньне ўсіх гэтых часопісаў пакінула на мне моцны адбітак. І я сьніў. Пазьбягаючы занадта гвалтоўных жэстаў і занадта дакладных пытаньняў, каб не прачнуцца.

Здаецца, ужо ў першы вечар яна папрасіла мяне прачытаць сцэнар фільму, у якім яна толькі што зьнялася пад кіраўніцтвам Рольфа Мадэі. Я быў вельмі крануты. Фільм называўся *Liebesbriefe auf dem Berg* (Любоўныя лісты з гор). Гісторыя лыжнага інструктара Курта Вайса. Зімою ён вядзе курсы для

багатых чужаземак, што прыехалі ў адпачынак у элігантны курорт Форальбэрг. Ён моцна загарэлы і вельмі прыгожы мужчына, і ўсе жанчыны з месца гатовыя яму аддацца. А ён закахаўся бяз памяці ў жонку вугорскага фабрыканта, якая адказвае яму ўзаемнасьцю. Яны танцуюць да другой уначы ў вельмі шыкоўным курортным бары пад зайздроснымі позіркамі іншых курсантак. Потым Курт і Лена праводзяць рэшту ночы ў гатэлі „Баўгаўс”. Яны прысягаюцца ў каханьні да ськону і ўголас мрояць пра будучае супольнае жыцьцё ў адасобленай горскай хатцы. Ёй трэба назад у Будапэшт, але яна абяцае вярнуцца як мага хутчэй. На экране падае сьнег, потым журчаць струменьчыкі і дрэвы пакрываюцца маладой лістотаю. Наступае вясна, за ёю лета. Летам Курт выконвае свой сапраўдны занятак муляра, і ў ім цяжка распазнаць таго загарэлага лыжнага інструктара зь зімы. Кожны дзень ён піша лісты Лене, дарэмна чакае адказу. Час ад часу яго наведвае мясцовая дзяўчына. Яны ходзяць на доўгія шпацыры. Яна яго кахае, а ён безупынна думае аб Лене. Я ня памятаю ўсіх пэрыпэтэы, але спакваля ўспамін пра Лену цьмянее, а ягонае месца займае вобраз маладое дзяўчыны (гэтую ролю выконвала Івона), і Курт пачынае разумець, што нельга грэбаваць такой кранальнай прывязанасьцю. У фінальнай сцэне яны цалуюцца на фоне гор, за якія заходзіць сонца.

Мне падалося, што вобразы зімовага лыжнага курорту ды звычай і ягоных насельнікаў былі вельмі добра „накіданыя”. А маладая дзяўчына, якую ўвасабляла Івона, — „знакамітая роля для дэбютанткі”.

Я выказаў ёй такую ацэнку. Яна выслухала мяне зь вялікай увагай, якая мне вельмі лесьціла. Я запытаўся, калі можна будзе паглядзець гэты фільм. Не раней чымся ў верасьні, але Мадэя напэўна тыдні празь два наладзіць у Рыме „прагон усяго матэрыялу”. У такім выпадку яна забрала б мяне туды, бо ёй так хацелася б ведаць, што я думаю пра ейнае „выкананьне”...

Сапраўды, калі я стараюся ўспомніць першыя дні нашага „супольнага жыцьця”, дык чую — нібыта на заезджанай магнітафоннай стужцы — нашы размовы пра ейную „кар’еру”. Я імкнуся падаць сябе вартым увагі чалавекам. Я ёй лешчу... „Фільм Мадэі вельмі важны для Вас, але цяпер трэба знайсці кагосьці, хто раскрыве Ваш талент напоўніцу... Нейкага геніяльнага жыдоўскага хлопца...” Яна ўся абяртаецца ў слых. „Вы так думаеце?” „Так, я ўпэўнены ў гэтым”.

Наіўнасьць ейнага твару здзіўляе нават мяне, васьмнаццацігадовага. „Ты сапраўды так думаеш?” — пытаецца яна. Наш пакой апаноўвае ўсё большы беспарадак. Здаецца, мы не выходзілі зь яго цэлыя два дні.

*

Адкуль Івона была родам? Я хутка ўцяміў, што яна ніякая не парыжанка. Яна вельмі слаба ведала Парыж. Была ў Парыжы коратка два або тры разы,

спынялася ў гатэлі „Віндзор-Рэйнольд” на рагу вуліцы Бажон, якую я добра помніў: мой бацька перад сваім дзіўным знікненнем прызначыў мне там спатканьне (але тут у маёй памяці прагал: спаткаліся мы апошні раз у вэстыбюлі „Віндзору-Рэйнольду” ці „Лютэцыі”?). Апрача „Віндзору-Рэйнольду” ёй запомніліся вуліца Палкоўніка Моля і бульвар Босэжур, дзе жылі яе „сябры” (я не асьмеліўся запытацца, якія). Затое Мілян і Жэнэва ўсплывалі ў яе размовах даволі часта. Яна працавала ў Міляне і Жэнэве? Ды кім?

Я тайком заглянуў у ейны пашпарт. Нацыянальнасьць французская. Пражывае ў Жэнэве, пляц Дарсьер, 6 біс. На маё вялікае здзіўленьне, яна нарадзілася ў Верхняй Савойі, у гэтым самым мястэчку, дзе мы знаходзіліся. Зьбег акалічнасьцяў? Ці, можа, яна сапраўды мясцовая? Ці яна мае тут нейкую сям’ю? Я рызыкнуў адно навадное пытаньне на гэтую тэму, але яна нешта старалася ад мяне схаваць. Ухіліста адказала, што выхавалася за мяжою. Я не націскаў. З часам, думалася мне, я даведаюся ўсяго.

*

Яна мяне таксама распытвала. Ці я прыехаў сюды на вакацыі? На колькі часу? Яна сказала мне, што адразу здагадалася, што я з Парыжу. Я сказаў ёй, што „мая сям’я” (вымаўляючы словы „мая сям’я” зь вялікай насалодай) пастанавіла, што мне трэба ўзяць некалькі месяцаў адпачынку дзеля майго „далікатнага” здароўя. Прыдумляючы гэтыя дэталі, я ўявіў сабе зь дзясятка вельмі паважных сямейнікаў, што паселі за сталом у пакоі з драўлянымі панэлямі — „сямейную раду”, якая мае вырашыць мой лёс. Вокны выходзілі на вуліцу Малерб, а я належаў да саліднага жыдоўскага роду, які ў 1890 годзе пасяліўся ў Мансо. Зусім зьнянацку яна запыталася: „Хмара — гэта расейскае прозьвішча? Вы расеец?” Тады я прыдумляю іншае: я живу з бабуляй на першым паверсе блізка Пляцу Зоркі, а дакладней, на вуліцы лорда Байрана (я патрабаваў як мага больш дэталей). Мы жывем, прадаючы „сямейныя кляйноты” або закладваючы іх у лямбардзе на вуліцы П’ер-Шарон. Так, я расеец, граф Хмара. Здаецца, мая аповесьць уразіла яе.

*

Некалькі дзён я нічога й нікога не баяўся. Потым усё пачалося нанова. Стары, пранізлівы боль.

Першага папалудня, калі мы выйшлі з гатэлю, мы селі на „Адмірала Гісана”, які курсаваў па возеры. Яна начапіла сонечныя акуляры ў масыўнай аправе, з дымчатымі люстранымі шкельцамі. Усё адбівалася ў іх, як у люстры.

Судна рухалася памалюсеньку і плыло да Сэнт-Жар’ё па другі бок возера сама менш хвілін дваццаць. Заплюшчыўшы вочы ад сонца, я слухай далёкі

гул маторных лодак, крыкі і сьмех купальнікаў. Праляцеў спартовы самалёт, даволі высока, цягнучы за сабою стужку з загадкавымі словамі: КУБАК ХУЛІГАНТНАСЫЦІ. „Адмірал Гісан” доўга зьбіраўся перш чым прычаліў ці, хутчэй, ткнуўся носам у прыстань. Тры ці чатыры пасажыры сыйшлі на бераг, між імі ксёндз у яскравачырвонай сутане, а вадаплаў зноў рушыў у сваё маруднае падарожжа. Наступным за Сэнт-Жар’ё прыстанкам быў Вуарэн. Потым быў Порт-Люзац, а крыху далей — Швэйцарыя. Але вадаплаў загадзя пасьпеў разьвярнуць і паплыць назад.

Вецер тармасіў пасму валасоў на яе лобе. Яна запытала мяне, ці стане графіняй, калі выйдзе за мяне замуж. Яна паставіла пытаньне жартаўлівым тонам, але ў ейным голасе вычувалася вялікая цікаўнасьць. Я адказаў, што яна будзе менавіта „графіняй Івонай Хмара”.

— Ці Хмара — сапраўды расейскае прозьвішча?

— Грузінскае, — адказаў я. — Грузінскае...

Калі судна спынілася ў Вэйр’е-дзю-Ля, я распазнаў у далечыні бела-ружовую вілу Мадэі. Івона таксама паглядзела ў той бок. З тузін маладых людзей расклаўся на палубе побач з намі. Бальшыня зь іх была ў тэнісных касцюмах, ніжэй белых плісаваных спаднічак дзяўчат віднеліся тоўстыя лыткі. Усе гаварылі з асаблівым акцэнтам, які выпрацоўваўся ў ваколіцы Ранэле ды на алеі Бужо. А я задаваўся пытаньнем, чаму гэтая залатая моладзь заўсёды пакутуе ад вугроў на твары і лішніх кіляграмаў. Напэўна, гэта звязана з харчаваньнем.

Двое з кампаніі параўноўвалі якасьці ракетак „Панча Ганзалес” і „Спалдынг”. У больш гаваркога вузкая барада ішла вяровачкай ад аднаго вуха да другога, а кашулю аздабляў зьлёны кракадзільчык. Тэхнічная гутарка. Незразумелыя словы. Лагоднае, супакойлівае мармытаньне на сьпякоце. Адна бляндынка здавалася неабыхавай да брунэта ў макасынах і блэйзэры з нашыўкай, а ён у сваю чаргу напорыста пускаў ёй пыл у вочы. Іншая заявіла, што „патанцоўка будзе паслязаўтра вечарам” і што „бацькі пакідаюць ім вілу”. Плёскалі вадзі за кармой. Над намі зноў праляцеў самалёт, і я яшчэ раз прачытаў загадкавыя словы: КУБАК ХУЛІГАНТНАСЫЦІ.

Яны ўсе, наколькі я зразумеў, плылі да тэніснага клюбу ў Мэнтон-Сэнт-Бэрнары. Вілы іхных бацькоў стаялі над возерам. А куды плылі мы? І кім былі нашы бацькі? Ці й Івона належала да „добрай сям’і”, як нашы спадарожнікі? А я? Мой графскі тытул — гэта ня тое што зьлёны кракадзільчык, ледзь прыкметны на белае кашулі... „Графа Хмару просяць да тэлефону”. Так, гэта няблага гучыць.

Мы сыйшлі з вадаплава ў Мэнтоне разам з тэнісыстамі. Яны йшлі перад намі з ракеткамі ў руках. Мы міналі вілы, якія сваімі фасадамі нагадвалі горскія домікі і ў якіх, ужо ад некалькіх пакаленьняў, праводзілі вакацыі летуценныя месьцічы. Нярэдка гэтых дамовак не было відаць з-за глобавых зарасьнікаў і яліны. Віла Прымавэра, Віла Эдэльвэйс, Сарны, Домік Мары-

Роз... Яны павярнулі налева, дзе віднеліся сеткі тэнісных кортаў. Іхныя гаманы й сьмех абціхлі.

Мы павярнулі направа. Надпіс на табліцы паведамляў: Гранд-Гатэль Мэнтон. Прыватная дарожка вельмі стромка выводзіла на жвіраваную эсплянаду. Адтуль відаць было панараму так сама разьлеглую, што і з тэрасы „Эрмітаж”, але больш сумную. З гэтага месца ўзьбярэжжа выглядала апусьцелым. Гатэль аказаўся надзвычай стары. У холе стаялі вечназялёныя расьліны, скураныя фатэлі і вялізныя канапы, абцягнутыя крацэстым матэрыялам. Сюды прыяжджалі сем’ямі, пераважна ў ліпені й жніўні. У гатэльнай кніжцы стаялі тыя самыя тыпова францускія падвойныя прозьвішчы: Сэржан-Дэльваль, Ат’е-Марэль, Пак’е-Панар... Калі мы бралі нумар, мне падумалася, што запіс „граф Віктор Хмара” сярод гэтых прозьвішчаў у кніжцы выглядаў як тлустая пляма.

Вакол нас зь вялікай павагай рыхтаваліся да паходу на пляж дзеці са сваімі мамамі й бабцамі, трымаючы сумкі з падушкамі і махровымі ручнікамі. Некалькі маладых людзей абступілі высокага, коротка стрыжанага брунэта ў вайскавай кашулі хакі, расшпіленай на грудзях. Ён успіраўся на мыліцы. Яны яго распытвалі.

Нарожны пакой. Адно вакно адчынялася на эсплянаду й возера, другое было забітае наглуха.

Вялізнае пахілае люстра й малы столік, прыкрыты кужэльнай сурвэткай. Ложак зь мядзянымі сьпінкамі. Мы не ўставалі зь яго ажно да зьмярканьня.

*

Калі мы йшлі цераз хол, я ўбачыў, што ў рэстаране вячэралі. Усе былі апранутыя па-выхадному. Нават дзеці: хлопчыкі пад гальштукі, дзяўчынкі ў сукенках. Мы аказаліся адзінымі пасажырамі на палубе „Адмірала Гісана”. Назад судна плыло яшчэ павальней. Прыпынялася на пустых прыстанках і зноў вырушала ў свой шлях старой, утомленай лайбы. Вокны вілаў прасьвечвалі празь зелень дрэваў. У далечыні віднелася Казіно. Пэўна, таго вечара праводзілі ў ім нейкае сьвяткаваньне. Мне хацелася, каб вадаплаў спыніўся пасярэдзіне возера або каля аднаго з напалову затопленых пантонаў. Івона спала.

*

Мы часта вячэралі з Мэйнтам у „Спортынг”. Столікі пад адкрытым небам былі засланьныя белымі абрусамі. На кожным століку стаяла лямпа з падвойным абажурам. Абставіны нагадвалі мне фатаграфію зь вячэры пасья дабрачыннага балю для сіротак у Канах 22 жніўня 1939, або тую, што я заўсёды захоўваю пры сабе (пасярод тае прамінулае кампаніі віднеецца і мой

бацька), зробленую 11 чэрвеня 1948 ў каірскім казіно ў ноч, калі маладую англічанку Кэйт Оўэн выбралі *Bathing Beauty*. Тыя фатаграфіі роўным чынам можна было б зрабіць у „Спортынг“, таго лета, калі мы там вячэралі. Тая самая дэкарацыя. Тыя самыя „сінія“ ночы. Тыя самыя людзі. Ды так, я распазнаў некаторыя твары.

Кожны раз Мэйнт прыходзіў у іншым гарнітуры, а Івона апранала мусьлінавыя або крэпавыя сукенкі. Яна любіла жакецікі й шарфы. А я быў прысуджаны да свайго адзінага флянэлевага гарнітуру з гальштукам *International Bar Fly*. Першага разу Мэйнт завёз нас у „Сэнт-Роз“, начную ўстанову над берагам возера за Мэнтон-Сэнт-Бэрнарам, а дакладней, у Вуарэне. Ён ведаў яе ўласніка, нейкага Пульлі, які прызнаўся Мэйнту, што ня мае дазволу на жыхарства. Гэты таўстун з шаўковістым позірам быў чалавекам выключна далікатным. Ён гаварыў з прысьвістам. „Сэнт-Роз“ лічылася вельмі шыкоўным месцам. Там збіралася тая самая багатая публіка, што і ў „Спортынг“, Танцы былі ў пэрголі на тэрасе. Помню, як я прыхінаў Івону да сябе і думаў, што не змагу жыць бяз паху яе скуры й валасоў, а музыкі гралі *Tuxedo Junction*.

*

Карацей, нам было пісана сустрэцца і зысьціся.

Мы вярталіся вельмі позна, сабака ўжо спаў у гасьцёўні. З часу, як я стаў жыць зь Івонай у „Эрмітажы“, ягонае мэлянхалія пабольшала. Кожныя дзье ці тры гадзіны, з рэгулярнасьцю мэтраному, ён абыходзіў наш пакой і зноў лягаў. Перш чым вярнуцца ў гасьцёўню, ён запыняўся перад вакном нашага пакою, на колькі хвілін прысядаў і, навастрыўшы вушы, ні то сачыў за рухам „Адмірала Гісана“ па возеры, ні то сузіраў ваколіцу. Мяне ўразіла журботная далікатнасьць гэтага зьвера, і я быў крануты, калі зразумеў, што ён гэтакім чынам стараецца выконваць абавязак нашага ахоўніка.

Яна апранала пляжны халат у шырокія аранжавыя й зялёныя палоскі ды лягала на ложак, каб выкурыць цыгарэту. На століку ля яе ўзгалоўя, побач з памадкамі або дэзадарантам, заўсёды валяліся пачкі банкнотаў. Адкуль былі тыя грошы? Зь якога часу яна жыла ў „Эрмітажы“? Яе „пасялілі“ сюды на час здымкаў фільму. А цяпер, калі здымкі закончыліся? Ёй так хацелася, сказала яна, пражыць „сэзон“ у гэтым лецішчы. „Сэзон“ меўся быць такі „бліскучы“. „Лецішча“, „сэзон“, „бліскучы“, „граф Хмара“ — хто каго падманваў, вымаўляючы гэтыя нязвыклыя словы?

Магчыма, яна патрабавала нейкай кампаніі? Я адносіўся да яе з увагай, запабеглівасьцю, далікатнасьцю й жарсьцю васямнаццацігадовага хлопца. У першыя вечары, калі мы ўжо нагавырыліся пра ейную „кар’еру“, яна прасіла мяне пачытаць ёй перад сном адну-дзьве старонкі з „Гісторыі Англіі“ Андрэ Маруа. Кожны раз, як толькі я пачынаў, нямецкі дог прысядаў у дзьвярах

гасыцёўні і глядзеў на мяне з важнай мінай. Івона, выпцягнуўшыся ў сваім пляжным халаце, слухала, лёгка зморшчыўшы бровы. Я так і не зразумеў, чаму ёй, якая ніколі ў жыцці нічога не прачытала, спадабалася якраз гэтая гістарычная праца. Яна тлумачыла гэта досыць цьмяна: „Разумееш, гэтак складна напісана. Андрэ Маруа — выдатны пісьменьнік”. Я думаю, што „Гісторыя Англіі” трапілася ёй выпадкова ў холе „Эрмітажу” і сталася нечым накшталт талісману або добрай прыкметы. Ад часу да часу яна патрабавала „чытай павальней!” або прасіла растлумачыць якую-небудзь фразу. Яна хацела вывучыць „Гісторыю Англіі” на памяць. Я сказаў, што Андрэ Маруа быў бы вельмі задаволены, калі б ведаў яе намер. Тады яна пачала мяне распытваць пра гэтага аўтара. Я ёй паведаміў, што Маруа — рафінаваны раманіст жыдоўскага паходжання, якога цікавіць жаночая псыхалёгія. Аднаго вечара яна папрасіла мяне прадывітаваць ёй ліст: „Мэсьё Андрэ Маруа, я Вамі вельмі захапляюся. Я чытаю Вашу „Гісторыю Англіі” і хацела б мець Ваш аўтограф. З павагай, Івона NN”.

Ён ёй чамусьці не адпісаў.

*

Даўно яна знаёмая з Мэйнтам? Цэлую вечнасьць. У яго, здаецца, таксама была кватэра ў Жэнэве, і яны амаль не расставаліся. Мэйнт займаўся „больш-менш” мэдыцынай. Паміж старонкамі кнігі Маруа мне трапілася візытоўка з трыма словамі: Доктар Рэнэ Мэйнт. У ваннай, на палічцы над умывальнікам, паміж касмэтыкай я знайшоў рэцэпт на снатворнае зь пячаткай „Доктар Рэнэ С. Мэйнт”.

Звыш таго, прачнуўшыся кожнага ранку, мы знаходзілі пад дзвярамі запіскі ад Мэйнта. У мяне захавалася некалькі штук — ад іх усё яшчэ пахне пачулямі. Ці гэты пах ідзе ад канвэрта, паперы ці — хто ведае? — атраманту, якім пісаў Мэйнт? Перачытваю першую, што трапілася пад руку: „Ці буду мець прыемнасьць сустрэцца з вамі сёньня вечарам? Папоўдні мне трэба быць у Жэнэве. Пазваню вам каля дзявятай у гатэль. Адбымаю, ваш Рэнэ”. І такая: „Прабачце, што я не адзываўся. Але я двое сутак увогуле не выходзіў з пакою. Усё думаў, што праз тры тыдні мне споўніцца дваццаць сем гадоў. І што стану вельмі, вельмі старым чалавекам. Да хуткай сустрэчы. Абдымаю. Ваша ваенная хросная маці, Рэнэ”. Або яшчэ адна, адрасаваная Івоне, напісаная больш нэрвовым почыркам: „Уяўляеш, каго я толькі што сустраў у холе? Гэтую брудную шлюху Франсуа Маляза. І ён хацеў, каб я паціснуў яму руку. Не, нізавошта. Нізавошта. Хай яна здохне!” (апошнія слова падкрэсленае чатыры разы). І яшчэ шмат іншых.

Яны часта гаварылі між сабой пра людзей, якіх я ня ведаў. Мне запомніліся некаторыя імёны: Клёд Брэн, Паўлё Эрв’е, нейкая Росі, Жан-П’ер Пэсо, П’ер Фурнье, Франсуа Маляз, тая „Карльтон”, нехта менаваны Дуду

Анрыкс, якога Мэйнт называў „сывіньнэй” ... Я вельмі хутка сарыентаваўся, што гэтыя людзі былі мясцовыя, паходзілі зь лецішча, якое пад канец кастрычніка зноў ставалася сумным правінцыйным мястэчкам. Мэйнт распаўядаў, што Брэн і д’Эрв’е „абаснаваліся” ў Парыжы, Росі атрымала гатэль па сваім бацьку ў Ля Ключа, а тая „брудная шлюха” Маляз, сын кнігапрадаўца, фарсіць кожнае лета ў „Спортынг” з актёрам-пайшчыкам „Францускай Камэды”. Усе яны несумненна былі сябрамі зь дзяцінства й юнацтва. Як толькі я ставіў нейкае пытаньне, Івона й Мэйнт адразу перапынялі размову і адказвалі ўхіліста. Тады я прыгадаў, чаго даведаўся з пашпарту Івоны, і ўяляў сабе, як яны гадоў у пятнаццаць-шаснаццаць выходзяць у зімовы вечар з кінатэатру „Рэгент”.

VII

Добра было б знайсці адну з праграмаў, выдадзеных тамтэйшым турыстычным бюро — на яе белай вокладцы значыліся зялёнымі плямамі Казіно й постаць жанчыны, намаляванай у манеры Жан-Габрыеля Дамэрга. Прачытаўшы пералік імпрэзаў з дакладнымі датамі, я мог бы лепш арыентавацца ў часе.

Аднойчы вечарам мы пайшлі пазахапляцца талентам Жоржа Ульмэра, які сьпяваў у „Спортынг”. Гэта, як мне здаецца, адбылося ў пачатку ліпеня, значыць, я ўжо быў пражыўшы зь Івонай дзён пяць ці шэсьць. Мэйнт пайшоў разам з намі. Ульмэр быў у гарнітуры вельмі насычанага ярка-блакітнага колеру, ад якога я ня мог адарваць зроку. У гэтым аксамітным блакіце мусіла быць нейкая гіпнатычная сіла, таму што, гледзячы на яго, я заснуў.

Мэйнт запрапанаваў нешта выпіць. Тады якраз, у паўзмроку, сярод танцораў, яны ўпершыню загаварылі пры мне пра Кубак Хулігантнасьці. Я прыгадаў спартовы самалёт з загадкавым надпісам. Кубак Хулігантнасьці надзвычайна зацікавіў Івону. Справа датычыла нейкага конкурсу элегантнасьці. Паводле таго, што казаў Мэйнт, для ўдзелу ў конкурсе трэба было мець люксовую аўтамашыну. Пакарыстацца доджам ці ўзяць машыну напрат у Жэнэве? (Мэйнт паставіў пытаньне такім чынам). Івона хацела паспрабаваць свайго шчасця. Журы складалася з высокапастаўленых асобаў: прэзыдэнта гульцоў у гольф у Шавуары й ягонай жонкі; прэзыдэнта турыстычнага бюро; субпрэфэкта Верхняй Савой; Андрэ дэ Фук’ера (пачуўшы гэтае імя, я ажно падскочыў і папрасіў Мэйнта, каб ён паўтарыў, ну так, гэта быў той Андрэ дэ Фук’ер, здаўна менаваны „арбітрам элегантнасьці”, чые цікавыя ўспаміны я раней чытаў); спадара й спадарыні Сандоз, уласнікаў гатэлю „Віндзор”; колішняга чэмпіёна лыжнага спорту Даніэля Анрыкса, уласніка вельмі шыкоўных спартовых крамаў у Мэжэве і ў Альп д’Юэзе (якраз яго Мэйнт называў „сывіньнэй”); кінарэжысэра, чыё прозьвішча я не

магу сёння прыгадаць (ні то Гамонж, ні то Гамас); і, урэшце, танцора Хасэ Торэса.

Мэйнт таксама вельмі хваляваўся перад будучым удзелам у Кубку ў якасці кавалера Івоны. Ягонай роляй было праехаць аўтамабілем па шырокай жвіраванай алеі „Спортынг” і спыніцца насупраць журы. Затым выйсьці і адчыніць дзверцы перад Івонай. Ясная справа, што нямецкі дог меў скласці ім кампанію.

Зрабіўшы таямнічую міну, Мэйнт працягнуў мне канвэрт са сьпісам удзельнікаў Кубку. Яны зь Івонай значыліся ў ім пад апошнім нумарам, 32. Доктар Рэнэ С. Мэйнт і мадмуазэль Івона Жакэ (я ўсё-ткі прыгадаў ейнае прозьвішча). Кубак Хулігантнасьці разыгрываўся штогод у той самы дзень і прысуджаўся за „красу й элігантнасьць”. Арганізатары здолелі, як мне растлумачыў Мэйнт, стварыць вакол конкурсу даволі вялікі рэкламны шум, так што часам Кубак згадваўся нават у парыскіх газэтах. Івона, на ягоную думку, павінна была абавязкова прыняць у ім удзел.

Калі мы ўсталі й пайшлі танцаваць, яна ўрэшце ня вытрымала і запыталася, што я думаю: удзельнічаць ёй у гэтым конкурсе ці не? Нялёгкае пытаньне. Яна выглядала разгубленаю. Я пашукаў зрокам Мэйнта, які самотна сядзеў перад сваім „сьветлым” порта. Ён засланіўся ад сьвятла левай рукою. Можа, ён плакаў? На момант Івона і ён падаліся мне такімі безабароннымі й заблуканымі (заблуканыя — вельмі трапінае слова ў дачыненьні да іх).

Безумоўна, яна павінна прыняць удзел у Кубку Хулігантнасьці. Безумоўна. Гэта вельмі важна для яе кар’еры. Пры дробцы шчасьця яна можа стаць Міс Хулігантнасьці. Сур’ёзна. Усе акторкі так пачыналі.

*

Мэйнт вырашыў, што паедзе доджам. Калі вышараваць машыну напярэдадні Кубку, яна можа зрабіць яшчэ цалкам добрае ўражаньне. А бэжавы капот будзе глядзецца зусім як новы.

Па меры таго як міналі дні і мы набліжаліся да нядзелі 9 ліпеня, Івона ставалася штораз больш раздражнёнай. Выварочвала шклянкі, не магла ўседзець на адным месцы, усё папракала сабаку. А ён адказваў ёй позіркамі поўным лагоднай спагады.

Мы з Мэйнтам стараліся падтрымаць яе дух. Што такое Кубак у параўнаньні са здымкамі ў фільме? Усяго страху на пяць хвілін. Прайсьціся перад журы. Нічога больш. Нават калі ня выйграе, дык і так пасярод усіх канкурсантак застанецца адзінай, якая здымалася для кіно. Прафэсіяналкай, так бы мовіць.

Мы не павінны былі дапусьціць ніякіх неспадзяванак, а таму Мэйнт прапанаваў правесці генэральную рэпэтыцыю ў пятніцу папоўдні, на

шырокай цяністай алеі за гатэлем „Альгамбра”. Сеўшы на лаўцы, я ўвасабляў журы. Додж паволі пад’яжджаў. Івона ўсьміхалася нацягнутай усьмешкай. Мэйнт кіраваў правай рукой. Сабака павярнуўся задам да іх і сядзеў незварушна, усё роўна што разьба на карме карабля.

Мэйнт спыніўся дакладна насупраць мяне і, усьпершыся левай рукою на дзьверцы, пакінуў машыну сутаргавым скокам. Ён прызямліўся элегантна, ногі разам, тулава выпрастанае. Зьлёгка кіўнуўшы галавою на прывітаньне, ён хуценька абабег додж і рэзкім рухам адчыніў дзьверцы перад Івонай. Івона выйшла, ведучы сабаку за аброжек, і зрабіла некалькі нясьмелых крокаў. Нямецкі дог ішоў з апушчанай галавою. Яны селі назад у машыну, Мэйнт зноўку пераскочыў дзьверцы і засеў за рулём. Я быў захоплены ягонай гнуткасьцю.

Мы пастанавілі, што ён паўторыць гэтую штучку перад журы. Пабачым, якую міну зробіць Дуду Анрыкс!

*

Напярэдадні Івоне захацелася выпіць шампанскага. Сон у яе стаўся неспакойны. Яна была гатовая плакаць, як малая дзяўчынка перад выступам на школьнай урачыстасьці.

*

Мэйнт прызначыў нам зборку ў холе роўна а дзясятай. Спаборніцтвы за Кубак пачыналіся апоўдні, але яму патрэбны быў час, каб уладзіць некаторыя рэчы: правесьці агульны агляд доджа, даць апошнія парады Івоне, а таксама, магчыма, разьмяцца перад выступам.

Ён заўпарціўся прысутнічаць пры апошніх падрыхтаваньнях Івоны: яна вагалася, што ёй апрануць — турбан пад колер ружовай фуксіі ці шырокі саламяны капялюш. „Турбан, дарагая, турбан” — працяў ваганьні стомлены голас Мэйнта. Яна выбрала сабе белую шырокую сукенку. Мэйнт быў апрануты ў гарнітур з шантунгу пяшчанага колеру. У мяне добрая памяць да вопраткі.

Мы ўсе — Івона, Мэйнт, сабака і я — выйшлі на двор. Я ня помню ніколі больш такога сонечнага ліпеньскага ранку, як тады. Лёгкі ветрык разьвяваў вялізны сыцяг на слупе перад гатэлем. Блакітна-залатыя колеры. Якая краіна мела гэтакі сыцяг?

Мы спусьціліся пустым бульварам Карабасэль.

Аўтамашыны іншых супернікаў ужо стаялі па абодвух баках шырознай алеі, якая вяла да „Спортынг”. Усе прыслухоўваліся да голасу з гукаўзмацняльніка, што зачытваў прозьвішчы ўдзельнікаў і іхныя нумары, паводле якіх ім трэба было заяўляцца перад журы. Журы засядала на тэрасе

рэстарану. Яно мела поўны агляд выступаў на алеі, якая прабягала ўнізе й закончвалася круглай пляцоўкай перад тэрасай. Мэйнт сказаў мне заняць месца як мага бліжэй да журы, каб не прапусьціць нават самыя дробныя дэталі змаганьня за Кубак. Мне трэба было ўхапіць перш за ўсё міну Дуду Анрыкса, калі Мэйнт будзе выконваць свой сьмяротны нумар. Калі б спатрэбілася, я меўся нават зрабіць занатоўкі.

Мы чакалі, седзячы ў доджы. Івона, уткнуўшыся носам у люстэрка кіроўцы, папраўляла свой макіяж. Мэйнт, надзеўшы дзівотныя сонечныя акуляры ў сталёвай аправе, прамакаў сваёй хустачкай падбародак і скроні. Я гладзіў сабаку, які паглядаў стурбаваным позіркам на кожнага з нас па чарзе. Мы стаялі пры агароджы тэніснага корту, дзе чацьвёра гулялі матч — два мужчыны й дзьве жанчыны. Прагнучы пазабавіць Івону, я паказаў ёй аднаго з гульцоў, які з твару нагадваў коміка Фэрнандэля. „Ці гэта, часам, ня ён?“ — дапытваўся я. Але Івона мяне ня слухала. Ёйныя рукі дрыжалі. Мэйнт хаваў сваё хваляваньне за лёгкаім пакашліваньнем. Ён уключыў радыё, якое глушыла манатонны й раздражняльны стукат тэнісных мячыкаў. Мы ўсе трое сядзелі і з заміраньнем сэрца чакалі, пакуль аб’явяць пачатак конкурсу. Урэшце гучнагаварыльнік абвясціў: „Шаноўных удзельнікаў Кубку Хулігантнасьці просім падрыхтавацца!“ А празь дзьве-тры хвіліны: „Удзельнікі нумар 1, мадам і мэсьё Жан Атмэр!“ Твар Мэйнта скрывіла сутарга. Я абняў Івону, пажадаў ёй шчасьця і накіраваўся кружнэй да „Спортынг“у. Я моцна хваляваўся.

Члены журы сядзелі за белымі драўлянымі столікамі, пастаўленымі ў шэраг пад зялёна-чырвонымі парасонамі. Па бакох купілася вялізная сьціжма глядачоў. Некаторым пашэнціла сесці за свабоднымі столікамі й замовіць апэрытывы, іншыя глядзелі стоячы. Усе былі ў пляжных касцюмах. Я ўплішчыўся як мага бліжэй да членаў журы, як хацеў Мэйнт, каб дакладна віжаваць за імі.

Я адразу пазнаў Андрэ дэ Фук’ера, чые партрэты бачыў на вокладках ягоных твораў (улюбёных кніжак майго бацькі; ён мне рэкамэндаваў іх прачытаць, што я й зрабіў зь вялікай прыемнасьцю). Фук’ер быў у панаме, аточанай стужкай колеру марскога блакіту. Ён усьпіраў падбародак на далоні правай рукі, на ягоным абліччы адбівалася маляўнічая стома. Ён нудзіўся. У ягоных гадох усе гэтыя адпачыньнікі ў бікіні й плямістых купальніках выдаваліся, мабыць, насельнікамі Марса. Не было з кім паразмаўляць пра Эмільену д’Алянсон ці пра Ля Гандара. Апрача мяне, зразумела, калі б падварнулася нагода.

А той пяцідзесяцігадовы мужчына, загарэлы бляндын (ці не фарбаваны?) з галавою сьвецкага льва — ён, мабыць, будзе Дуду Анрыкс. Ён без упыну гаманіў са сваімі суседзямі і рагатаў. У яго былі сінія вочы, а ўся ягоная здаравенная й рухлівая фігура выпраменьвала вульгарнасьць. Брунэтка з моцна падкрэсьленым мяшчанскім выглядам пасылала колішняму лыжнаму

чэмпіёну недвухсэнсоўных ўсьмешкі: жонка прэзыдэнта гульцоў у гольф ці прэзыдэнта турыстычнага бюро? Мадам Сандоз? Гаманж (або Гамонж), чалавек кіно, быў, відаць, той тып у раговых акулерах, апрануты па-гарадзкому, у двухбортавы шэры пінжак у далікатную белую палоску. Калі моцна напружу памяць, дык паяўляецца яшчэ адна постаць каля пяцідзiesiąці гадоў, з шэра-сінімі кудзеркамі і ротам ласуна. Гэты трымаў на ветры ня толькі нос, але і падбародак, несумненна хочучы паказацца энэргічным і мець вока на ўсё. Субпрэфэкт? Мэсьё Сандоз? А танцор Хасэ Торэс? Не, той не прыехаў.

І вось адкрыты пэжо 203 гранатовага колеру пад'яжджае алей, запяняецца пасярод пляцоўкі, і жанчына ў пышнай сукенцы з перацягнутай таліяй выходзіць з машыны з карлікавым пудлікам на руках. Мужчына застаецца за рулём. Яна робіць некалькі крокаў у кірунку журы. У чорных пантофліках на шпільках. Штучная бляндынка, з гатунку тых, што падабаліся былому каралю Эгіпту Фаруку, пра якога так часта распавядаў мне бацька, запэўніваючы, што аднойчы пацалаваў яго ў руку. Мужчына з шэра-сінімі кудзеркамі заявіў, гаворачы ў нос і перажоўваючы кожны склад: "Мадам Жан Атмэр!" Яна ўпусьціла свайго пудліка, які ўпаў на ўсе чатыры лапкі, і рушыла дапераду, спрабуючы сям-так імітаваць хаду манэкеншчыц на паказах моды: пагляд скіраваны ў далечынь, галава горда плыве ў паветры. Потым вярнулася і села ў машыну. Вялыя воплескі. Ейны муж меў стрыжку пад вожыка. Я заўважыў, як ягоны твар расчаравана выцягнуўся. Ён даў задні ход і спрытна разьвярнуў — відаць было, што лічыць сябе знакамітым аўтамабілістам. Мусіць, сам начышчваў свой пэжо, машына страх як блішчэла. Я вырашыў, што гэта была маладая пара: ён — інжынэр з добрай мяшчанскай сям'і, жонка — больш сыціплага паходжаньня, але абое ў знакамітай форме. Паддаючыся сваёй звычцы памяшчаць усё ўбачанае ў канкрэтныя абставіны, я ўявіў сабе іхнюю „ўтульную“ кватэру на рагу вуліцы Доктара Блянша ў Атэі.

За імі паехалі наступныя канкурсанткі. Напрыклад, тая трыццацігадовая эўразійка, якую суправаджаў рыжы таўстун. Ён кіраваў акуратным нэшам колеру марской зелені. Яна выйшла з машыны, зрабіла некалькі мэханічных крокаў у кірунку журы і спынілася. Яе хапіў прыступ нэрвовай дрыготкі. Не варушачы галавою, яна зірала ў розныя бакі позіркам зацкаванай істоты. Рыжы таўстун у нэшы жаласьліва клікаў яе: „Маніка... Маніка... Маніка..." — усё роўна што паўтараючы заклён, каб утаймаваць экзатычнага й дзікага зьвера. Урэшце сам вылез з аўтамашыны і адцягнуў яе за руку. Далікатна піхнуў на сядзеньне. Яна занеслася ад рыданьняў. Ён востра газануў і, разварочваючы, ледзь ня зьмеў журы. І яшчэ была ветлая шасьцідзiesiąцігадовая пара, чые імёны засталіся ў маёй памяці: Жакі і Тунэта Ралян-Мішэлі. Яны пад'ехалі шэрым студэбэкерам і абое падыйшлі да журы. Яна — вялізная, рыжавалосая, з жывым, трохі выцягнутым абліччам, у

касьцюме для тэнісу. Ён — сярэдняга росту, з малым вусікам і салідным носам ды кплівай усьмешкай на вуснах — быў тыпам сапраўднага француза, якога мог сабе ўявіць нейкі каліфарнійскі прадзюсэр. Гэта, несумненна, былі дзьева важныя асобы, бо той з шэра-сінімі кудзеркамі аб’явіў: „Нашы сябры Тунэта й Жакі Ралян-Мішэлі. Тры ці чатыры асобы ў журы (уклучна з брунэткай і Дуду Анрыксам) запляскалі. А Фук’ер не ўтанараваў іх нават паглядам. Яны абое, як на каманду, пакланіліся. Добра трымаліся і мелі выгляд надта сабою задаволеных.

„Нумар 32. Мадмуазэль Івона Жакэ і доктар Рэнэ Мэйнт”. Я думаў, што абамлею. Усё мне пацямнела ў вачох, як тады, калі ўвесь дзень праляжыш на канапе і раптоўна ўстанеш. Голас, што вымавіў іхныя імёны, паўтараўся рэхам па ўсіх закутках. Я ўсперся на плячо чалавека, які сядзеў перада мною, і толькі тады спахапіўся, што гэта быў Андрэ дэ Фук’ер. Ён азірнуўся. Я прамармытаў невыразныя прабачэньні. Але мая рука як прыкаваная заставалася на ягоным плячы. Каб перамагчы сваё здранцвенье, я быў вымушаны падацца ўзад і толькі тады памалюсеньку падняў руку да грудзей. Я ня бачыў, як яны пад’ехалі. Мэйнт спыніў машыну перад журы. Запаліў фары. Мая слабасыць саступіла месца нейкай эйфарыі, я стаў успрымаць рэчы значна вастрэй, чым заўсёды. Мэйнт тройчы прасыгналіў і я заўважыў на тварах некаторых членаў журы лёгкае замяшаньне. Нават у Фук’ера прабудзілася цікавасыць. Даніэль Анрыкс усьміхнуўся, па-мойму, змушана. Ды што гэта была за ўсьмешка? Застыглая грымаса. Яны не выходзілі з машыны, Мэйнт выключыў і зноў уключыў фары. Навошта яму гэта было трэба? Ён уключыў дворнікі. Твар Івоны заставаўся незварушным, непранікнёным. І раптам Мэйнт скокнуў. Сярод гледачоў і журы праляцеў шумок. Гэты скок нельга было параўнаць зь ягонай „рэпэтыцыяй” у пятніцу. Ён ня проста пераскочыў церазь дзьверцы, а выскачыў угору, рэзка перакінуў ногі і прутка прызямліўся, зрабіўшы ўсё адным махам, як быццам зяхнула маланка. Адчуўшы, колькі было злосьці, напругі і капрызнага выкліку ў гэтым скоку, я запляскаў. Ён абыходзіў додж, але раз-пораз запыняўся і нерухомеў, усё роўна што на мінным полі. Судзьдзі сачылі за ім, разявіўшы раты. Усе паверылі, што яму сапраўды пагражае небяспека, і калі ён урэшце адчыніў дзьверцы, некаторыя ўздыхнулі з палёгкай.

Яна выйшла ў белай сукенцы. Сабака лянiвым рухам пасунуўся за ёю. Але яна ня стала хадзіць перад журы, як рабілі ўсе папярэднія суперніцы. Яна абAPERлася на капот і застыгла, сузіраючы Фук’ера, Анрыкса і іншых насмешлівым паглядам з-пад прыплюшчаных павекаў. Нечаканым узмахам рукі сарвала з галавы турбан і лёгкай рухам адкінула яго за сябе. Змахнула пасмы валасоў з вачэй на плечы. Сабака ўскочыў на крыло доджа і ўлёгся там у позу сьфінкаса. Яна безуважна палашчыла яго. Мэйнт ужо чакаў за рулём.

Сёння, калі яе ўспамінаю, дык найчасей узынікае перад вачыма гэтая сцэна. Ейная ўсьмешка й рыжыя валасы. Побач белы сабака ў чорныя латкі. І

Мэйнт, якога цяжка распазнаць за ветравой шыбай аўтамабіля. І запаленыя фары. І сонечны бляск.

*

Яна бязь сьпеху пасунулася назад да дзьверцаў і адчыніла іх, не адрываючы зроку ад журы. Села ў машыну. Сабака ўскочыў на задняе сядзеньне настолькі нічым не крануты, што цяпер, пракручваючы ў памяці ўсе драбніцы, я бачу гэты скок як на запаволенай здымцы. І додж — хоць, магчыма, тут няварта давярацца сваёй памяці — ад'яжджае з пляцоўкі задам дапераду. Мэйнт (таксама як на запаволенай здымцы) кідае ружу. Яна трапляе проста ў камізэльку Даніэля Анрыкса, які бярэ кветку і тупа глядзіць на яе, ня ведаючы, што сказаць. Ён не адважваецца нават пакласьці яе на стол. Урэшце выбухае прыдуркаватым рогатам і працягвае кветку сваёй цёмнавалосай суседцы, чыё імя мне засталася невядомым, магчыма, жонцы прэзыдэнта турыстычнага бюро або прэзыдэнта гульцоў у гольф у Шавуары. А можа — хто ведае? — мадам Сандоз?

Перад тым, як машына зьнікла ў глыбіні алеі, Івона адварнулася і памахала рукою членам журы. І, магчыма, нават пераслала ўсім пацалунак у паветры.

*

Журы раілася прыцішанымі галасамі. Тры інструктары плаваньня са „Спортыгу” ветліва папрасілі нас адступіцца некалькі мэтраў, каб абмеркаваньне магло праходзіць у таямніцы. Перад кожным судзьдзёй ляжаў сьпіс удзельнікаў. Яны ставілі кожнай пары ацэнкі па меры таго, як абмеркаваньне працягвалася.

Крымзоляць нешта на кавалках паперы, згінаюць іх і складваюць у стос. Потым Анрыкс мяшае іх і перамешвае сваімі выпелегаванымі ручкамі, якія так кантрастуюць зь ягонымі шырокімі плячамі й мажной фігурай. Яму таксама даверылі падлік галасоў. Ён зачытвае прозьвішчы і колькасьць балаў: Атмэр — 11, Цісо — 16, Ралян-Мішэль — 17, Азуэляс — 12, але рэшты, як ні напружваў слых, я не дачуў. Чалавек з кудзеркамі й вуснамі ласуна запісваў лікі ў нататніку. Судзьдзі працягвалі абмеркаваньне ажыўленым тонам. Найбольш гарачыліся Анрыкс, брунэтка і чалавек з шэра-сінімі кудзеркамі. Гэты апошні ўвесь час усміхаўся, як думаю, каб выставіць напаклад рад знакамітых зубоў, і паглядаў позірмам, які меўся зачараваць усіх прысутных — ён часта міргаў вачыма, стараючыся выглядаць чалавекам прастадушным і захопленым усім навакольным сьветам. Ягоны рот нецярпліва выпучваўся. Ласун, несумненна. З гатунку тых, якіх называюць „старымі бабнікамі”.

Напэўна канкурэнт Дуду Анрыкса. Я ўпэўнены, яны спаборнічаюць за жанчын. Але цяпер у абодвух сур'ёзны і адказны выгляд афіцыйных асобаў.

Фук'ер зусім не цікавіцца тым, што адбываецца. Зморшчыўшы бровы ў іранічнай, ганарыстай усмешцы, ён нешта крымзольці на аркушы паперы. Што яму мірсыціцца? Аб якой мінулай падзеі ён мроіць? Аб апошняй сустрэчы зь Люсі Дэляру-Мардрус? Анрыкс пачціва пахіляецца да яго і нешта пытаецца. Фук'ер адказвае, не падымаючы вачэй. Потым Анрыкс зьвяртаецца да Гамонжа (або Гаманжа), кіношніка, які сядзіць за апошнім столікам з правага боку. Варочаецца да таго з шэра-сінімі кудзерамі. Паміж імі ўзьнікае кароткая спрэчка, і да мяне далятае вымаўленае некалькі разоў прозьвішча Ралян-Мішэль. Урэшце шэра-сіні кучаравік — я яго буду так называць — падыходзіць да мікрафона і ледавітым голасам абвешчае:

— Спадарыні й спадары, праз хвіліну мы аб'явім вынікі спаборніцтваў за Кубак Хулігантнасьці.

Мне зноў робіцца моташна. У вачох цямнее. Куды падзеліся Івона з Мэйнтам? Ці яны чакаюць там, дзе я іх быў пакінуў, каля тэнісных кортаў? А, можа, ад'ехалі безь мяне?

— Пяцьма галасамі супроць чатырох, — шэра-сіні кучаравік гаворыць, усё павышаючы голас, — паўтараю, пяцьма галасамі супроць чатырох, у нашых сяброў Ралян-Мішэляў (ён вымавіў „нашых сяброў” па складох, пераходзячы на амаль жаночы піск), шырока вядомых і ўсімі шанаваных, якія заслугоўваюць пахвалы за свой спартовы дух і якім я асабіста прысудзіў бы гэты кубак за элігантнасьць (ён грукнуў кулаком у стол, але ягоны голас узьнімаўся ўсё вышэй), выйгралі (ён зрабіў паўзу) панна Івона Жакэ ў суправаджэньні доктара Рэнэ Мэйнта...

Прызнаюся, я меў сьлёзы ў вачох.

*

Ім трэба паказацца перад журы апошні раз і атрымаць кубак. Усе дзеці з пляжу далучыліся да астатніх глядачоў і чакаюць іх у вялікім узбуджэньні. Аркестар „Спортынг” займае сваё звычайнае месца пад вялізнай паветкай у зялёна-белую палоску пасярэдзіне тэрасы. Пачынае ладзіць інструмэнты.

Зьяўляецца додж. Івона высунулася з машыны амаль да паловы і ляжыць на капоце. Мэйнт паволі кіруе. Потым выскаквае і моцна зьбянтэжаны падыходзіць да журы. Бурныя воплескі.

Анрыкс падыходзіць да Івоны, размахваючы кубкам. Дае яго ёй і цалуе яе ў абедзьве шчакі. А потым падыходзяць іншыя, каб яе павіншаваць. Сам Андрэ дэ Фук'ер паціскае ёй руку, але яна ня ведае, хто гэты стары джэнтльмэн. Мэйнт далучаецца да яе. Абводзіць зрокам тэрасу „Спортынг” і тут заўважае мяне. Кліча „Віктор, Віктор!” і махае мне рукою. Я бягу да яго, удзячны за ягоны паратунак. Імкнуся пацалаваць Івону, але не магу, бо яе

пчыльна абступілі. Некалькі афіцыянтаў, несучы па дзье тацы з келіхамі шампанскага, спрабуюць праціснуцца праз натоўп. Зборня стукаецца келіхамі, выпівае, гамоніць пад зыркiм сонцам. Мэйнт стаіць побач са мною і маўчыць, непранікнёны за сваімі чорнымі акулярамі. Некалькі крокаў ад мяне вельмі ажыўлены Анрыкс знаёміць Івону з брунэткай, Гамонжам (або Ганонжам) і яшчэ дзвюма ці трыма асобамі. Яна думае нейкую сваю думку. Няўжо пра мяне? Я не асьмеліўся дапусьціць такую здагадку.

Усе рабіліся штотараз веселейшыя. Сьмяяліся. Пераклікаліся, штурхалі адзін аднаго. Кіраўнік аркестру запытаўся ў нас з Мэйнтам, які „кавалак” зайграць у гонар „чароўнай пераможніцы” Кубка. Мы на момант разгубіліся, але я раптам узгадваю, што цяпер называюся Хмара і, затужыўшы душой па цыганшчыне, прашу іх зайграць „Вочы чорныя”.

*

„Вечарыну” ў гонар пятай гадавіны Кубку Хулігантнасьці наладзілі ў „Сэнт-Розе”. Івона была каралевай імпрэзы. Яна апранула сукню з залацістай парчы.

Яна паставіла свой Кубак на начны столік побач з кніжкай Маруа. У сапраўднасьці гэта быў ня кубак, а статуя танцоркі, узьнятай на пальчыках на малой падстаўцы, на якой гатычнымі літарамі было выпісана „Кубак Хулігантнасьці, І-шая ўзнагарода”. А ніжэй стаяў год.

Перад выхадам яна паглядзіла статую, а потым павісла ў мяне на шыі.

— Усё гэта падобнае на нейкі цуд, як ты думаеш? — спыталася.

Яна папрасіла, каб я ўстаў і манокль, і я ёй не адмовіў, бо гэты вечар быў не такі, як іншыя.

Мэйнт меў на сабе бледна-зялёны гарнітур, вельмі прыемнага й сьвежага адценьня. Усю дарогу да Вуарэна ён пакепваў з членаў журы. Шэра-сіні кучаравік называўся Рауль Фасар’е, ён быў прэзыдэнтам мясцовага турыстычнага бюро. Брунэтка была замужам за прэзыдэнтам гульцоў у гольф у Шавуары: яна сапраўды спрабоўвала заляцацца да таго „ўкормленага быка” Дуду Анрыкса. Мэйнт яго не пераносіў. Гэта тып, паведаміў ён, які ўжо гадоў трыццаць строіць вочкі лыжніцам на мясцовых трасах (мне адразу падумалася пра Івонін фільм *Liebesbriefe auf dem Berg*). У 1943 годзе ён быў героем нацыянальнай зборнай і спаборніцтваў „Сарна” ў Мэжэве, але ў сёньняшнія пяцьдзясят гадоў ён усё больш нагадваў сатыра. Мэйнт раз-пораз перапыняе свае кепікі пытаньнямі: „Праўду кажу, Івона? Праўду кажу, Івона?” — іранічнымі і поўнымі недасказанасьці. Чаму? І адкуль яны зь Івонай столькі ведалі пра ўсіх тых людзей?

Калі мы выйшлі на тэрасу „Сэнт-Роз” з пэргаляй, некалькі гасьцей прывіталі Івону вялымі воплескамі. Пляскалі ад століка, за якім сядзела чалавек зь дзесяць, з Дуду Анрыксам як верхаводам. Ён памахаў нам.

Фатограф пахіліўся над апаратам і асьляпіў нас успышкай. Кіраўнік рэстарану, раней згаданы Пульлі, выйшаў нам насустрач і пасадзіў за столікам, а потым прынёс архідэю і з пашанотай уручыў яе Івоне. Яна падзякавала.

— У такі знакамiты дзень гэта я павiнен Вам дзякаваць за гонар, мадмуазэль! Брава!

У ягоным голасе было чуваць iтальянскі акцэнт. Ён нахіліўся над Мэйнтам.

— Мэсьё... — сказаў ён, усмiхаючыся адным ражочкам вуснаў і несумненна бянтэжачыся, што ня можа назваць майго iмя.

— Віктор Хмара... — сказаў яму Мэйнт.

— Ах... Хмара...

Ён здзіўлена зморшчыў бровы.

— Мэсьё Хмара?

— Так.

Ён паглянуў на мяне неяк дзіўна.

— Праз хвіліну я буду да вашых паслугаў, мэсьё Хмара.

Ён спусьціўся ў бар унізе.

Івона села побач з Анрыксам, а мы з Мэйнтам прымасьціліся насупраць. Сярод сваіх суседзяў я распазнаў брунэтку з журы, Тунэту й Жака Ралян-Мішэляў, чалавека з коратка стрыжанымі сiвымі валасамі і рухавым тварам (у мінулым, мабыць, ён быў лётчыкам або вайскоўцам, а сёння кіраўніком гульцоў у гольф). Рауль Фасар'е сядзеў на другім канцы стала і калупаў у роце запалкай. Тры ці чатыры астатнія асобы, сярод іх дзвюх моцна загарэлых бляндынак, я бачыў упершыню.

Таго вечара гасьцей у „Сэнт-Розе” было няшмат. Было яшчэ ранавата. Аркестар граў мэлёдыю папулярнай у той час песьні, а адзін музыкант амаль шэптаў напяваў словы:

*Каханьне так як дзень
Прыходзіць і праходзіць
Кароткае як дзень*

Анрыкс правай рукой абняў Івону за плечы, і я ня мог уцяміць, што гэта было. Я павярнуўся да Мэйнта. Ён хаваўся за новай парай чорных акулераў у раговай аправе і нэрвова бубніў пальцамі па сталае. Я не асьмеліўся загаварыць да яго.

— Ты задаволеная, што дастала кубак? — запытаўся Анрыкс мяккім голасам.

Івона збянтэжана паглянула на мяне.

— У гэтым таксама і мой невялікі ўклад...

Ну не, ён не такі ўжо блгі. Чаму да кожнага сустрэчнага я стаўлюся з прадужытасцю?

— Фасар’е быў супраць. Праўда, Рауль? Ты быў супраць?

І Анрыкс зарагатаў. Фасар’е зацягваўся цыгарэтай зь незварушным спакоем.

— Зусім не, Даніэль, зусім не. Ты памыляеся...

Ён вымаўляў словы ў манеры, якая мяне гідзіла.

— Хлус! — выкрыкнуў Анрыкс, але бяз злосьці.

Гэты выкрык рассьмяшыў брунэтку, дзвюх бляндынак (я раптам успомніў, што адна зь іх звалася Мэг Дэвілье) і нават тыпа з выглядам колішняга кавалерыста. Ралян-Мішэлі таксама засьмяяліся, але іхная веселосьць была нейкая нацягнутая. Івона мне падміргнула. Мэйнт працягваў бубніць пальцамі па стале.

— Тваімі фаварытамі, — працягваў Анрыкс, — былі Жакі й Тунэта... Га, Рауль? — Павярнуўшыся да Івоны, ён дадаў: — Ты павінна паціснуць руку нашым сябрам Ралян-Мішэлям, якія аказаліся менш шчаслівымі канкурсантамі...

Івона гэтак і зрабіла. Жакі адмяляваў на абліччы вясёлую ўсьмешку, але Тунэта Ралян-Мішэль паглядзела на Івону халодным позіркам. Мабыць, усё яшчэ крыўдавала на яе.

— Адзін з тваіх паклоннікаў? — запытаўся Анрыкс, паказваючы на мяне.

— Мой нарачоны, — смела заявіла Івона.

Мэйнт узяў галаву. Левая шчака і куточак рота заторгаліся ад цікаў.

— Мы забыліся прадставіць табе нашага сябра, — сказаў ён рафінаваным тонам. — Граф Віктор Хмара...

Ён вымавіў гэта з націскам на „граф“, зрабіўшы перад тым выразную паўзу. А потым павярнуўся да мяне:

— Перад вамі адзін з майстроў францускага лыжаваньня, Даніэль Анрыкс.

Анрыкс усьміхнуўся, але я адчуваў, што ён баіцца нейкай нечаканай заўвагі Мэйнта. Ён жа пэўна ведаў яго здаўна.

— Вядома, Віктор, вы занадта малады, таму гэтае імя нічога вам не гаворыць, — дакінуў Мэйнт.

Іншыя наставілі вушы. Анрыкс рыхтаваўся прыняць удар з робленай абьякавасьцю.

— Я думаю, Вас яшчэ не было на сьвеце, калі Даніэль Анрыкс атрымаў першую перамогу ў камбінацыі...

— Навошта Вы гаворыце такія рэчы, Рэнэ? — адазваўся Фасар’е густа-салодкім і лісьлівым тонам, смакуючы словы, усё роўна што пернікі на кірмашы.

— Я сама была пры тым, як ён выйграў слалом і камбінацыю, — сказала адна з бляндынак, Мэг Дэвілье, — гэта было ня так даўно...

Анрыкс паціснуў плячыма і, карыстаючыся тым, што аркестар зайграў факстроту, запрасіў Івону на танец. Фасар'е з Мэг Дэвілье далучыліся да іх. Кіраўнік гольфавага клюбу пацягнуў за сабою другую загарэлую бляндынку. Ралян-Мішэлі таксама пасунуліся да танцавальнай пляцоўкі. Мэйнт пакланіўся брунэтцы:

— Давайце і мы затанцуем...

За сталом застаўся я сам. Я неадрыўна сачыў за Івонай з Анрыксам. Здалёк ён выглядаў даволі прадстаўніча са сваім ростам у мэтар восемдзсят, мэтар восемдзсят пяць. Сьвятло над пляцоўкай — сінёе зь лёгкім адценьнем ружовага — зьмякчала ягоны твар, робячы яго менш азызлым і вульгарным. Ён прыціскаўся да Івоны ўсутыч. Што рабіць? Даць яму ў морду? У мяне засьвярбелі рукі. Безумоўна, я мог кінуцца на яго неспадзеўкі і надаваць яму па мухаедах, пакуль ён здолее ачомацца. Альбо падступіцца да яго адзаду і раструшчыць бутэльку на ягонай мазгавешцы. Але навошта? Толькі асьмяшуся перад Івонай. А прытым, такія паводзіны не адпавядалі б майму памяркоўнаму характару, прыроджанаму пэсымізму і нейкай дробцы прысутнага ўва мне маладушша.

Аркестар безь перапынку зайграў іншую павольную мэлэдыю і ніводная пара не сыйшла з пляцоўкі. Анрыкс прыціскаў Івону ўсё мацней. Чаму яна дазваляла яму такое? Я чакаў, што яна мне тайком падміргне, пашле змоўніцкую ўсьмешку. Ды марна. Уласьнік рэстарану Пульлі, таўстун з далікатнымі манерамі, асьцярожна падступаўся да майго століка. Ён запыніўся побач і ўсьпёрся на шырокую сьпінку суседняга крэсла. Намагаўся завязаць са мной размову. Я адчуваў сябе няёмка.

— Мэсьё Хмара... Мэсьё Хмара...

Я ветліва павярнуўся да яго.

— Скажэце, Вы ня будзеце з александрыйскага роду Хмара?

Ён нахіліўся, учапіўшыся ў мяне сваімі вачыма, і я раптам зразумеў, адкуль я ўзяў гэтае прозьвішча, хоць раней мне здавалася, што прыдумаў яго сам: яно належала адной сям'і з Александрыі, якую часта згадваў мой бацька.

— Але. Гэта мае сваякі, — адказаў я.

— Дык вы эгіпцянін?

— Часткова.

Ён узрушана ўсьміхнуўся. Яму хацелася даведацца больш, і я мог бы яму распавесці пра вілу Сідзі-Бірш, дзе я правёў некалькі гадоў у дзяцінстве, пра палац Абдына і тавэрну „Піраміды“, аб якіх я таксама захаваў цьмяныя ўспаміны. І я мог бы сам запытыцца яго, ці ён не сваяк аднаму з падазроных знаёмых майго бацькі, нейкаму Антоніё Пульлі, даверанаму і „сакратару“ караля Фарука. Але я быў занадта заняты Івонай і Анрыксам.

Яна ўсё танцавала з гэтым перастаркам, які несумнеўна фарбаваў свае валасы. Магчыма, яна рабіла гэта дзеля нейкае канкрэтнае прычыны, і калі мы застанемся самі, яна мне яе адкрые. А, можа, проста так, бяз дай

прычыны? Што, калі яна забылася пра мяне? Я ніколі занадта не спадзяваўся на прыцягальную сілу свае асобы, таму ў мяне мільганула думка, што яна можа раптам заявіць, што мы незнаёмыя. Пульлі сеў у крэсла Мэйнта.

— Я быў знаёмы з Анры Хмарой у Каіры... Мы бачыліся кожны вечар „У Гропі“ або ў „Мэна-Гаўзе“.

Можна было падумаць, што ён давярае мне дзяржаўную тайну.

— Чакайце... гэта было якраз у тым годзе, калі кароль паказваўся з адной французскай сыпявачкай... Ведаеце гэтую гісторыю?

— Вядома ж...

Ён усё паніжаў голас. Як быццам баючыся нейкіх віжоў.

— Вы там таксама бывалі?

Пляцоўку асьвятляла слабое ружовае сьвятло. На момант я страціў Івону з Анрыксам з вачэй, потым яны зноў паказаліся з-за Мэйнта, Мэг Дэвілье, Фасар'е і Тунэты Ралян-Мішэль. Апошняя зрабіла ім нейкую заўвагу па-над мужавым плячом. Івона рассьмяялася.

— Разумеце, Эгіпет немагчыма забыць... Немагчыма... Часам вечарамі я пытаюся ў сябе, што я тут раблю...

Я раптам таксама перастаў разумець, што я тут раблю. Чаму я цяпер не ў пансіянаце „Пад Ліпамі“ з маімі тэлефоннымі даведнікамі і кіначасопісамі? Ён паклаў руку мне на плячо.

— Я аддаў бы ўсё што заўгодна, каб зноў апынуцца на тэрасе „Паструдзіса“... Ці ж можна забыць Эгіпет?

— Але „Паструдзіса“, мабыць, ужо няма, — прамармытаў я.

— Вы ўпэўнены?

На пляцоўцы, карыстаючыся паўзмрокам, Анрыкс гладзіў Івоніны паўзадкі.

*

Мэйнт накіраваўся да нашага століка. Ягоная дама танцавала зь іншым кавалерам. Ён абваліўся на крэсла.

— Пра што гамонім? — ён зьняў свае сонечныя акуляры і паглядзеў на мяне зь мяккай усмешкай. — Я ўпэўнены, што Пульлі апавядаў вам свае эгіпецкія казкі...

— Спадар родам з Александрыі, як і я, — суха адказаў Пульлі.

— Праўда, Віктор?

Анрыкс намагаўся пацалаваць яе ў шыю, але яна не давалася, адгінаючыся ўзад.

— Пульлі ўжо дзесяць гадоў трымае гэты будан, — сказаў Мэйнт. — Зімою ён працуе ў Жэнэве. І па сёньняшні дзень ня здолеў прызвычаіцца да гор.

Ён заўважыў, што я назіраю за Івонай, і стараўся адварнуць маю ўвагу.

— Калі завітаеце зімою ў Жэнэву, Віктор, — сказаў Мэйнт, — я абавязкова завяду Вас да яго. Пульлі дакладна адтварыў адзін кайрскі рэстаран. Як ён называецца?

— „Хэдзіваль”.

— У „Хэдзівалі” ён адчувае сябе, як у сапраўдным Эгіпце, і яго не даймае туга, як тут... Праўда, Пульлі?

— Гаўно, ня праўда!

— Яго не даймае туга, — падпяваў Мэйнт, — не даймае туга, туга-туга...

Пачаўся новы танец. Мэйнт пахіліўся да мяне:

— Не зьвяртайце на іх увагі, Віктор.

*

Вярнуліся Ралян-Мішэлі. Потым Фасар’е і бляндынка Мэг Дэвілье. Урэшце Івона і Анрыкс. Яна села побач са мною і ўзяла мяне за руку. Мабыць, не забыла пра мяне. Анрыкс разглядаў мяне зь яўнай цікаўнасьцю.

— Значыць, вы Івонін нарачоны?

— Менавіта, — адказаў за мяне Мэйнт. — Калі ўсё пойдзе гладка, неўзабаве яна будзе называцца графіняй Івонай Хмара. Што скажаш?

Ён наклёўваў Анрыкса, але той працягваў усьміхацца.

— Гэта гучыць лепш, чым Івона Анрыкс, што? — дакінуў Мэйнт.

— А чым гэты малады чалавек займаецца ў жыцці? — з важнай мінай спытаўся Анрыкс.

— Нічым, — адказаў я, устаўляючы манокль у левае вока. — Абсалютна нічым.

— А ты, пэўна, думаў, што малады чалавек — трэнэр лыжаваньня або камэрсант, як ты? — не адставаў Мэйнт.

— Заткніся, а то пашкуматаю цябе на тысячу шкуматаў, — сказаў Анрыкс і было незразумела — сапраўдная гэта пагроза ці жарт.

Івона кончыкам указальнага пальца соўгала па маёй далоні і думала пра нешта сваё. Пра што? Калі вярнуліся брунэтка ды яе муж з энэргічным тварам і другая бляндынка, напружаньне не аслабла. Усе скоса зіркалі на Мэйнта, чакаючы, што ён яшчэ вычварыць. Аблае Анрыкса? Грымне яму папальнічкай між вачэй? Падыме скандал? Кіраўнік гольфавага клюбу ўрэшце запытаўся Мэйнта сьвецкім тонам:

— Вы ўсё яшчэ практыкуеце ў Жэнэве, доктар?

Мэйнт адказаў яму, як вучань-выдатнік:

— Так, мэсьё Тэсье.

— Вы мне страшна нагадваеце свайго бацьку...

Мэйнт усьміхнуўся з сумам:

— Не кажэце... Мой бацька быў нашмат лепшы за мяне.

Івона прыхінулася да мяне плячом і гэты просты жэст мяне вельмі расчуліў. А кім быў ейны бацька? Хоць Анрыкс аказваў Івоне прыхільнасьць (лепш сказаць, ціскаў яе падчас танцаў), я адзначыў, што Тэсье з жонкай і Фасар’е не звяртаюць на яе ўвагі. Так як і Ралян-Мішэлі. Я нават ухапіў, зь якой пагардлівай усмешкай стрэла Івону Тунэта Ралян-Мішэль, калі тая падавала ёй руку. Івона не належала да іхнага кола. Да Мэйнта яны, наадварот, адносіліся як да роўнага сабе і аказвалі яму пэўную паблажлівасьць. А да мяне? Ці ў іхных вачох ня быў я адно „тынэйджэрам“, фанатам рок-н-ролу? Магчыма, што не. Мая сур’ёзнасьць, мой манокль і мой шляхецкі тытул абуджалі ў іх нейкую зацікаўленасьць. Асабліва ў Анрыксе.

— Вы былі чэмпіёнам лыжаваньня? — запытаўся я ў яго.

— Так, — сказаў Мэйнт, — але гэты факт губляецца ў тоўшчы гадоў...

— Уявеце сабе, — сказаў Анрыкс, беручы мяне за локаць, — што я ведаў гэтага падшпарка, калі яму было пяць гадоў. Ён забаўляўся лялькамі.

На шчасьце, у гэты момант аркестар грывнуў ча-ча-ча. Мінула ўжо поўнач і наведнікі пачалі прыбываць групамі. На пляцоўцы варушылася сыціжма танцораў. Анрыкс паклікаў Пульлі:

— Прынясі нам шампанскага і папярэдзь аркестар.

Ён падміргнуў Пульлі, на што той прыставіў далонь да лоба, як быццам казыраючы.

— Доктар, гэта праўда, што аспірын дапамагае пры парушэньні кровазвароту? — запытаўся кіраўнік гольфавага клюбу. — Я нешта чытаў у *Science et Vie*...

Мэйнт не дачуў пытаньня. Івона паклала галаву мне на плячо. Аркестар перастаў іграць. Пульлі прынёс тацу з келіхамі і дзьвюма бутэлькамі шампанскага. Анрыкс устаў і падняў руку. Танцоры і ўсе іншыя павярнуліся да нашага стала.

— Шаноўнае спадарства, — прамовіў Анрыкс, — мы п’ем за здароўе шчаслівай пераможніцы Кубку Хулігантнасьці, спадарычны Івоны Жакэ!

Ён кіўком папрасіў Івону, каб яна ўстала. Мы ўсе ўжо стаялі. Калі стукаліся келіхамі, на нас уставілася столькі вачэй, што я закашляўся, каб схаваць няёмкасьць.

— А цяпер, спадарыні й спадары, — урачыста працягваў Анрыкс, — я прашу вас прывітаць маладую й чароўную Івону Жакэ.

Адусюль раздаліся выкрыкі „бравы“. Яна, зьбянтэжыўшыся, прыціснулася да мяне. Я ўпусьціў манокль. Пакуль трывалі воплескі, я зусім не варушыўся. Мой зрок уставіўся на пышныя валасы Фасар’е зь дзіўотна пераплеценымі шматлікімі колцамі, на гэтае асаблівае шэра-сіняе валосьсе, што нагадвала здобны шлем.

*

Аркестар зноў зайграў. Павольную чачу, у якой можна была ўдавіць матыў „Красавіка ў Партугаліі”.

Мэйнт устаў:

— Калі Вы мне дазволіце, Анрыкс (ён упершыню звярнуўся да яго на „Вы”), я пакіну Вас і гэтае знакамітае таварыства. — Ён павярнуўся да нас з Івонай. — Я вас падвяжу?

Я вымавіў пакорлівае „так”. Івона таксама ўзнялася. Паціснула руку Фасар’е і кіраўніку гольфавага клюбу, але не асьмелілася разьвітацца з Ралян-Мішэлямі і дзьвюма загарэлымі бляндынкамі.

— А калі будзе той шлюб? — запытаўся Анрыкс, паказваючы на нас пальцам.

— Як толькі выедзем з гэтай задрыпанай, сранай французкай вёскі, — пальнуў я.

Вочы ў іх палезьлі на лоб.

Навошта я так дурнавата і груба накінуўся на французскую вёску? Я й дасюль не адказаў сабе на гэтае пытаньне і адчуваю сорам. Нават Мэйнт, здавалася, не чакаў такога ад мяне і замаркоціўся.

— Хадзем, — сказала Івона і ўзяла мяне за руку. Анрыкс анямеў ад здзіўленьня і толькі вырачаўся на мяне.

Я выпадкова сутыкнуўся з Пульлі.

— Вы ўжо сыходзіце, мэсьё Хмара?

Ён сыціснуў маю руку і стараўся мяне затрымаць.

— Я вярнуся, я яшчэ вярнуся, — паабяцаў я.

— Так, калі ласка. Мы пагаворым пра ўсё тое...

Ён неакрэсьлена махнуў рукою. Мы пайшлі праз танцавальную пляцоўку. Пражэктары над ёю стваралі эфэкт, як быццам на галовы танцораў вялізнымі камякамі падаў сьнег. Івона мяне цягнула і мы ледзьве праціснуліся праз натоўп.

Перад тым як спусьціцца ўніз, я апошні раз агледзеўся на тых, каго мы пакідалі.

Мой гнеў астыў, і я ўжо шкадаваў, што ня мог авалодаць сабою.

— Ты йдзеш? Ты йдзеш? — паўтарала Івона.

— Аб чым Вы задумаліся, Віктор? — запытаўся Мэйнт, ляпаючы мяне па плячы.

Я стаяў на верхняй прыступцы і як зачараваны глядзеў на валасы Фасар’е. Яны блішчэлі. Відаць, ён апырскваў іх нейкім фасфарызуючым лякам. Колькі ж цяжкіх трэба, каб кожнае раніцы выбудоўваць гэты шэра-сіні торт.

*

У доджы Мэйнт сказаў, што мы не маглі правесці гэты вечар больш паскудным чынам. Ён вінаваціў Даніэля Анрыкса, які прасіў Івону прыйсьці,

таму што мелася быць усё журы і куча журналістаў. Гэтаму „мярзотніку” нельга ніколі верыць.

— Але ж так, мая дарагая, ты гэта добра ведаеш, — дадаў ён раздражненым тонам. — Ці ён хоць даў табе чэк?

І яны мне адкрылі закулісье гэтае ўрачыстае вечарыны: Анрыкс запачаткаваў спаборніцтвы за Кубак Хулігантнасьці пяць гадоў таму. Кожны другі год арганізавалі іх зімою, ні то ў Альп д'Юэзе, ні то ў Мэжэве. Ён заняўся гэтым дзеля снабізму (ён запрашаў у журы некалькі знакамітасьцяў), дзеля славалюбства (газэты, пішучы пра спаборніцтвы, згадвалі таксама пра Анрыкса і ягоныя спартовыя подзвігі), а таксама дзеля поцягу да гоных дзяўчат. Ніводная дурніца ня выстаіць супроць абяцанкі атрымаць Кубак. Прызавы чэк быў на васьмсот тысяч франкаў. У журы Анрыкс распараджаўся як хацеў. Фасар'е ж вельмі хацелася, каб гэты конкурс элігантнасьці, які кожны год праходзіў зь вялікім поспехам, залежаў крыху больш ад мясцовага турыстычнага бюро. Адсюль вынікала зацятае змаганьне паміж гэтымі тыпамі.

— Дык вось, мой дарагі Віктор, — заключыў Мэйнт, — цяпер бачыце правінцыю ва ўсёй яе нікчэмнасьці.

Ён павярнуўся да мяне і паслаў мне сумную ўсьмешку. Мы пад'яжджалі да Казіно. Івона папрасіла Мэйнта высадзіць нас тут. Да гатэлю мы дойдзем пехатою.

— Пазванецце мне заўтра. — Здаецца, ён быў маркотны ад таго, што мы яго пакідаем аднаго. Высунуўшыся на вонкі, ён дадаў: — Забудзьце пра гэты паскудны вечар.

Ён рэзка рвануў зь месца, як быццам хочучы пазбавіцца ад нас як мага хутчэй. Калі павярнуў на вуліцу Руаяль, мне падумалася: а дзе ён правядзе ноч?

Колькі часу мы любаваліся струменем вады, які мяняў свой колер. Мы падыйшлі да яго амаль усутыч, і дробненькая імжа апырсквала нашы твары. Я штурхануў Івону. Яна віснула і пачала адбівацца. Наш сьмех аддаваў рэхам па пустым пляцы. Крыху далей афіцыянты „Тавэрны” канчалі расстаўляць столікі. Было каля першай уначы. Ноч была цёплая, а мяне дурманіла думка, што лета толькі пачалося і перад намі яшчэ шмат дзён дзеля таго, каб хадзіць на вечаровыя шпацыры або сядзець у гатэльным пакоі, слухаючы, як мякка адскокваюць тыя дурнаватыя тэнісныя мячыкі.

Вокны на другім паверсе Казіно сьвяціліся. У залі для бакара відаць было абрысы людзей. Мы абыйшлі будынак, на фасадзе якога было выпісана круглымі літарамі КАЗІНО, і мінулі ўваход у бар „Брумэль”, адкуль далятала музыка. Так, таго лета паўсюды гучалі музыка і песьні, прытым заўсёды тыя самыя.

Мы йшлі левым ходнікам уздоўж алеі Альбіні каля гарадзкога парку. Зрэдку туды-сюды праяжджалі машыны. Я запытаў Івону, чаму яна дазволіла

Анрыксу трымаць яе за свой агузак. Яна сказала, што гэта ня мела ніякага значэння. Ёй жа трэба было неяк аддзячыць Анрыксу за тое, што ён дапамог ёй атрымаць Кубак і чэк на васьмсот тысяч франкаў. Я сказаў, што на мой погляд трэба было запатрабаваць значна больш, чым васьмсот тысяч, за дазвол „патрымаць руку на сваёй попцы“, і што Кубак Хулігантнасьці нічога няварты. Нічога. Ніхто ня чуў пра такі Кубак, апроча жменькі зацюканных правінцыялаў над берагам глухога возера. Гратэская ўзнагарода. І ўбогая. „Што, не?“ Прытым, што ж яны ведаюць пра элегантнасьць у гэтай „савойскай глушы“? Га? Яна адказала ціхім, прыдушаным галаском, што Анрыкс „вельмі павабны“ і што ёй вельмі падабалася зь ім танцаваць. Я ёй адказаў, стараючыся гаварыць выразна, але ўсё роўна глытаючы палову слоў ад хваляваньня, што Анрыкс — дубовы ёлупень і „сьмярдзючая дупа, як і ўсе французы“. „Ды ты сам француз!“ — сказала яна. „Не! Не! Я ня маю нічога супольнага з французамі. Вы, французы, ня ў змозе зразумець сапраўдную шляхту, сапраўдную...“ Яна зарагатала. Мне не ўдалося яе зьбянтэжыць. Тады я заявіў, знарок ледавітым тонам, што на будучыню раю ёй занадта не хваліцца Кубкам Хулігантнасьці, калі яна ня хоча, каб яе абсьмяялі. Процьмы дзяўчат атрымалі такія сьмехаважныя Кубкі, як гэты, і канулі ў поўнае забыцьцё. А колькі іншых здымалася ў бязвартасных фільмах накшталт *Liebesbriefe auf dem Berg*... На гэтым і заканчвалі сваю кар’еру ў кіно. Шматлікіх запрашалі. Але нешматлікіх выбралі. „Ты лічыш, што гэты фільм бязвартасны?“ „Цалкавіта“. Гэтым разам, відаць, я яе даняў. Яна пайшла далей моўчкі. Мы селі на лаўку ў доміку і сталі чакаць фунікулёра. Яна старанна рвала стары пачак ад цыгарэтаў. На падлогу бесперапынна сыпаліся дробныя, як канфэці, кавалачкі паперы. Я так расчуліўся ейным стараньнем, што пачаў цалаваць ёй рукі.

Фунікулёр завяз перад прыстанкам Сэнт-Шарль Карабасэль. Пэўна папсаваўся, а гэтай парой не было нікога, хто мог бы яго паладзіць. Яна была жарснай як ніколі раней. Мне падумалася, што яна ўсё ж трохі мяне кахае. Мы некалькі разоў выглядалі праз вакно доміку, завешанага паміж небам і зямлёй, і бачылі далёка ўнізе возера і местачковыя дахі. Днела.

*

Наступнага дня на трэцяй старонцы *L'Écho-Liberté* зьявіўся вялікі артыкул пад назовам: КУБАК ХУЛІГАНТНАСЬЦІ ЗА НАЙЛЕПШЫ ГУСТ ПРЫСУДЖАНЫ ПЯТЫ РАЗ.

Учора каля поўдня ў „Спортынг“ шматлікія прысутныя зь цікавасьцю глядзелі на змаганьне за пяты Кубак Хулігантнасьці. Правёўшы апошні Кубак у Мэжэве зімою, арганізатары ў гэтым годзе выбралі лета. Сонца не падманула іхных спадзяваньняў. Яшчэ ні разу спаборніцтвы не праходзілі ў такі сонечны дзень. Большыня глядачоў была ў купальніках. Сярод іх быў мэсьё Жан Марша з

„Французскай Камэдыі“, які прыехаў выступіць на сцэне Казіно ў некалькіх спэтаклях „Паслухайце, спадары...”

Журы, як звычайна, складалася са шматлікіх знакамітасцяў. Старшыняваў яму мэсьё Андрэ дэ Фук’ер, які ветліва пагадзіўся падзяліцца з арганізатарамі Кубку сваім доўгагадовым дасьведчаньнем. Сапраўды, можна сказаць, што апошнія пяцьдзясят гадоў мэсьё дэ Фук’ер — роўным чынам у Парыжы, Давілі, Канах і Тукэ — быў як удзельнікам так і арбітрам элегантнага сьвецкага жыцьця.

Разам зь ім засядалі: Даніэль Анрыкс, усім вядомы чэмпіён і аніматар гэтага Кубку, Фасар’е, дырэктар турыстычнага бюро, Гаманж, дзеяч кіно, мэсьё і мадам Тэсье з гольфавага клюбу, мэсьё і мадам Сандозы зь „Віндзору“, мэсьё субпрэфэкт П.А. Ракэвілер. Усе шкадавалі аб непрысутнасьці танцора Хасэ Торэса, які ў самы апошні момант ня змог прыбыць.

У конкурсе выступілі шматлікія дастойныя ўдзельнікі. У прыватнасьці, гледачы асабліва вылучылі і сустрэлі бурнымі воплескамі мэсьё і мадам Раян-Мішэляў, якія кожнае лета прыяжджаюць зь Ліёну адначываць у сваю вілу ў Шавуары.

Але пасля некалькіх тураў галасаваньня пальму першынства прысудзілі мадмуазэль Івонэ Жакэ, чароўнай дваццацідвухгадовай рыжавалосай дзяўчыне ў белай сукенцы, якая выступіла разам зь вялізарным догам. Яе грацыя і незалежныя паводзіны зрабілі моцнае ўражаньне на журы.

Мадмуазэль Івонэ Жакэ нарадзілася і вырасла ў нашым мястэчку. Яе сям’я таксама тутэйшая. Яна нядаўна дэбютавала ў фільме, які здымаўся адным нямецкім рэжысэрам некалькі кілямэтраў адсюль. Пажадаем мадмуазэль Жакэ, нашай зямлячцы, шчасьця і посьпехаў.

Суправаджаў яе мэсьё Рэнэ Мэйнт, сын доктара Анры Мэйнта, чыё імя так шмат значыць для нас. Доктар Анры Мэйнт паходзіў са старадаўняга савойскага роду і быў адным з герояў і пакутнікаў Супраціву. Ягоным імем названая адна з вуліцаў нашага мястэчка.

Артыкул быў праілюстраваны вялікім здымкам. Нас сфатаграфавалі ў „Сэнт-Розе“, якраз калі мы туды ўваходзілі. Мы зь Івонэй стаім побач, Мэйнт крыху ззаду. Подпіс пад здымкам паведамляў: „Мадмуазэль Івонэ Жакэ, мэсьё Рэнэ Мэйнт і іхны сябар граф Віктор Хмара“. Адбітак атрымаўся вельмі выразны, хоць і на газэтнай паперы. Мы зь Івонэй вельмі сур’ёзныя. Мэйнт усміхаецца. Усе глядзім кудысьці за далягляд. Гэты здымак я насіў з сабою доўгія гады, пакуль не адклаў яго разам зь іншымі памяткамі мінуўшчыны. Аднаго разу, калі я з журбою разглядаў яго, мая рука схпіла чырвоны аловак і накрэсьліла наўскос: „Герой аднаго дня”.

VIII

— Як мага сьвятлейшага партвэйну, дзетка, — паўтарае Мэйнт. Бармэнка ня цяміць.

— Сьветлага?

— Вельмі-вельмі сьветлага.

Але ён кажа гэта неяк безь перакананьня.

Ён праводзіць даланёю па кепска паголеных шчоках. Дванаццаць гадоў таму ён галіўся два або й тры разы на дзень. Недзе на дне схованкі ў доджы валялася электрабрытва, але ён казаў, што гэтая прылада нічога ня вартая, бо ягоная барада стала занадта калянаю. Нават найлепшыя лёзы шчарбіліся на ёй.

Бармэнка вярнулася з бутэлькай „Сандэмана” і налівае яму ў келіх:

— У мяне няма... сьветлага.

Яна вымаўляе „сьветлага” шэптам, як быццам гэта было непрыстойнае слова.

— Гэта неістотна, дзетка, — кажа ёй Мэйнт.

Ён усьміхаецца. І адразу маладзее. Дзьмухае ў келіх і назірае за рабізнай на паверхні партвэйну.

— А саломінка ў вас ня знойдзецца, дзетка?

Яна прыносіць яму саломінку неахвотна, з зацятым тварам. Ёй ня больш за дваццаць гадоў. Яна, відаць, думае: „Колькі часу гэты ёлупень зьбіраецца тут сядзець? А той у крацястым пінжаку, там далей?” Як і штодня, а восьмай гадзіне яна заступіла Жэнэўеу, якая тут была ўжо ў пачатку шасьцідзясятых і ўвесь дзень стаяла за стойкай „Спортынг”, каля купальных кабінаў. Ветлівая бляндынка. Здаецца, у яе былі шумы ў сэрцы.

Мэйнт павярнуўся да чалавека ў крацястым пінжаку. Гэты пінжак — адзінае, што прыцягвае ўвагу да ягонай асобы. Усё іншае ў ягоным выглядзе — пасрэднае: чорныя вусікі, даволі вялікі нос, цёмна-каштанаваыя валасы, зачасаныя назад. Хвілю таму здавалася, што ён п’яны ўдрызг, а цяпер ён сядзіць выпрастаны, з самазадаволенай усмешкай у куточку вуснаў.

— Ці вы мяне не зьвязалі б, — гаворыць ён няўпэўнена, ледзь варочаючы языком, — з нумарам 233 у Шамбэры?

Бармэнка набірае нумар. Нехта адказвае на другім канцы дроту. Але чалавек у крацястым пінжаку сядзіць незварушна за столікам.

— Мэсьё, там адазваліся, — нэрвуецца бармэнка.

Ён не паварушыўся ні на валасок. Талопіць вочы, зьлёгка выставіўшы падбародак.

— Мэсьё...

Усё роўна што камень. Яна вешае трубку. Пэўна, захвалявалася. Усё-ткі дзівакі гэтыя два наведнікі... Мэйнт назірае за сцэнай з-пад прымружаных павекаў. Празь некалькі хвілінаў той другі паўтарае яшчэ больш няўцямным голасам:

— Ці вы мяне не зьвязалі б... з нумарам 233 у Шамбэры...

Бармэнка ні зварухнецца. Той цягне сваё:

— Ці вы мяне не зьвязалі б...

Яна пацэпвае плячамі. Тады Мэйнт нахіляецца да тэлефона і сам набірае нумар. Калі ў трубку адзваецца голас, ён спрабуе перадаць яе крацястаму, але той не варушыцца, вырачыўшыся на Мэйнта.

— Бярэце, мэсьё, — мармыча Мэйнт. — Бярэце...

Урэшце адкладвае трубку на стойку і пацэпвае плячыма.

— Вам, пэўна, хочацца спаць, дзетка? — пытаецца ён у бармэнкі. — Мне не хацелася б вас затрымоўваць.

— Нічога. Мы й так зачыняем а другой гадзіне ўначы... Яшчэ прыйдзе куча народу.

— Куча народу?

— Нейкі кангрэс. Яны сюды й прываляць.

Яна налівае сабе шклянку кока-колы.

— Ня надта дзе павесялісься тут зімою, га? — сьвярджае Мэйнт.

— Я й так зьеду ў Парыж, — кажа яна шорсткім тонам.

— Ваша праўда.

Той ззаду пстрыкае пальцамі.

— Калі ласка, наліце мне яшчэ адно марціні. — Потым дадае: — І зьвяжэце з 233 у Шамбэры.

Мэйнт яшчэ раз набірае нумар і, не адварочваючыся, кладзе трубку на крэсьле побач. Дзяўчына рагоча, як вар'ятка. Ён падымае галаву, і ягоныя вочы натыкаюцца на старыя здымкі Эміля Але і Джэймса Кутэ пад бутэлькамі апэрытываў. Да іх дачапілі здымак Даніэля Анрыкса, які загінуў некалькі гадоў таму ў аўтамабільнай катастрофе. Гэта напэўна Жэнэўева, другая бармэнка. Яна была закаханая ў Анрыкса, калі працавала ў „Спортыngu“. У часы Кубка Хулігантнасьці.

IX

Дзе цяпер той кубак? На дне якой шафы? У якой барахольні? Апошнім часам ён служыў нам папальнічкай. Падстаўка, на якой стаяла танцорка, была абведзеная круглым борцікам. Туды мы і страсалі цыгарэтны попел. Магчыма, мы забылі кубак у гатэлі, ды ўсё ж мне дзіўна, як я, з маёй прывязанасьцю да рэчаў, мог яго ня ўзяць.

Спачатку, аднак, здавалася, што Івона ім дарожыць. Паставіла яго на самае віднае месца, на стол у гасьцёўні. Гэта быў пачатак ейнай кар'еры. Потым пойдучь „Вікторы“ ды „Оскары“. Калі-небудзь яна з чульлівасьцю згадае пра кубак журналістам, бо я ні трохі не сумняваўся, што Івона стане зоркаю кіно. А пакуль мы прышпілілі на сьцяну ў ваннай вялізны артыкул з *L'Echo Liberté*.

Мы лайдачылі дзень за днём. Уставалі досыць рана. Раніцай часта стаяла імгла ці, хутчэй, сіняя смуга, у якой нам здавалася, што мы пазбаўляемся ад зямнога прыцягненьня. Мы ставаліся лёгкімі, такімі лёгкімі... Калі мы

спускаліся бульварам Карабасэль, нашы ступні ледзь краналіся ходніка. Дзявятая. Сонца неўзабаве разьвее гэтую далікатную смугу. На пляжы „Спортынг” яшчэ ні душы. Толькі мы і хлапец у белым, які выдаваў лежакі і парасоны. Івона адзявала двухдзельны купальнік апалавага колеру, а я пазычаў у яе купальны плашч. Яна купалася. Я назіраў, як яна плавае. Сабака таксама сачыў за ёю. Яна мне махала рукою, сьмяялася, крычала, каб я далучыўся да яе. Я гаварыў сабе, што ўсё гэта занадта прыгожа і што заўтра абавязкова здарыцца нейкая бяда. 12 ліпеня 1939, думаў я, хлапец майго кшталту, у купальным плашчы ў чырвона-зялёных палоскі, назіраў, як ягоная нарочная плавае ў басэйне ў Эдэн-Року. Ён, як і я, баяўся слухаць радыё. Ды нават тут, на мысе Антыб, яму не ўцячы ад вайны... У ягонай галаве круціліся назвы сховішчаў, але ён ужо ня меў часу туды ўцячы. На колькі сэкундаў мяне ахапляў невытлумачальны жах, але тут яна выходзіла з вады і клалася побач са мною, каб пазагараць.

Каля адзінаццатай, калі людзі пачыналі запаўняць „Спортынг”, мы сыходзілі да нечага накшталт малой заточкі. Туды можна было прайсьці тэрасай рэстарану па збуцьвельх сходах, якія засталіся з часоў Гордана-Грама. Унізе быў дробнакамяністы пляж з параскіданымі скалістымі камлыгамі. Там таксама стаяў малюпасенькі дамок з аканіцамі. На хісткіх дзьвярах былі выразаныя дзьве гатычны літары: ГГ — Гордан-Грам — і дата — 1903. Ён напэўна паставіў гэты лялечны дамок сваімі рукамі і прыходзіў сюды паразважаць. Далікатны, прадбачлівы Гордан-Грам. Калі сонца прыпякала замоцна, мы ўмомант хаваліся ўсярэдзіну. Паўзмрок. Зыркае пляма сьвятла ля парога. Лёгкі папах плесні, да якога мы ў рэшце рэшт прызвычаліся. Шум адліву, нароўні манатонны і супакойлівы, як стукат тэнісных мячыкаў. Мы зачынялі дзьверы.

*

Яна купалася і загарала. Я аддаваў перавагу засені, як мае ўсходнія продкі. Пасьля паўдня мы вярталіся ў „Эрмітаж” і не выходзілі з нумару ажно да сёмай або восьмай. Івона выцягвалася пасярэдзіне прасторнага балькону, я прыладжваўся побач, прыкрываючы галаву белай „калянйальнай” панамай, адной зь нешматлікіх рэчаў, што мне дасталіся ад бацькі і якой я асабліва даражыў, таму што мы купілі яе разам. Гэта было ў краме „Спорт і клімат”, на рагу бульвару Сэн-Жэрмэн і вуліцы Сэн-Дамінік. Мне было восем гадоў, а мой бацька зьбіраўся ехаць у Бразавіль. Што ён там хацеў рабіць? Ён мне так ніколі і не сказаў.

Я спускаўся у хол па часопісы. Каб дагадзіць замежным гасьцям, у гатэлі прадавалі большасьць эўрапейскіх выданняў. Я купляў усе: *Oggi, Life, Cinémonde, Der Stern, Confidential*... Мімалётам зіркаў на вялізныя загаловкі штодзённых газэтаў. Нешта нядобрае адбывалася ня толькі ў Альжыры, але і

ў мэтраполіі ды па ўсім сьвеце. Мне не хацелася пра тое нічога ведаць. Страх зноў падступаў да майго горла. Я меў надзею, што ілюстраваныя часопісы пра ўсё тое зусім ня згадвалі. Не. Не. Пазьбягаць сур'ёзных тэмаў. Мяне зноў ахапляла паніка. Каб супакоіцца, я куляў кілішак каньяку ў бары і падымаўся ў нумар са стосам часопісаў. Мы чыталі іх, валяючыся ў ложку або й на падлозе, перад расчыненымі дзьвярыма на балконе, пасярод залатых плямаў ад апошніх праменьняў зьвечарэлага сонца. Дачка Ланы Тарнэр зарэзала матчынага каханка. Эрал Флін памёр ад сардэчнага прыступу якраз калі ягоная маладая сяброўка пыталася, куды ёй страсянуць попел, а ён яшчэ пасьпеў ёй паказаць на раскрытую зяпу плюшавага леапарда. Анры Гара памёр як валацуга. А прынц Алі Хан — у аўтамабільнай катастрофе недзе ў Сюрэнах. Радасныя здарэньні мне не запаміналіся. Мы выразалі некалькі фатаграфій і наляпілі іх на сьцяну пакоя — гатэльная адміністрацыя, здаецца, не чаплялася.

Нудныя папалудні. Гадзіны цягнуліся. Івона часта хадзіла ў чорным шаўковым халаце ў чырвоныя гарошынкi, сям-там прадзіраўленым. Я забываўся здымаць сваю старую „каляніальную“ панаму.

Часопісы з павыдзіранымі старонкамі засьмечвалі падлогу. Паўсюль валяліся флякончыкі з крэмам для загару. Сабака драмаў на фатэлі. А мы ставілі кружэлкі на старым прайгравальніку. Забываючыся ўключыць сьвятло.

*

Нанізе пачынаў граць аркестар, і ў рэстаране зьбіраліся госьці. Паміж музычнымі кавалкамі мы прыслухоўваліся да шуму размоваў. З таго гоману часам выдзяляўся нейкі жаночы голас або выбух сьмеху. І зноў граў аркестар. Я пакідаў дзьверы на балконе адчыненымі, каб да нас даляталі тыя гамана й музыка. Яны нас ахоўвалі. Прытым яны пачыналіся штодня той самай парою, і гэта абазначала, што сьвет працягваў круціцца. Толькі дакуль?

Дзьверы ў ванную вымалёўваюць прастакутнік сьвятла. Івона накладвае макіяж. Я, усьпершыся на парэнчы балкона, назіраю за тымі людзьмі (бальшыня зь іх адзетая па-вечароваму), за беганінай гарсонаў, за музыкамі, кожную міну якіх я ўжо ведаю на памяць. Вось кіраўнік аркестру нахіліўся, амаль прыціснуўшы падбародак да грудзей. А калі аркестар пераставаў граць, ён гвалтоўна ўскідваў галаву з адкрытым ротам, нібы задыхаючыся. У скрыпача быў лагодны, крыху парасячы твар, ён заплюшчваў вочы і ківаў галавою, уцягваючы паветра.

Івона гатовая. Я запальваю лямпу. Яна ўсьміхаецца мне з таямнічым тварам. Дзеся забавы яна нацягнула чорныя пальчаткі ажно за локці. Стаіць пасярод усяго таго бязладу, каля незасланага ложка, параскіданых пэнюараў і

суkenак. Мы выходзім на пальчыках, стараючыся не зачапіць сабаку, папальнічку, прайгравальнік і пустыя шклянкі.

*

Позна ўначы, калі Мэйнт завозіў нас назад у гатэль, мы слухалі музыку. Суседзі з-за сцяны скардзіліся некалькі разоў на „гармідар“, які мы падымалі. Я даведаўся ад парцье, што мы жылі побач зь ліёнскім прамыслоўцам і ягонай жонкаю, якую я заўважыў у дзень Кубка Хулігантнасьці, калі яна паціскала руку Фасар’е. Я паслаў ім букет півоняў з запіскай: „Прывеце гэтыя кветкі як перапрасіны ад графа Хмары“.

Калі мы вярталіся, сабака пачынаў жаласьліва й працягла брахаць, і гэта трывала з гадзіну. Супакоіць яго было немагчыма. Тады мы заводзілі музыку, каб заглушыць ягоны брэх. Пакуль Івона распраналася і мылася, я прачытваў ёй некалькі старонак з кніжкі Маруа. Мы не выключалі прайгравальнік, і зь яго ўвесь час гучала дзікая песня. Мне невыразна чуліся ўдары кулаком у дзьверы, якія нас аддзялялі ад ліёнскага прамыслоўца, і тэлефонныя званкі. Ён, відаць, скардзіўся начному парцье. У рэшце рэшт яны нас, напэўна, выкінуць з гэтага гатэлю. Ну й хай сабе. Івона адзявала пляжны халат, і мы браліся гатаваць ежу для сабакі (дзеля гэтага мы мелі кучу кансэрваў і нават плітку). Мы мелі надзею, што паеўшы, ён перастане брахаць. Стараючыся перакрычаць гарлапаннага сылевака, жонка ліёнскага прамыслоўца вішчала: „Ды зрабі што-небудзь, Анры, зрабі што-небудзь. ПАЗВАНІ Ў ПАЛІЦЫЮ...“ Іхны балькон быў побач з нашым. Мы не зачынялі бальконныя дзьверы, і прамысловец, стаміўшыся грукаць у перагародку, лаяў нас знадворку. Тады Івона скідала пэнюар, нацягвала свае доўгія чорныя пальчаткі і выходзіла на балькон зусім голая. Той вырачаўся на яе, пачырванелы. Жонка адцягвала яго за руку, павіскаючы: „Ах вы падлюгі! Шлюха!“

Мы былі маладыя.

*

І багатыя. Шуфляда ейнага століка была запханая банкнотамі. Адкуль былі тыя грошы? Я не наважваўся запытацца. Адноўчы, калі яна акуратна раскладала пачкі банкнотаў, каб зачыніць шуфляду, яна патлумачыла, што гэта быў ганарар за фільм. Яна дамаглася, каб ёй выплацілі гатоўкай, паперынамі па пяць тысяч. Яна дадала, што таксама атрымала грошы паводле чэку з Кубка Хулігантнасьці. Паказала мне газэтную абгортку: восемсот тысяч франкаў па тысячы. Ёй падабаліся дробныя купюры.

Яна мне ветліва запрапанавала карыстацца гэтымі грашмі, але я адмовіўся. На дне маёй валізы заставалася ўсё яшчэ восемсот-дзевяцьсот тысяч франкаў. Гэтую суму я атрымаў, прадаўшы аднаму жэнэўскаму

букіністу два „рэдкаія” выданні, купленыя за бесцань ад старызьніка ў Парыжы. Я размяняў у рэцэпцыі пяцідзесяцітысячныя купюры банкнотамі па пяць тысяч і прывалок іх у пакой у пляжнай торбе. Апаражніў торбу на ложак. Яна высыпала свае банкноты з шуфляды, і разам яны ўтварылі ўражлівы пагорак. Мы глядзелі, як зачараваныя, на гэтую кучу грошай, якую мы пасля распусьцілі без аглядкі. Яна, як і я, упадабала гатоўку, гэта значыць, гатовыя лёгкія грошы, якія расьпіхваеш сабе па кішэнях, шалёныя грошы, што працякаюць скрозь пальцы, як вада.

*

Пасля таго, як зьявіўся артыкул, я выпытваў яе пра дзяцінства, якое яна правяла у гэтым мястэчку. Яна ўхілялася ад адказаў, таму што ёй бяспрэчна хацелася быць як мага больш таямнічай і яна, пэўна, крыху саромелася свайго „сыціплага” паходжаньня перад „графам Хмарой”. Каб падтрымаць сваю жыццёпісную вэрсію, я ёй распавядаў байкі пра сваіх продкаў. Мой бацька пакінуў Расею вельмі маладым, з маці й сёстрамі, уцякаючы ад рэвалюцыі. Яны жылі нейкі час у Канстантынопаля, Бэрліне й Брусэлі, пакуль не аселі ў Парыжы. Мае цёткі зараблялі на жыццё манэкеншчыцамі ў Ск’япарэльлі, як балшыныя прыгожых высакародных расеек зь белай эміграцыі. У дваццаць пяць гадоў мой бацька адплыў на парусным караблі ў Амэрыку і ажаніўся там з дачкою ўласьніка сеткі крамаў „Вулварт”. Потым ён развёўся і атрымаў ад жонкі вялізную кучу грошай. Вярнуўшыся ў Францыю, ён сустрэў маю маму, ірляндскую сыпявачку зь мюзік-холу. Нарадзіўся я. Яны абое загінулі ў авіякатастрофе каля мыса Фэра ў ліпені 1949-га. Мяне выхоўвала бабка, у Парыжы, на першым паверсе ў доме на вуліцы Лорда Байрана. Вось так.

Ці яна мне верыла? І так, і не. Перад сном ёй трэба было распавесці „цудоўную” казку пра людзей з арыстакратычнымі тытуламі і кінаакторак. Колькі ж разоў я апісваў ёй раман майго бацькі з акторкай Люпэ Вэлес, які адбываўся ў гішпанскай віле ў Бэвэрлі Гіле! Але калі я прасіў, каб яна расказала мне пра сваю сям’ю, яна адмаўлялася: „Ох, гэта нецікава...” Гэта было адзінае, чаго мне не хапала для шчасся: аповеду пра яе дзяцінства і дзявочыя гады ў правінцыйным мястэчку. Як мне было растлумачыць ёй, што для мяне выгнаньне, Галівуд, расейскія князі і эгіпэцкі прынц Фарук бляклі і цьмянелі перад той нязвычайнай і амаль незразумелай істотай — малой францужанкай?

X

Гэта адбылося аднойчы надвячоркам, зусім проста. Яна сказала: „Сёньня павячэраем у майго дзядзькі”. Мы чыталі часопісы на балконе. Мне

прыгадваецца, што на вокладцы аднаго зь іх быў здымак ангельскай акторкі Бэлінды Лі, якая загінула ў аўтамабільнай катастрофе.

Я зноў апрагнуў свой флянэлены гарнітур, а дзеля таго, што каўнер маёй адзінай белай кашулі быў дашчэнт працёрты, нацягнуў белую тэніску, якая няблага пасавала да майго сіне-чырвонага галыштука *International Bar Fly*. Я задаў сабе шмат клопату, каб завязаць яго пад мяккім каўняром тэніскі, але мне хацелася мець дагледжаны выгляд. Я ажывіў свой пінжак, засунуўшы ў яго кішэньку цёмна-сінюю хустачку, якую я калісьці купіў дзеля яе глыбокага адцення. Што да абутку, дык я вагаўся паміж парванымі макасынамі, сандалямі і амаль новымі пантофлямі „Вэстан” на тоўстых каўчукавых падэшвах. Я выбраў апошнія, палічыўшы іх найбольш адпаведнымі. Івона намовіла мяне ўставіць манокль: гэта мусіла зацікавіць дзядзьку і падаць мяне ў забаўным выглядзе. Праўду кажучы, мне зусім не хацелася яго забаўляць, і я спадзяваўся, што гэты чалавек убачыць мяне такім, які я ёсць: сыцілым і сур’ёзным хлопцам.

Яна адзела белую шаўковую сукенку і турбан колеру ружовай фуксіі, як у дзень розыгрышу Кубка Хулігантнасці. Яна накладала макіяж даўжэй чым звычайна. Вусны пафарбавала пад колер турбана. Нацягнула свае чорныя пальчаткі ажно да паловы перадплеччаў, і мне падумалася, што гэта было занадта экстравагантна, як для вячэры ў свайго дзядзькі. Мы ўзялі з сабою сабаку.

У холе гатэлю некаторыя госьці глядзелі на нас, стаіўшы дыханьне. Сабака бег перад намі, танцуючы сваю кадрыль. Гэта зь ім здаралася, калі мы зь ім выходзілі ў нязвыклую пару.

Мы селі на фунікулёр.

*

Мы пайшлі вуліцай Пармэлян, якая была працягам вуліцы Руаяль. Я паступова адкрываў для сябе зусім іншае мястэчка. Мы пакінулі за сабою ўвесь штучны поваб курорту, усю тую танную апэрэтакную дэкарацыю, у якой памёр ад туті ў выгнаньні эгіпэцкі паша. Прадуктовыя крамы й майстэрні, дзе напраўлялі матацыклеты, замянілі люксовыя крамы курорту. Неверагодна, колькі там было тых матацыклетных майстэрняў. Часамі трапляліся па дзьве побач, з выстаўленымі на ходнік ужыванымі вэспамі. Мы прайшлі каля аўтобуснай станцыі. Аўтобус з уключаным маторам рыхтаваўся ў дарогу. На баку ў яго была назва фірмы і маршрут: Сэўрые — Прыні — Альбэрвіль. Мы дайшлі да скрыжаваньня вуліцы Пармэлян з алеяй Маршала Леклерка. Гэтая алея насіла імя Маршала Леклерка ўсяго на невялікім адцінку, таму што пераходзіла ў краёвую шашу 201 у Шамбэры. Абапал яе раслі плятаны.

Сабака страхавіта ціснуўся як мага бліжэй да дамоў. Ягонаму стамлёнаму сілюэту лепш пасаваў інтэр’ер „Эрмітажу“, тым часам як на прадмесьці ягоная прысутнасьць выклікала цікаўнасьць. Івона не адзывалася, але ваколіца была ёй знаёмая. Яна, пэўна, гадамі хадзіла гэтай дарогай, у школу або на прываткі ў мястэчка (назоў „прыватка“ ня надта падыходзіць — яна хадзіла на „балі“ альбо на „дансынгі“). Што да мяне, дык я ўжо быў забыўся пра хол „Эрмітажу“, мне было усё роўна, куды мы йшлі, але я быў загадзя гатовы жыць зь ёю тут, на краёвай шашы нумар 201. Шыбіны нашага пакою дрыжалі б ад грузавікоў на шашы, як у кватэрцы на бульвары Сульт, дзе мы з бацькам пражылі некалькі месяцаў. Я адчуваў сябе так лёгка. Толькі новыя пантофлі крыху намулялі мне пяткі.

Зьмяркалася, калі мы праходзілі ўсцьж шэрагу двух-трохпавярховых белых дамкоў абапал вуліцы, у якіх было нешта ад каляніяльнай атмасфэры. Такія дамкі стаялі у эўрапейскіх кварталах Тунісу ці нават Сайгону. Час ад часу дамок у форме горнай хаткі пасярод маленечкага садочка нагадваў мне, што мы ўсё ж былі ў Верхняй Савой.

Мы мінулі цагляную царкву, і я запытаўся ў Івоны, як яна называецца. „Сьвятога Хрыстафора“, — сказала яна. Я, пэўна, расчуліўся б, уявіўшы, як яна йдзе першы раз да прычасьця, але, баючыся расчараваньня, не запытаўся ў яе пра тое. Крыху далей стаяў кінатэатар *Splendid*. Ягоны брудна-бэжавы фасад і чырвоныя дзьверы з круглымі ваконцамі нагадалі мне кінатэатры ў прадмесьцях Парыжу, у ваколіцы алеяў Маршала дэ Лятра дэ Тасіні, Жана Жарэса або Маршала Леклерка. Яна, відаць, хадзіла сюды ў шаснаццаць гадоў. У *Splendid* гэтым вечарам ішоў фільм нашага дзяцінства — „Вязень Зэндэ“. Я ўявіў сабе, як мы бярэм у касе два квітку на балькон. Я ведаў гэтую залю здаўна, крэслы з драўлянымі сьпінкамі і дошка з аб’явамі перад экранам: Жан Шэрмо, уладальнік квяцярні, вуліца Самэе 23. ПРАЛЬНЯ, вуліца Прэзыдэнта Фора 17. Дэку, радыёпрыёмнікі, тэлевізары, прайгравальнікі, алея д’Алеры 23... Далей пайшлі кавярні. За шыбай апошняй было відаць, як чатыры гарсоны з хвалістымі фрызурамі гулялі ў настольны футбол. Зьлёныя столікі стаялі на вольным паве́тры. Госьці за імі разглядалі сабаку зь цікаўнасьцю. Івона зьняла свае доўгія пальчаткі. Увогуле, яна адчула сябе тут зусім свабодна, і ў сваёй белай шаўковай сукенцы выглядала, як быццам выйшла пагуляць на мясцовае свята або на танцы 14 ліпеня.

Мы прайшлі мэтраў сто ўздоўж панурага драўлянага паркану. На ім былі наклепленыя разнастайныя афішы. Рэпэртуар кінатэатру *Splendid*. Абвесткі парафіяльнага свята і прыезду цырку Піндэр. Напалову здэртая выява Люі Марыяно. Старыя, ледзь чытэльныя надпісы: „Свабоду Анры Мартэну“... „Рыджвэй — прэч“... „Альжыр застанеца францускім“... Сэрцы, пранізаныя стралой, зь ініцыяламі. Вакол стаялі трохі перакошаныя бэтонныя ліхтарныя слупы. Ліхтары кідалі на паркан цені ад плятанаў ды

іхнай шаматлівай лістоты. Ноч была вельмі цёплая. Я зняў пінжак. Мы спыніліся перад уваходам у вялізарны гараж. Па правы бок, на дзверцах, была бронзавая плітка з гатычным надпісам: Жакэ. І вывеска, на якой я прачытаў: „Запасныя часткі для амэрыканскіх аўтамабіляў”.

*

Ён чакаў нас на першым паверсе ў пакоі, які, мусіць, служыў адначасова гасцёўняй і сталовай. Два акны і зашклёныя дзверы выходзілі на гараж, што нагадваў разьлеглы ангар.

Івона прадставіла мяне, дачапляючы мой шляхецкі тытул. Я зьбянтэжыўся, але ён прыняў тое як нешта зусім натуральнае. Павярнуўшыся да яе, ён запытаўся бурклівым тонам:

— А ці твой граф любіць эскалёпы ў сухарах? — У яго быў вельмі выразны парыскі акцэнт. — Бо я згатаваў вам эскалёпы.

Ён гаварыў, не выймаючы з рота цыгарэты, — ці, хутчэй, недапалка, — і мружыў вочы. Голас у яго быў глыбокі і асіплы, як у п’яніцы або зацятага курыльшчыка.

— Сядайце...

Ён паказаў на сіняватую канапу пры сьцяне. Потым дробным, хісткім крокам рушыў да прылеглай кухні. Было чуваць, як ён адчыняе духоўку.

Ён вярнуўся і паставіў на ўскрай канапы тацу з трыма шклянкамі і поўнай пасудзінай печыва, якое называюць кашэчымі языкамі. Падаў нам зь Івонай шклянкі з бледна-ружовым напоем. Усьміхнуўся мне:

— Скаштуйце. Гэта грывотны кактэйль. Б’е, як дынаміт. Называецца... „Спадарыня Ружа”... Скаштуйце...

Я абмачыў вусны. Адпіў глыток. І адразу закашляўся. Івона зарагатала.

— Дзядзька Ралян, ня трэба яму гэтага даваць...

Мяне кранула і здзівіла, што яна сказала яму „дзядзька Ралян”.

— Як дынаміт, га? — спытаўся ён зь вясёлымі іскрынкамі ў вырачаных вачох. — Трэба прывыкаць.

Ён сеў у фатэль, абцягнуты такой самай сіняватай і выцьвілай тканінай, што і канапа. Палашчыў сабаку, які прыкархнуў ля яго, і добра пацягнуў свайго кактэйлю.

— Як справы? — запытаўся ў Івоны.

— Нічога сабе.

Ён пахітаў галавою. Ня ведаў, што сказаць. Магчыма, не хацеў размаўляць пры чалавеку, якога стрэў першы раз у жыцці. Чакаў, што я загавару першы, але я быў зьбянтэжаны яшчэ больш за яго, а Івона не рабіла нічога, каб адолець няёмкасьць. Наадварот, яна выняла з торбачкі свае доўгія пальчаткі і памалу пачала іх нацягваць. Ён сачыў спадылба за гэтай дзіўотнай

і працяглай працэдурай, злёгка скрывіўшы рот. Запанавала доўгае маўчаньне.

Я крадком назіраў за ім. У яго былі густыя цёмныя валасы і чырвоны твар, але вялізныя чорныя вочы і вельмі доўгія вейкі надавалі ягонаму цяжкаму твару нейкі млявы шарм. У маладосці ён, пэўна, быў прыгожы, нават калі ягоная прыгажосць была трохі сярмяжная. Ягоныя вусны, наадварот, былі тонкія, рухавыя, вельмі французскія.

Было відаць, што ён выстраіўся на нашы адведзіны. Ён меў на сабе гарнітур з шэрага цьвіду, шыракаваты ў плячо, і цёмную кашулю без гальштука. Напарфумаваўся лявандавай вадою. Я паспрабаваў знайсці нейкае сямейнае падабенства між ім і Івонай. Беспаспяхова. Але я падумаў, што да канца гэтай вечарыны мне ўдасца нешта знайсці. Я буду сядзець насупроць абаіх і разглядаць іх увадначас. Урэшце мне ўдасца заўважыць нейкі агульны жэст або міну.

— А ты, дзядзька Ралян, цяпер шмат працуеш?

Мяне здзівіў тон, якім яна паставіла гэтае пытаньне. У ім дзіцячая наіўнасьць мяшалася з нахрапістасьцю жанчыны, што звяртаецца да мужчыны, зь якім жыве.

— Ды ўжо ж... амэрыканскія барахлякі... і ўсе тыя сраныя студэбэкеры...

— Не жартуеш, га, дзядзечка Ралян?

Гэтым разам можна было падумаць, што яна звярталася да дзіцяці.

— Не. Таму што у маторах тых барахляных студэбэкераў...

Ён не дакончыў фразы, як быццам раптам да яго дайшло, што тэхнічныя дэталі нас не зацікавяць.

— Ну добра... А што ў цябе? — запытаўся ён у Івоны. — Ладзіцца?

— Так, дзядзечка.

Яна думала пра нешта іншае. Пра што?

— Выдатна. Калі ладзіцца, дык ладзіцца... А ці не пайсьці нам да стала?

Ён ўстаў і паклаў руку мне на плячо.

— Эй, Івона, ты мяне чуеш?

Накрыты стол стаяў каля зашклёных дзвярэй і вакон у гараж. Крацясты абрус, белае з морска-сінім. Шклянкі „дуралекс“. Дзядзька пасадзіў мяне там, дзе мне хацелася — насупроць іх абаіх. На талерцы Івоны і на ягонай ляжалі колцы для сурвэтак з выразанымі наўкруг імёнамі „Ралян“ і „Івона“.

Лёгка пакалыхваючыся, ён пайшоў на кухню, а Івона скарысталася нагодай, каб пазногцем паказытаць мне далонь. Ён прынёс пасудзіну зь „ніцэйскай салатай“. Івона расклала яе нам на талеркі.

— Спадзяюся, вам смакуе?

Потым, звярнуўшыся да Івоны, ён сказаў, расьцягваючы кожны склад:

— Гра-фу са-праў-ды сма-ку-е?

Я ня вычуў у гэтым ніякай зласьлівасьці, усяго толькі іронію і чыста парыскую галянтнасьць. Дарэчы, я ніяк ня мог даразумець, адкуль у гэтага

„савойца“ (я прыгадаў артыкул пра Івону, дзе сказана, што „я сям’я таксама тутэйшая“) узяўся нядбалы сталічны акцэнт.

Не, яны былі зусім не падобныя адно да аднаго. У дзядзькі не было Івонінай далікатнасьці рысаў, яе доўгіх рук і тонкай шыі. Побач зь ёю ён здаваўся яшчэ больш грузным і набычаным, чымся тады, калі сядзеў у фатэлі. Мне вельмі хацелася б ведаць, у каго яна ўдалася з сваімі зьляёнымі вачмі і каштанавымі валасамі, але бязьмерная пашана да французскіх сем’яў ды іхных сакрэтаў не дазволіла мне запытацца наўпрост. Дзе цяпер Івоніны бацька й маці? Ці яны яшчэ жывыя? Чым займаюцца? Я працягваў цішком назіраць за Івонай і дзядзькам і нават адкрыў нешта агульнае ў іхных жэстах. Напрыклад, абое аднолькава паслугоўваліся відэльцам і нажом, прыціскаючы іх далекавата адсунутым указальным пальцам, і аднолькава паволі неслі відэльцы ў рот, а часам аднолькава мружылі вочы, ад чаго вакол вачэй у іх утвараліся зморшчынкі.

— А чым вы займаецеся ў жыцці?

— Ён нічым не займаецца, дзядзечка.

Яна мне нават не дала часу адкрыць рот.

— Гэта няпраўда, — прамармытаў я. — Няпраўда. Я працую... з кніжкамі.

— З кніжкамі? З кніжкамі? — ён паглянуў на мяне неверагодна круглымі вачыма.

— Я... Я...

Івона разглядала мяне зь дзёрзкай усьмешачкай.

— Я... пішу кніжку. Вось так.

Я сам зьдзівіўся ўпэўненаму тону, якім я вымавіў гэтую хлусьню.

— Вы пішаце кніжку..? Кніжку..? — Ён зморшчыў бровы і крыху пахіліўся да мяне. — Дэтэктыўную?

Яму відавочна палягчэла. Ён усьміхаўся.

— Ну так, дэтэктыўную, — мармытнуў я. — Дэтэктыў.

На кухні раззваніўся вялікі гадзіннік. Хрыпаты матыў цягнуўся й цягнуўся. Івона слухала, разявіўшы рот. Дзядзька зіркаў на мяне, яму было сорамна за гэтую несвоечасовую й няскладную мэлёдыю, якой я ня здолеў распазнаць. Але як толькі ён выкрыкнуў: „Яшчэ толькі не хапала гэтага клятага ўэстмінстэра!“, я ўлавіў у гэтай какафоніі матыў лёнданскага Біг Бэну, праўда, больш мэляналічны й трывожлівы за арыгінал.

— Гэты кляты ўэстмінстэр зусім з глузду зьехаў! Ён увесь час б’е па дванаццаць разоў... я захварэю праз гэтага падлюку... Дзіва, што я яго яшчэ ня выкінуў...

Ён гаварыў пра гадзіннік як пра нейкага асабістага й нябачнага ворага.

— Ты чуеш, Івона?

— Ды я ж табе казалася, што гэта мамін гадзіннік. Аддай яго мне, і канец усёй размовы...

Ён раптам расчырванеўся, і я баяўся, што яго хопіць паляруш.

— Ён застанецца тут, ты чуеш... Тут...

— Добра, дзядзечка, добра... — яна сьцепанула плячыма. — Пакінь сабе свой гадзіннік... Твой паганы ўэстмінстэр...

Яна павярнулася да мяне і падміргнула. А ён нібы браў мяне за сьведку.

— Разумеецца, мне было б зусім самотна, калі б я перастаў чуць гэтага падлюку...

— А мне гэты гадзіннік нагадвае дзяцінства, — сказала Івона. — Ён мне не даваў заснуць...

Я ўявіў, як яна ляжыць у ложкачку з шырока расплюшчанымі вачыма, прыціскаючы да сябе плюшавага мядзьведзіка.

Прагучала яшчэ пяць нотаў у нерэгулярных прамежках, быццам п'яная гітаўка. І ўэстмінстэр заглох, як падалося — назаўсёды.

Я набраў як мага больш паветра і павярнуўся да дзядзькі:

— Яна тут жыла, калі была малая?

Я вымавіў гэтую фразу такім сьпехам, што ён не зразумеў.

— Ён у цябе пытаецца, ці я тут жыла, калі была малая. Дзядзечка, ты аглух?

— Ды ўжо ж, жыла. Там наверху.

Ён паказаў пальцам на столь.

— Я табе зараз пакажу мой пакой. Дзядзечка, ён яшчэ стаіць?

— Але ж, я нічога не кранаў.

Ён устаў, пазьбіраў нашы талеркі і відэльцы і панёс іх на кухню. Вярнуўся з чыстымі талеркамі на галоўную страву і чыстымі відэльцамі.

— Вы любіце добра засмажанае мяса? — запытаўся ён у мяне.

— Паводле вашага густу.

— Ды не, паводле ВАШАГА густу, мэсьё граф.

Я пачырванеў.

— Ну дык як? Больш падсмажанае ці менш?

Я ня здолеў выпіснуць зь сябе ні зыку. Я неакрэсьлена махнуў рукою, проста каб выйграць час. А ён стаяў нада мной аслупянелы, скрыжаваўшы рукі. Разглядаў мяне зь няўцямнасьцю.

— Скажы мне, ён заўсёды такі?

— Так, дзядзечка, заўсёды. Ён заўсёды такі.

Ён падаў нам тыя эскалёпы з гарошкам, удакладняючы, што гарошак „сьвежы, а не кансэрваваны”. Наліў нам віна, мэркюрэ, якое купляў адно для „пашанотных” гасьцей.

— Значыць, ты лічыш, што гэта і ёсьць „пашанотны” госьць? — запыталася Івона, паказваючы на мяне.

— Ды ўжо ж. Першы раз у жыцці абедую з графам. Прабачце, граф, я забыў вашае прозьвішча...

— Хмара, — суха адказала Івона, як быццам злуючыся на ягоную забыўлівасьць.

— Гэта чыё прозьвішча — Хмара? Партугальскае?

— Расейскае, — выпіснуў я.

Ён хацеў даведацца больш.

— Вы сам будзеце расеец?

Мяне ахапіла страшэнная знямога. Трэба было нанава распавядаць пра рэвалюцыю, Бэрлін, Парыж, Ск'япарэльлі, Амэрыку, спадкаемніцу крамаў Вулварта, бабулю на вуліцы лорда Байрана... Не. Мне стала млосна.

— Вам нядобра?

Ён па-бацькоўску паклаў далонь мне на плячо.

— Наадварот... Я даўно не адчуваў сябе так добра...

Яго, здаецца, здзівіла мая заява, тым больш, што першы раз за ўвесь вечар мне ўдалося выказацца разборліва.

— Ну дык давайце па кроплі мэркурэ...

— А ведаеш, дзядзечка... — Яна перапынілася, і я здранцьеў, прадчуваючы, што яна зараз ашпарыць мяне нейкай неспадзеўкай. — Ведаеш, што ён носіць манокль?

— Не... сапраўды?

— Устаў свой манокль, каб ён пабачыў...

У ейным голасе чуваць было пракудлівую нотку. Яна пачала паўтараць, як накручаная: „устаў свой манокль, устаў свой манокль”...

Я сунуў дрыготкую руку ў кішэню пінжака і паволі, як люнатык, паднёс манокль да левага вока. І паспрабаваў яго ўставіць, але мышцы твару перасталі мяне слухацца. Разы тры манокль падаў. Як адчуў, як дранцьевае шчака. Апошні раз манокль упаў у гаршак.

— А ну яго! — вырвалася ў мяне.

Я пачынаў траціць самавалоданьне і баяцца, што пальну нешта страшнае, чаго ніхто ад такога хлопца, як я, не чакае. Супроць такога настрою я нічога ня мог зрабіць, ён наводзіў на мяне прыступамі.

— А вы ня хочаце паспрабаваць? — запытаўся я ў дзядзькі, працягваючы манокль яму.

У яго выйшла зь першай спробы, і я яго шчыра павіншаваў. Манокль яму пасаваў. Ён нагадаў Конрада Вайдта ў *Nocturno der Liebe*. Івона залілася сьмехам. Я таксама. І дзядзька. Мы доўга не маглі спыніцца.

— Заходзьце часьцей, — папрасіў ён. — Нам траім так весела. Вы такі забаўны.

— Во, праўду сказана, — пагадзілася Івона.

— І вы, вы таксама забаўны, — сказаў я.

Мне хацелася яшчэ дадаць „надзейны”, таму што ягоная прысутнасьць, манера размовы і жэсты мяне супакойвалі. У гэтай кухні, разам зь Івонай і ім, я нічога не баяўся. Нічога. Я быў незачэпны.

— У вас шмат працы? — наважыўся запытацца я.

Ён закурыў.

— Хапае. Даводзіцца рабіць усё гэта самому...

Ён махнуў рукою на гараж за вокнамі.

— І даўно ўжо?

Ён працягнуў мне пачку руаяляў.

— Мы пачыналі яшчэ зь Івоніным бацькам...

Ён быў відавочна здзіўлены і крануты маёй увагай і зацікаўленасьцю.

Нячаста, відаць, пыталіся пра ягоную працу. Івона адварнулася і працягнула кавалак мяса сабаку.

— Мы купілі гэта ў авіякампаніі Фарман... Мы былі адзінымі прадстаўнікамі фірмы Гочкіс на ўвесь дэпартамент... Працавалі пры люксовых швэйцарскіх аўтамабілях...

Ён вымаўляў гэтыя фразы вельмі хутка і паўшэптам, як быццам баючыся, што яго перапыняць. Аднак Івона не надавала ўвагі нашай размове — яна гаварыла з сабакам і лашчыла яго.

— Зь ейным бацькам усё йшло гладка...

Ён зацягнуўся цыгарэтай, якую трымаў між вялікім і ўказальным пальцамі.

— Вас цікавіць? Гэта было ўжо так даўно...

— Пра што ты распавядаеш, дзядзечка?

— Як мы пачыналі гараж з тваім бацькам...

— Ты ж яго занудзіш...

У ейным голасе вычувалася дамешка злосьці.

— Зусім не, — сказаў я. — Зусім не. А што сталася з тваім бацькам?

Гэтае пытаньне вырвалася ў мяне зьнячэўку, і нельга было адкруціць яго назад. Агульная зьбянтэжанасьць. Я заўважыў, як Івона нахмурылася.

— Альбэр...

Дзядзька вымавіў гэтае імя з адсутным паглядам. Потым ачнуўся.

— Альбэр трапіў у бяду...

Я зразумеў, што больш нічога ад яго ня выцягну; я нават здзівіўся, што ён сказаў мне так шмат.

— А ты як? — ён ляпнуў Івону па плячы. — Усё йдзе па-старому?

— Так.

Размова не вязалася, і я пастанавіў пайсьці ў атаку.

— А ці ведаеце, што яна будзе кінаакторкай?

— Вы сапраўды ў гэта верыце?

— Я ў гэтым упэўнены.

Яна зь ветлівай мінай пускала мне ў твар цыгарэтны дым.

— Калі яна мне сказала, што будзе здымацца ў кіно, я не паверыў. Хоць гэта была праўда... Ты скончыла той фільм?

— Так, дзядзечка.

- Калі можна будзе яго паглядзець?
- Ён выйдзе ў пракат праз тры-чатыры месяцы, — сказаў я.
- І тут яго таксама пакажуць?
- Ён ня надта каб верыў.
- Безумоўна. У кінатэатры Казіно, — я гаварыў штораз больш упэўнена.
- Вось пабачыце.
- Ну дык трэба гэта адзначыць... Скажэце мне, гэта сапраўдная прафэсія?
- Вядома. Яна ж будзе працаваць далей. Яна будзе здымацца ў наступным фільме.
- Я й сам здзівіўся запалу, зь якім я гэта сказаў.
- І яна стане зоркай кіно, мэсьё.
- Сапраўды?
- Вядома ж, мэсьё. Самі ў яе запытайце.
- Івона, гэта праўда?
- Ейны голас быў трохі кплівы.
- Ну так, усё што Віктор кажа — гэта праўда, дзядзечка.
- Як бачыце, мэсьё, я маю рацыю.
- Я сказаў гэта саладжавым, згодлівым тонам, за які мне стала сорамна, але размова зачэпіла мяне за жывое, і каб яго пераканаць, я хапаўся ўсіх даступных сродкаў дзеля большае вымоўнасьці.
- У Іваны незвычайны талент, паверце мне.
- Яна гладзіла сабаку. Ён глядзеў на мяне, зь недапалкам руаяля ў куточку рота. Зноў на ягоным твары зьявіўся цень неспакою, позірк стаў заклапочаным.
- А вы сапраўды думаеце, што гэта прафэсія?
- Найлепшая прафэсія на сьвеце, мэсьё.
- Ну што ж, спадзяюся, табе пашанцуе, — паважна сказаў ён Івоне. — Урэшце, ты ж не дурнейшая за іншых...
- Віктор мне будзе даваць добрыя рады, праўда, Віктор? — Яна паслала мне чухліва-іранічны пагляд.
- Вы ж ведаеце, што яна здабыла Кубак Хулігантнасьці? — запытаўся я ў дзядзькі.
- Я сваім вачом ня верыў, калі чытаў у газэце. — Пасьля невялікай замінкі ён спытаўся: — Скажэце мне, а той Кубак Хулігантнасьці чаго-небудзь варты?
- Івона хіхікнула.
- Ён можа паслужыць заходным пунктам, — заявіў я, праціраючы манокль.
- Ён запрапанаваў нам выпіць кавы. Я сядзеў на старой сіняватай канаве, пакуль Івона зь ім прыбірала са стала. Івона нешта напывала, заносзячы посуд на кухню. Ён уключыў ваду. Сабака спаў каля маіх ног. Я дакладна запамніў

гэты сталовы пакой. На шпалерах паўтараліся тры матывы: чырвоныя ружы, плюшч і птушкі (не магу цяпер прыгадаць — ці то дразды, ці то вераб'і). Прыблеклыя шпалеры крэмавага або белага адцення. Круглая жырандоля з драўляным каркасам і тузінам лямпачак пад абажурам з пэргаміну. Яна давала бурштынавае, цёплае святло. На сцяне карцінка бяз рамкі з малюнкам узьлеску — мне спадабалася, як мастак прадставіў дрэвы на фоне яснага вечаровага неба і смугу апошняга промня між камлёў. Ад гэтага малюнку пакой рабіўся яшчэ больш утульным. Падхапіўшы знаёмы матыў ад Івоны, дзядзька пачаў падпяваць тое, што і пляменьніца. Мне было добра. Мне хацелася, каб гэты вечар цягнуўся бясконца, я мог бы гадзінамі назіраць, як яны прыходзяць і выходзяць, як зграбна рухаецца Івона і як качкавата ходзіць ейны дзядзька. І слухаць іхнае мармытаньне рэфрэну песенькі, якую я сам ніколі не наважуся заспяваць, так дарагі мне ўспамін пра тую перажытую хвіліну.

Ён сеў побач са мною на канапу. Каб падтрымаць размову, я сказаў, паказваючы на карцінку:

— Вельмі прыгожа...

— Гэта Івонін бацька намалюваў... так...

Малюнак, пэўна, вісеў на тым самым месцы доўгія гады, але яго і дагэтуль расчульвала думка, што маляваў ягоны брат.

— Альбэр прыгожа клаў мазкі... У правым ніжнім куце можаце ўбачыць ягоны подпіс: Альбэр Жакэ... Дзіўны чалавек быў мой брат...

Я зьбіраўся паставіць адно нясыцілае пытаньне, але тут увайшла з кухні Івона з кавай на тацы. Яна ўсьміхалася. Сабака пацягваўся. Дзядзька зацягнуўся сваім недапалкам у куточку вуснаў і закашляўся. Івона ўціснулася паміж валікам канапы і мною і паклала галаву мне на плячо. Дзядзька наліваў каву, адкашліваючыся так, што здавалася, быццам ён парывае. Ён падаў кавалак цукру сабаку, і той асьцярожна ўзяў яго ў зубы. Я ведаў наперад, што ён таго кавалак не раскусіць, а будзе яго пасмоктаць, уставіўшы пагляд удалеч. Ён ніколі не перажоўваў ежы.

Ажно да гэтай пары я не заўважыў століка за канапай, на якім стаяў сярэдняга памеру белы радыёпрыёмач, нешта паміж звычайным і транзыстарным апаратам. Дзядзька пакруціў за галушку, і тут жа паціху загучала музыка. Мы папівалі каву малымі глыткамі. Дзядзька ад часу да часу адкідваўся на сьпінку канапы і выпускаў колцы дыму. Яны яму добра даваліся. Івона слухала музыку, нядбала выстукваючы такт указальным пальцам. Мы сядзелі моўчкі, як людзі знаёмыя з незапомнага часу, як тры сямейнікі.

— Ты павінна паказаць яму дом, — шапнуў дзядзька.

Ён заплюшчыў вочы. Мы зь Івонай усталі. Сабака хітравата глянуў на нас, таксама ўстаў і пайшоў за намі. Мы якраз пачалі падымацца па сходах, як раптам зноў зазваніў уэстмінстэр, але гэтым разам яшчэ больш бязладна і

грукатліва, так што мне прыйшоў на думку піяніст, які б'е па клявішах кулакамі і галавой. Сабака ў жаху сігануў па сходах і чакаў нас наверх. Ад лямпачкі пад стольлю лілося жоўтае халоднае святло. Ружовы турбан і яркачырвоная памада падкрэсьлівалі бледнасьць Івонінага твару. А мне пад гэтым асьвятленьнем здавалася, што я пакрыты сьвінцовым пылам. Па правы бок стаяла люстраная шафа. Івона адчыніла дзьверы насупраць нас. Пакой з вакном на шашу — я пачуў шум ад грузавікоў, якія за ім праяжджалі.

Яна запаліла настольную лямпу. Ложак, зь якога засталася толькі рама з сеткай, быў вельмі вузкі. У кутку, дзе ён стаяў, высіліся паліцы. Па левы бок маленькі ўмывальнік зь люстрам. Пад сьцяной драўляная шафа. Івона прысела на край ложка і сказала:

— Вось мой пакой.

Сабака прылёг пасярод дывана з працёртым узорам, але потым раптоўна ўсхапіўся і выбег з пакою. Я агледзеў сьцены і паліцы, спадзеючыся знайсці нейкую памятку зь Івонінага дзяцінства. Тут было значна цяплей, чым у іншых пакоях, і Івона зьняла сукенку. Яна расьцягнулася на сетцы ложка. На ёй былі панчохі з падвязкамі, майткі, станік — словам, усё тое, чым жанчыны зашпорваюцца і надалей. Я адчыніў белую драўляную шафу. Магчыма, нешта засталася ўсярэдзіне?

— Што ты шукаеш? — спыталася яна, прыўзняўшыся на локцях.

Яна прымружыла вочы. Я выграб малую школьную сумку з дна шафы. Выняў яе і сеў на падлогу, прыхінуўшыся сьпінай да ложка. Яна паклала падбародак мне на плячо і дзьмухнула ў шыю. Я адчыніў сумку, сунуў руку ўсярэдзіну і выцягнуў адтуль стары аловак, напалову сьпісаны, з шэрай гумачкай на кончыку. У сярэдзіне сумка гідка пахла скурай і яшчэ, як мне здалося, воскам. У першы вечар сваіх вялікіх вакацый Івона схавала яе назаўжды.

Яна згасіла святло. Якія долі, якія сьцежкі зьвялі нас на гэтым ложку ў закінутым пакойчыку?

*

Колькі часу мы там заставаліся? Нельга было давяраць уэстмінстэру, які канчаткова звар'яцеў і разы тры, з прамежкам у некалькі хвілін, адзваніў поўнач. Я ўстаў і ўбачыў, як Івона адварочваецца да сьцяны. Мабыць, хацела падрамаць. Сабака ляжаў наверх сходаў у позы сьфінка, ягоная морда адбівалася ў люстры шафы. Ён глядзеў сам на сябе з нудотнай высакамернасьцю. Калі я праходзіў міма, ён не зварухнуўся. Застыў, выцягнуўшы шыю, злёгка падняўшы галаву, наастрыўшы вушы. Спускаючыся па сходах, я пачуў, як ён пазяхае. Лямпачка пад стольлю ўвесь час пралівала жоўтае халоднае святло, якое мяне атупляла. Праз прачыненыя дзьверы сталовага пакою далятала ясная і халодная музыка,

якую часта перадаюць па радыё ноччу і якая навявае думкі пра пусты аэрапорт. Дзядзька сядзеў у фатэлі і слухаў радыё. Калі я ўвайшоў, ён павярнуў галаву:

— Ну як?

— А вы?

— Дзякуй, — адказаў ён. — А вы?

— Дзякуй.

— Калі хочаце, працягнем у тым самым кірунку... А вы?

Ён глядзеў на мяне незварушна, з застылай усмешкай, як быццам седзячы перад фатографам, які збіраўся яго сфатаграфавать.

Ён працягнуў мне пачак руаяляў. Я зламаў чатыры запалкі, не дамогшыся поспеху. Урэшце мне удалося асьцярожна данесьці агеньчык да кончыка цыгарэты. Я зацягнуўся. Я адчуваў сябе так, нібыта курыў упершыню. Ён сачыў за мною, насупіўшы бровы.

— Па вас відаць, фізычнай працай вы не займаліся, — заключыў ён вельмі сур'ёзным тонам.

— Не, на жаль.

— Чаму на жаль, малады чалавек? Вы думаеце, што прыемна калупацца ў матарах?

Ён глянуў на свае рукі.

— Часам і гэта прыносіць задавальненьне, — сказаў я.

— Няўжо? Вы так думаеце?

— Усё ж аўтамабіль — выдатнае вынаходзтва...

Але ён мяне ня слухаў. Музыка змоўкла, і дыктар зь інтанацыяй адначасна ангельскай і швэйцарскай — так што я нават задаўся пытаньнем, хто ён паводле нацыянальнасьці — вымавіў фразу, якую і цяпер, пасля гэтулькіх гадоў, я паўтараю ўголас падчас шпацыраў: „Шаноўнае спадарства, перадачы Радыё Жэнэва-Мюзік закончаныя. Да заўтра. Спакойнай ночы.” Дзядзька і не падумаў выключыць прыёмач, сам я зрабіць гэта не наважыўся, так што пачулася бесьперапыннае шьпеньне і журчаньне ў этэры, якое ўрэшце зрабілася падобнае да шэlestу лістоты на ветры. І ў сталовым пакоі пачулася нешта накшталт павеваў сьвежай зеляні.

— Івона — добрая дзяўчына...

Яму ўдалося выпусьціць вельмі роўнае колца дыму.

— Яна ня проста добрая, яна цудоўная дзяўчына, — адказаў я.

Ён зь цікаўнасьцю паглядзеў мне проста ў вочы, як быццам я сказаў нешта надзвычай важнае.

— А ці не прайсьціся нам? — запрапанаваў ён. — У мяне ўжо ногі здубянелі.

Ён устаў і адчыніў шклянныя дзьверы.

— Вы не баіцеся?

Ён паказаў на ангар, абрысы якога патаналі ў цемры. У рэгулярных прамежках цьмяна паблісквалі маленькія лямпачкі.

— Заадно пабачыце і мой гараж...

Як толькі я ступіў у тое цёмнае разьлеглае памяшканьне, адразу пачуў пах бэнзыну, які я заўсёды любіў, хоць сам дакладна ня ведаў чаму — як і салодкі пах этэру або пах срэбнай абгорткі шакаляду. Ён узяў мяне пад руку, і мы рушылі ў зону гусьцейшага змроку.

— Так... Івона — дзіўная дзяўчына...

Яму карцела мне нешта сказаць. Ён круціўся вакол тэмы, якая ляжала ў яго на сэрцы і да якой ён, пэўна, мог падступіцца ня з кожным. Магчыма, ён падступаўся да яе ўпершыню.

— Дзіўная, але надзвычай чароўная, — сказаў я.

Намагаючыся вымавіць гэтую фразу разборліва, я перайшоў амаль на піск, на фальцэт зь нечуванай манернасьцю.

— Бачыце... — ён завагаўся апошні раз перад тым, як аблегчыць сваё сэрца, і схпіў мяне за руку. — Яна шмат у чым пайшла ў бацьку... А мой брат меў гарачую галаву...

Мы йшлі проста наперад. Я паступова прызвычайваўся да цемры, у якой кожныя дваццаць мэтраў праблісквала лямпачка.

— Івона задала мне клопату ў свой час...

Ён запаліў цыгарэту. Ён пусьціў маю руку, і я, амаль ня бачачы яго ў цемры, арыентаваўся на жар ягонай цыгарэты. Ён прысьпешыў крок, і я спалохаўся, што зусім яго згублю.

— Я кажу вам гэта, таму што вы мне падаліся добра выхаваным чалавекам...

Я закашляў, ня ведаючы, што яму адказаць.

— Вы паходзіце з добрай сям'і, вы...

— Ды не... — сказаў я.

Ён крочыў паперадзе, і мой позірк не адрываўся ад чырвонага агеньчыка ягонай цыгарэты. Паблізу ніводнай лямпачкі. Я выцягнуў рукі, каб не напароцца на сыяну.

— Івона ўпершыню сустрэла маладога чалавека з добрай сям'і...

Кароткі сьмяшок. А потым глухі голас:

— Што, братка?

Ён моцна схпіў мяне за руку, на ўзроўні біцэпса. Павярнуўся тварам да мяне. Я адшукаў агеньчык ягонай цыгарэты. Мы колькі часу пастаялі бяз руху.

— Яна ўжо нарабіла столькі глупстваў, — уздыхнуў ён. — А цяпер яшчэ гэтая гісторыя з кіно...

Я яго ня бачыў, але наўрад ці раней адчуваў у кім-небудзь такую зморанасьць і пакорлівасьць.

— Ёй ужо мазгоў ня ўставіш... Усё роўна што ейнаму бацьку, Альбэру...

Ён пацягнуў мяне за руку, і мы зноў рушылі. Ён шторааз мацней сыціскаў мяне за біцэпс.

— Я вам распавядаю гэта, таму што вы сымпатычны чалавек... і добра выхаваны...

Рэха нашых крокаў разлягалася па ўсёй прасторы. Я ня мог зразумець, як яму ўдаецца знаходзіць дарогу ў гэтых поцемках. Калі я адстану, дык заблукаю тут назаўжды.

— Можа, вернемся?

— Бачыце, Івоне заўсёды хацелася жыць звыш сваіх сродкаў... Гэта небяспечна... вельмі небяспечна...

Ён пусціў мой мускул, і, каб не згубіцца, я ўхапіўся за крысо ягонага пінжака. Ён гэтаму не працівіўся.

— У шаснаццаць гадоў яна ўжо купляла касмэтыку мяхамі...

Ён прысьпешыў крок, але я не пусціў крысо ягонага пінжака.

— Да суседзяў яна не хадзіла... Яе больш цягнула да гасцей „Спортынг“... Як і ейнага бацьку...

Тры лямпачкі, адна ля аднае проста над нашымі галовамі, асьляпілі мяне. Ён збочыў кудысьці ўлева і пачаў мацаць пальцамі сыцяну. Пстрычка выключальніка. Зыркае сьвятло вакол нас: пражэктары пад дахам асьвятлілі ўвесь ангар. Асьветлены, ён выдаваўся яшчэ больш разьлеглы.

— Выбачаюся, братка, але яны ўключаюцца толькі тут...

Мы былі ў самым дальнім закутку гаражу. Некалькі амэрыканскіх машын стаялі адна ля адной, побач стары аўтобус „шасон“ на абселях шынах. Па левы бок я ўгледзеў зашклёную майстэрню, падобную да аранжэрэі — збоку чатырохкутнікам стаялі кадушкі зь зьляёнымі расьлінамі. У гэтым месцы падлога была высыпаная жвірам, а па сыцяне поўз плюшч. Тут нават была альтанка з столікам і крэсламі.

— Што скажаце пра мой закутак, братка?

Мы падсунулі крэслы і селі адзін насупраць аднаго. Ён абаперся лакцямі на стол і паклаў падбародак на далоні. Выгляд у яго быў стомлены.

— Тут я адпачываю, калі мне абрыдне бавіцца з матарамі... Гэта мой садочак...

Ён паказаў узад, на амэрыканскія машыны і „шасон“.

— Бачыце гэтае ламачча?

Ён шырока махнуў рукою, як быццам праганяючы муху.

— Страшна, калі твая работа табе ўжо абрыдла...

Я скрывіўся ў недаверлівай усмешцы.

— Але...

— А вам яшчэ не абрыдла ваша работа?

— Не, — адказаў я, не зусім разумеючы, пра якую работу йдзецца.

— У вашых гадох за ўсё бярэсься з энтузіязмам...

Мяне крануў ягоны чужылы пагляд пры гэтых словах.

— З энтузіязмам, — паўтарыў ён напаўголасу.

Мы сядзелі за альтаначным столікам, такія дробныя ў гэтым гіганцкім ангары. Кадушкі з расьлінамі, плюшч і жвір утваралі тут нечаканы аазіс. Ён нас ахоўваў ад навакольнай запусчанасьці: групы аўтамашын, што чакалі наладкі (у аднае зь іх не хапала крыла), і зусім растрэсенага аўтобуса. Сьвятло пражэктараў было халоднае, але ня жоўтае, як на сходах і ў калідоры, дзе мы хадзілі зь Івонай. Не. Гэтае сьвятло было нейкае срэбна-сіняе. Ледавіта срэбна-сіняе.

— Хочаце мятнай настойкі з вадою? Нічога іншага тут ня маю...

Ён схадзіў у зашклёную майстэрню і прынёс два кілішкі, бутэльку мятнай настойкі і графін з вадою. Мы чокнуліся.

— Бываюць дні, калі я сябе пытаюся, што я раблю ў гэтым гаражы...

Бясспрэчна, гэтым вечарам яму хацелася адкрыць душу перад кім-небудзь.

— Ён завялікі для мяне аднаго.

Ён разьвёў рукамі на ўвесь прасьцяг гаражу.

— Спачатку пайшоў Альбэр... Потым мая жонка... А цяпер Івона...

— Але ж яна часта прыходзіць пабачыцца з вамі, — запярэчыў я.

— Нячаста. Панна стала здымацца ў кіно... Яна ўздумала сябе Мартынай Кароль...

— Але ж яна стане новай Мартынай Кароль, — цьвёрда сказаў я.

— Кіньце... Не гаварэце абы-чаго... Яна занадта лянівая.

Мятная з вадою трапіла яму ня ў тое горла, і ён папярхнуўся. І закашляўся. Кашляў доўга, ажно расчырванеўся. Яшчэ, чаго добрага, задушыцца. Я ляпаў яго па сьпіне, пакуль кашаль не суняўся. Ён дабразычліва паглядзеў на мяне.

— Хопіць бедаваць... га, братка?

Ягоны голас стаў зусім сіпатым. Я не разумеў паловы зь ягоных словаў, але неяк ухопліваў агульны сэнс...

— Вы добры хлапец, братка... І ветлі...

Нехта зь ляскам зачыніў дзьверы. Далёкі ляск рэхам пракаціўся па гаражы. Зачыніліся дзьверы сталовага пакою, мэтраў за сто ад нас. Я згледзеў Івоніны абрысы, ейныя рыжыя валасы, што сягалі ёй да пояса, калі яна іх распускала. З нашага месца яна выглядала драбнюсенькай, як ліліпутка. Сабака сягаў ёй амаль да грудзей. Я запомніў назаўсёды гэты вобраз маленькай дзяўчынкі з агромністым сабачыскам, якія набліжаліся да нас і паступова набіралі свае сапраўдныя прапорцыі.

— А вось і яна, — сказаў дзядзька. — Не перадавайце ёй, што я вам тут сказаў. Гэта павінна застацца між намі.

— Зразумела...

Мы ня зводзілі вачэй зь яе, пакуль яна набліжалася. Сабака йшоў паперадзе, паказваючы ёй дарогу.

— Якая яна маленькая, — заўважыў я.

— Ага, зусім маленькая, — пагадзіўся дзядзька. — Гэта яшчэ дзіця...
клапотнае дзіця...

Убачыўшы нас, яна памахала рукою. Закрычала: „Віктор! Віктор!“, і маё несапраўднае імя адбівалася рэхам ад сьценаў гаража. Яна села за стол паміж мной і дзядзькам. Крыху засопшыся.

— Вельмі міла з твайго боку, што ты прыйшла падтрымаць нам кампанію, — сказаў дзядзька. — Хочаш мятнай з вадою? З халоднай вадою ці лёдам?

Ён зноў наліў нам кілішкі. Івона ўсміхалася мне і, як заўсёды, у мяне зьлёгка закружылася галава.

— Пра што вы ўдвух гаварылі?

— Пра жыццё, — адказаў дзядзька.

Ён запаліў руаяля, і я ўжо ведаў, што ён будзе трымаць яго ў куточку рота, ажно пакуль недапалак не апячэ яму вуснаў.

— Граф — мілы чалавек... І вельмі добра выхаваны.

— О так, — сказала Івона. — Віктор — выдатны хлапец.

— Яшчэ раз, — папрасіў дзядзька.

— Віктор — выдатны хлапец.

— Вы сапраўды так думаеце? — пытаўся я, звяртаючыся то да яе, то да яго. Выгляд у мяне мусіў быць дурнаваты, бо Івона ушчыкнула мяне за шчоку і сказала, як быццам хочучы мяне канчаткова запэўніць:

— Але ж так, ты — выдатны.

А дзядзька стараўся са свайго боку:

— Выдатны, братка, выдатны... Вы сапраўды выдатны...

— Ну, калі так...

Я змоўк, але да гэтай пары памятаю, што тады хацеў сказаць: „Калі так, дык дазвольце мне прасіць рукі вашай пляменьніцы“. Я й сёння яшчэ лічу, што гэта быў ідэальны момант папрасіць яе рукі. Так. Я не дагаварыў гэтай фразы. А дзядзька паўтараў усё больш хрыпатым голасам:

— Выдатны, братка, выдатны... выдатны... выдатны...

Сабака, прасунуўшы морду празь зялёныя расьліны, глядзеў на нас. У гэтую ноч мы маглі б пачаць новае жыццё. І ніколі не расставацца. Мне было так добра сядзець зь імі за сталом у альтанцы таго вялізарнага гаража, якога, хутчэй за ўсё, ужо няма.

ХІ

Час агарнуў усе гэтыя падзеі смутай зьменлівых колераў: то бледназялёнай, то сіне-ружовай. Смутай? Не, хутчэй гуканепранікальнай заслонай, якую немагчыма сарваць і за якой я бачу Івону з Мэйнтам, але ўжо

ня чую іхных галасоў. Баюся, што іхныя постаці будуць рабіцца ўсё больш размытымі, і каб захаваць у іх яшчэ крыху рэальнасці, мне давядзецца...

Хоць Мэйнт быў на некалькі гадоў старэйшы за Івону, яны пазнаёміліся вельмі рана. Зьвялі іх нудотнае жыццё ў гэтым мястэчку і іхныя праекты на будучыню. Яны разлічвалі пры першай нагодзе зехаць з гэтай „глушы” (адно з Мэйнтавых слоўцаў), якая ажыўлялася толькі летам, падчас „сэзону”. Мэйнту пашанцавала звязацца з бэльгійскім баронам-мільярдэрам, які жыў у „Гранд-Гатэлі” ў Мантоне. Барон захаўся ў яго бяз памяці, чаму я не дзіўлюся, бо ў свае дваццаць гадоў Мэйнт быў даволі павабны з выгляду і меў пачуццё гумару. Бэльгіец проста ня мог безь яго абыйсціся. Мэйнт прадставіў яму Івону як сваю „сястрычку”.

Гэта барон выцягнуў іх зь іхнае „глушы”, і яны заўсёды распавядалі мне пра яго з чуйлівасцю, амаль як пра бацьку. У яго была вялізная віла на мысе Фэра, і ён заўсёды наймаў нумар у гатэлі „Пале” ў Біярыцы і ў „Бо-Рываж” у Жэнэве. Пры ім круціўся прыдворны гурт прыхлебнікаў абодвух полаў, які цягаўся за ім паўсюдна.

Мэйнт часта перадражніваў перада мною ягоную хаду. Барон быў ростам пад два мэтры і хадзіў вельмі хутка, моцна згорбіўшыся. У яго былі дзівосныя звычкі: летам ён не выходзіў на сонца і цэлымі днямі праседжаў у сваім нумары у гатэлі „Пале” або ў гасцёўні вілы на мысе Фэра. Аканіцы былі пазачыньваныя, фіранкі пазакігваныя, святло запаленае, а пры ім абавязкова некалькі маладых эфэбаў. У зацемненых пакоях яны непазьбежна трацілі свой бронзавы загар.

У яго часта мяняўся настрой, і ён не любіў, калі яму пярэчылі. То раптам быў рэзкі, то ў наступную хвіліну вельмі чуйлівы. Мэйнту ён казаў з уздыхам: „У глыбіні душы я — бэльгійская каралева Альжбета... бедная, БЕДНАЯ каралева Альжбета, ты ведаеш... Я думаю, ты разумеш гэтую трагедыю...” Ад яго Мэйнт даведаўся імёны ўсіх членаў бэльгійскай каралеўскай сям’і і мог умомант накрэсьліць іхнае генэаліячнае дрэва на кутку папяровай сурвэткі. Ён колькі разоў рабіў гэта перада мною, каб мяне пазабавіць.

З таго часу паходзіў ягоны культ каралевы Астрыд.

Барону тады было гадоў пяцьдзясят. Ён шмат падарожнічаў і ведаў мноства цікавых і рафінаваных людзей. Ён часта наведваў свайго суседа на мысе Фэра, ангельскага пісьменьніка Сомэрсэта Моэма, які быў ягоным блізкім сябрам. Мэйнт успамінаў, што аднойчы абедаў за адным сталом з Моэмам, ня ведаючы, хто ён.

Іншыя асобы, ня так знакамітыя, але „забаўныя”, верна наведвалі барона дзеля ягоных раскошных капрызаў. Сабралася „хеўра”, якая ператварыла сваё жыццё ў бясконцыя вакацыі. У тую эпоху зь вілы на мысе Фэра выяжджала па пяць-шэсьць адкрытых аўтамабіляў. Ездзілі на танцы у Жан-ле-Пэн або на *Toros de Fuego* у Сэнт-Жан-дэ-Лю.

Івона з Мэінтам былі наймаладзейшыя. Ёй толькі што споўнілася шаснаццаць, а яму было васьмнаццаць. Усе іх любілі. Я прасіў іх паказаць мне здымкі, але ні адзін, ні другая нібыта іх не захавалі. Ды ўвогуле гаварылі яны пра той пэрыяд неахвотна.

Барон памёр пры нейкіх таямнічых абставінах. Самагубства? Аўтамабільная катастрофа? Мэінт наняў кватэру ў Жэнэве. Івона пасялілася разам зь ім. Пазьней яна пачала працаваць манэкэншчыцай у мілянскім доме моды, але больш дэталёў ад яе я не даведаўся. А ў міжчасе Мэінт, магчыма, займаўся на мэдычным факультэце. Ён мне часта гаварыў, што ў яго „мэдыцынская практыка ў Жэнэве“, а мне кожны раз карцела запытацца: у якой галіне? Івона круцілася паміж Рымам, Мілянам і Швэйцарыяй. Яна была, як той казаў, лётная манэкэншчыца. Гэта збольшага ўсё, што яна мне паведаміла. Спаткала яна Мадэю ўжо ў Рыме ці ў Міляне, ці ў баронавай „хеўры“? Калі я пытаўся ў яе пра гэта і пра тое, як ёй удалося атрымаць ролю ў *Liebesbriefe auf dem Berg*, яна ўхілялася ад адказу.

Ні яна, ні Мэінт ніколі не распавядалі пра сваё жыццё нічога канкрэтнага, а толькі рабілі няясныя й супярэчлівыя намёкі.

Бэльгійскага барона, які забраў іх з правінцыі і звязіў на Лязурны бераг і ў Біярыц, я ўрэшце ідэнтыфікаваў. (Самі яны адмаўляліся назваць ягонае імя. Саромеліся? Хацелі замесці сьляды?) Калі-небудзь я адшукаю ўсіх, хто быў у ягонай „хеўры“ і, магчыма, хто-небудзь зь іх успомніць Івону... Зьезджу ў Жэнэву, Мілян... Ці змагу я адшукаць адсутныя кавалачкі галаваломкі, якую яны мне пакінулі?

Я сустрэўся зь імі, калі яны праводзілі ў родным мястэчку першае лета пасья даволі доўгага перапынку. Пасья ўсіх тых гадоў адсутнасьці, калі яны сюды наведваліся толькі накоратка, яны адчувалі сябе тут як чужынцы. Івона мне прызналася, што ніколі не паверыла б, калі б у шаснаццаць гадоў хто-небудзь ёй сказаў, што яна будзе жыць у местачковым „Эрмітажы“, нібыта ў зусім чужым курортным горадзе. Спачатку такі падыход мяне абураў. Я заўсёды марыў нарадзіцца ў правінцыйным мястэчку і не разумеў, як можна адрачыся ад мясціны свайго дзяцінства, ад вуліц, пляцаў і дамоў, якія былі табе роднай старонкай. Як можна вярнуцца і не адчуць, што сэрца ў цябе б'ецца жывей? Я сур'ёзна выклаў Івоне мой выгнаньніцкі пункт гледжанья. Яна мяне нават ня слухала. Ляжала расцягнуўшыся на ложку ў сваім шаўковым падраным халаце і курыла цыгарэты „Мюраці“ (яна курыла іх дзеля іх назвы, якая падалася ёй вельмі шыкоўнай, незвычайнай і таямнічай; на мяне ж гэтая італьянска-эгіпэцкая назва наганяла нуду, таму што нагадвала маё выдуманнае прозьвішча). Я ёй гаварыў пра шашу нумар 201, касьцёл Сьвятога Хрыстафора, дзядзькаў гараж. А кінатэатар *Splendid*? А вуліца Руаяль, на якой у свае шаснаццаць гадоў яна запынялася перад кожнай вітрынай? А мноства іншых месцаў, якіх я ня ведаў, але якія, напэўна,

запалі ёй у сэрца? Напрыклад, вакзал, або сады вакол Казіно. Яна паціскала плячамі. Не. Нічога з гэтага яе ўжо не кранала.

Тым ня менш яна некалькі разоў звадзіла мяне ў нешта накшталт вялікай кавярні. Мы прыходзілі туды пад дзье гадзіны, калі адпачыньнікі сядзелі на пляжы або драмалі пасья абеду. Трэба было прайсьці пад аркадамі да „Тавэрны“, перайсьці вуліцу і зноў праставаць пад аркадамі. Яны фактычна акружалі два вялікія кварталы дамоў з тае самае эпохі, што і Казіно, якія нагадвалі будынкі трыццатых гадоў на ўскраіне сямнаццатай акругі Парыжу, на бульвары Гувіён-Сэн-Сір, ды ў Дыксмюдзе, Ізэры і Соме. Месца называлася „Рэгана“, і аркады засланылі яго ад сонца. Тэрасы тут, у адрозьненне ад „Тавэрны“, не было. Адчувалася, што гэтая ўстанова была некалі вельмі папулярная, але „Тавэрна“ адабрала ў яе гасьцей. Мы сядалі за столік у глыбіні залі. Дзяўчына пры касе, коротка стрыжаная брунэтка Клёд, была Івонінай сяброўкай. Яна прысаджвалася да нас. Івона распытвала яе пра людзей, пра якіх я ўжо чуў у ейных размовах з Мэйнтам. Так, Росі успадкаваў па бацьку гатэль у Ля-Клюза, а Паўлё Эрвіе працуе ў антыкварыяце. Пэмпэн Ляварэль, як і раней, ганяе на машыне, як шалёны. Ён нядаўна купіў „ягуар“. Клёд Брун жыве ў Альжыры. „Е-е“ кудысьці прапала...

— А як там табе ў Жэнэве? — пыталася Клёд.

— Ведаеш, няблага... зусім няблага, — адказвала Івона, думаючы пра нешта іншае.

— Ты затрымалася ў сваіх?

— Не, у „Эрмітажы“.

— У „Эрмітажы“?

Клёд іранічна ўсміхнулася.

— Ты павінна прыйсьці пабачыць наш пакой, — запрапанавала Івона, — табе будзе забаўна.

— Добра, я ахвотна загляну... Калі-небудзь вечарам...

Яна выпівала з намі келіх віна. Вялізарная зала „Рэганы“ пуставала.

Сонца высьвечвала на сыцяне крацясты ўзор. На сыцяне за драўлянай стойкай былі намаляваныя возера й горны хрыбет Араві.

— Сюды ўжо ніхто не заходзіць, — сьвярджала Івона.

— Толькі старыя, — казала Клёд, зьбянтэжана сьмеючыся.

— Ня тое, што раней, га?

Івона таксама намагалася засьмяяцца. Потым абедзьве маўчалі. Клёд разглядала свае коротка падрэзаныя пазногці, пацягнутыя аранжавым лякам. Больш ім не было пра што гаманіць. А мне хацелася ў іх папытацца: Хто такі Росі? І Паўлё Эрвіе? Як доўга яны абедзьве знаёмыя? Якая была Івона ў шаснаццаць гадоў? І якая раней была „Рэгана“? Але ні адну, ні другую гэта ў сапраўднасьці ўжо не цікавіла. Я быў адзіны, каго займала мінулае гэтых дзвюх французскіх прынцэсаў.

Клёд правяла нас да калаўротных дзвярэй, і Івона абняла яе. Яна яшчэ раз яе запрасіла:

— Заходзь у „Эрмітаж”, калі захочаш... Паглядзіш наш пакой...

— Добра, калі-небудзь вечарам...

Але так ніколі і не прыйшла.

Падобна было на тое, што апрача Клёд і дзядзькі, у Івоны нікога ў мястэчку не засталася, і я здзіўляўся, як хутка чалавек можа пазбавіцца сваіх каранёў, нават калі яны ў яго, на шчасце, ёсць.

*

Пакоі ў „палацах” у першыя дні робяць уражаньне, але неўзабаве іх сыцены і панурае мэбля навяваюць такую самую маркоту, што й звычайныя начулішчы. Безгустоўны люксус, саладжавы пах у калідорах. Я ня ведаю дакладна, чым так пахне, але я думаю, што гэта пах неспакою, неўладкаванасці, выгнаньня і штучнасці. Пах, які ніколі мяне не пакідае. Вэстыбюлі гатэляў, дзе мой бацька прызначаў мне спатканьні, зь іх вітрынамі, люстрамі і мармурам былі мне ўсяго чакальнымі залямі. Чаго я там чакаў, на самай справе? Пах пашпартоў асобаў без грамадзянства.

Але мы не заўсёды начавалі ў гатэлі. Два-тры разы на тыдзень Мэйнт прасіў нас пераначаваць у яго. У тыя ночы ён кудысьці выбываў і прасіў мяне прымаць тэлефоны, запісваць, хто званіў і чаго хацеў. Ён мяне адразу папярэдзіў, што могуць пазваніць у любую пару ночы, але не адкрыў, кім будуць ягоныя таямнічыя размоўцы.

Ён жыў у доме, які застаўся яму па бацькох, у жылым квартале недалёка ад бульвару Карабасэль. Туды можна дайсьці алеяй Альбіні, першы паварот налева за прэфэктурай. Ціхі квартал, вуліцы пад сцяпеньнем лістоты разгалістых дрэваў паабাপал. Вілы мясцовых багатыроў, рознага памеру і стылю, але адпаведныя заможнасці іх уладальнікаў. Віла Мэйнта стаяла на скрыжаваньні алеі Жана Шарко і вуліцы Марліё і выглядала досыць сыціпла ў параўнаньні зь іншымі. Яна была шэра-сіняя, мела ганак з боку алеі Жана Шарко і эркер ад вуліцы Марліё. Два паверхі, другі нахштальт мансарды. Сад з жвіраванай дарожкай. Занядбаны жываплот. А на выпетранай браме зь белага дрэва Мэйнт (ён сам мне прызнаўся) вымаляваў крывыя чорныя надпісы: ВІЛА ЖУРБА.

Агульна кажучы, выгляд гэтай вілы не выклікаў радасьці. Ніяк. Аднак спачатку мне падалося, што назва „Журба” ёй не пасуе. Але пасля да мяне дайшло, што Мэйнт мог мець рацыю, калі з журчаньня гэтага слова ўзяць ягоны мякчэйшы, далікатнейшы складнік. Калі чалавек пераступаў парог гэтай вілы, яго апаноўвала ясная мэлянхолія. Ён трапляў у зону спакою й цішыні. Павебра там было лягчэйшае. У ім хацелася лётаць. Мэбля была, відаць, распрададзеная. Засталася толькі цяжкая скураная канапа, на валіках

якой я заўважыў сьляды кіпцюроў, і зьлева ад яе зашклёная кніжная шафа. Калі сесці на канапу, дык насупраць, пяць-шэсьць мэтраў ад яе, былі дзьверы на ганак. Паркет быў сьветлы, але недагледжаны. Фаянсавая лямпа з жоўтым абажурам, якая асьвятляла гэты вялікі пакой, стаяла проста на падлозе. Тэлефон быў у суседнім пакоі, уваход у які быў з калідору. Там таксама не было мэблі. Чырвоная заслона на вакне. Сыцены колеру вохры, як і ў гасьцёўні. Ля сьцяны па правы бок раскладны ложак. На супрацьлеглай сьцяне, на ўзроўні вачэй, была прышпіленая мапа французскай Заходняй Афрыкі і вялізны здымак Дакару з птушынага палёту, асаджаны ў тонкай рамцы. Як быццам з рэкламы турыстычнага бюро. І пажоўклая фатаграфія, пэўна, дваццацігадовай даўнасьці. Мэйнт сказаў мне, што ягоны бацька некалі працаваў „у калёніях“. Тэлефон стаяў у нагах ложка. Са столі зьвісала малая жырандоля зь лямпачкамі ў выглядзе сьвечак і шклянымі падвескамі. Я думаю, што Мэйнт спаў якраз у гэтым пакоі.

Мы адчынялі зашклёныя дзьверы на ганак і лягалі на канапу. Яе скура выдзяляла вельмі асаблівы пах, як два фатэлі ў бюро майго бацькі на вуліцы Лорда Байрана. Гэта было ў эпоху ягоных падарожжаў у Бразавіль, у часы таямнічай і эфэмэрнай Афрыканскай Суполкі Прадпрымальнікаў, якую ён заснаваў і пра якую мне амаль нічога не вядома. Пах канапы, мапа Французскай Афрыкі і паветраны здымак Дакару — гэта была нізка зьбегаў акалічнасьці. У маім уяўленьні дом Мэйнта непарыўна звязаны з „Афрыканскай Суполкай Прадпрымальнікаў“, трыма словамі, якія люлялі маё дзяцінства. Я зноў апынуўся ў атмасфэры бюро на вуліцы Лорда Байрана, таго паху скуры, паўзмроку, бясконцых нарадаў майго бацькі з элегантнымі сіваватымі нэграмі... Мабыць, якраз і таму, калі мы зь Івонай ляжалі ў гасьцёўні, я быў упэўнены, што час сапраўды спыніўся?

Мы луналі. Нашы жэсты былі такія млявыя, нашы перамяшчэньні такія павольныя. Прыпаўзам. Любы рэзкі рух мог парушыць чары. Мы размаўлялі шэптам. Вечар пранікаў у пакой праз ганак, і я бачыў, як у паветры застываюць пылінкі. Калі праяжджаў раварыст, бразганьне ровару было чуваць некалькі хвілінаў. Ён таксама перамяшчаўся павольна. Лунаў. Усё вакол нас лунала. Мы нават не запальвалі сьвятла, калі цямнела. Найбліжэйшая ліхтарня на вуліцы Жана Шарко расьсейвала сьвятло падобнае да сьняжынак. Ніколі не пакідаць гэтае вілы. Ніколі не пакідаць гэтага пакою. Ляжаць на канапе або на падлозе, на якую мы лягалі штотраў часцей. Я быў здзіўлены Івонай здольнасьцю адключацца ад рэчаіснасьці. У мяне гэтая здольнасьць была абумоўленая страхам перад актыўнасьцю, неспакоем ад усяго, што варушылася, праходзіла, змянялася, жаданьнем перастаць ісьці па рухомах пяскох, неяк запыніцца, нават застыць. А ў яе? Я думаю, што яна была папросту лянівая. Нібы нейкая водарасьць.

Здаралася, мы нават расьцягваліся ў калідоры і заставаліся там на ўсю ноч. Адноўчы вечарам мы залезьлі ў глыбіню барахольні пад сходамі на другі

паверх і завязьлі там у кучы нейкіх нясных прадметаў, як мне падалося, плеченых кашолак. Не, я ня трызню: мы перамяшчаліся прыпаўзам. Вырушалі з супрацьлеглых канцоў дому і паўзлі насустрач адно аднаму ў цемры. Трэба было рухацца як мага цішэй і павальней, каб захапіць другога знянацку.

Аднойчы Мэйнт вярнуўся толькі на другі дзень надвячоркам. Мы не пакідалі вілы да самага ягонага прыходу. Ляжалі на паркеце перад парогам ганку. Сабака спаў пасярэдзіне канапы. Гэта быў ціхі і сонечны надвячорак. Лістота на дрэвах лёгка пагойдвалася. Здалёк даносілася вайсковая музыка. Час ад часу па вуліцы са сьвістам пралятаў раварыст. Але хутка мы перасталі чуць увесь шум. Як быццам вушы нам заклалі мяккай ватай. Я думаю, што калі б не вярнуўся Мэйнт, мы праляжалі б там немаведама колькі дзён і хутчэй памерлі б ад голаду і смагі, чым выйшлі б з гэтае вілы. Ніколі пасья я не перажыў такой паўнаты і такой млявасьці часу. Кажуць, такі стан вытварае опіум. Ды я сумняюся.

Тэлефон адзываўся заўсёды па поўначы, дрынкаў, як колішнія апараты. Далікатнае вызвоньваньне, сіплаватае. Але і гэтага хапала, каб зарадзіць паветра трывогай і сарваць заслону паміж намі і сьветам. Івона не хацела, каб я адказваў. „Ня йдзі“, — шаптала. Я поўз калідорам навобмацак, не знаходзіў дзьвярэй пакою, удараўся галавой аб сыяну. Нават пралезшы празь дзьверы, я яшчэ павінен быў намацаць апарат у густой цемені. Перад тым, як падняць слухаўку, я правальваўся ў паніку. Той голас з тэлефона, — заўсёды той самы, — жахаў мяне сваім цьвёрдым, крыху прыглушаным тонам. Прыглушаным адлегласьцю? Часам? (Бывала, голас нагадваў стары магнітафонны запіс.)

Пачыналася заўсёды аднолькава:

— Алё, тут Анры Кюстыкер... Вы мяне чуеце?

Я адказваў: „Так“.

Паўза.

— Скажэце доктару, што мы чакаем яго заўтра ў дваццаць адну гадзіну ў „Бэльвю“ ў Жэнэве. Запомнілі?...

Я выціскаў зь сябе „так“ яшчэ цішэй, чым першы раз. Ён клаў слухаўку. Калі ён не назначаў спатканьня, дык перадаваў празь мяне паведамленьні:

— Алё, тут Анры Кюстыкер... (паўза)... Скажэце доктару, што прыбылі маёр Макс і Герэн. Мы прыйдзем да яго заўтра вечарам... заўтра вечарам...

Мне не хапала смеласьці яму адказваць. Ён клаў трубку, не чакаючы адказу. Мэйнт прамоўчваў кожны раз, калі мы пыталіся, хто такі „Анры Кюстыкер“ — таму мы ўяўлялі сабе яго як страшнага тыпа, які, як нам думалася, ходзіць ноччу вакол вілы. Мы яго ні разу ня бачылі, і таму ён шторааз болей даваўся нам у знакі. Мяне забаўляла страшыць ім Івону: аддаліўшыся ад яе, я паўтараў у цемры замагільным голасам:

— Тут Анры Кюстыкер... Тут Анры Кюстыкер..

Яна пачынала вішчаць. Ейны страх перадаваўся і мне. З бухканьнем

сэрцаў мы чакалі, калі зноў пачуем дрынканьне тэлефону. Схаваўшыся пад раскладным ложкам. Аднае ночы ён пазваніў, а я ня мог падняць трубку цягам некалькіх хвілін, усё роўна як у кашмарным сьне, калі цела наліваецца сьвінцом і ты ня ў змозе паварушыцца.

— Алё, тут Анры Кюстыкер...

Я ня мог вымавіць ні паўслова.

— Алё... вы мяне чуеце?... Вы мяне чуеце?...

Мы затаілі дыханьне.

— Тут Анры Кюстыкер, вы мяне чуеце?...

Голас гучаў штораз слабей.

— Кюстыкер... Анры Кюстыкер... Вы мяне чуеце?...

Хто ён быў? Адкуль тэлефанаваў? Яшчэ ціхі шэпт:

— Тыкер... чуеце...

Потым нічога. Апошняя нітка, якая звязвала нас з вонкавым сьветам, абарвалася. Мы зноў сыйшлі ў глыбіні, дзе, як я спадзяваўся, ужо ніхто ня мог нас патрывожыць.

XII

Гэта ўжо трэці ягоны „сьветлы партвэйн”. Ён ня зводзіць вачэй зь вялізнага здымка Анрыкса пад шэрагамі бутэлек. Анрыкс зьняты ў часы свае найвялікшае славы, гадоў за дваццаць да таго лета, калі мяне ўтнявіў ягоны танец зь Івонай пасля Кубка Хулігантнасьці. Анрыкс на здымку малады, хударлявы і рамантычны — мяшанка Мэрмоза і герцага Райхштадзкага. Гэтую старую фатаграфію аднойчы паказала мне дзяўчына-буфэтчыца ў „Спортынг”, калі я распытваў яе пра майго „суперніка”. З таго часу ён ладна распаўнеў.

Я думаю, што Мэйнт, разглядаючы гэты гістарычны дакумэнт, усьміхнуўся той сваёй нечаканай усьмешкай, якая ніколі не выяўляла весялосьці, а была нейкай нэрвовай сутаргай. Ці падумалася яму пра той вечар у „Сэнт-Розе”, дзе мы сядзелі ўтраіх пасля Кубка? Ён, мабыць, лічыў гады: пяць, дзесяць, дванаццаць... У яго была манія лічыць гады і дні. „Праз год і трыццаць тры дні мне будзе дваццаць сем... Мы знаёмыя зь Івонай ужо сем гадоў і пяць дзён...”

Другі наведнік рушыў хісткім крокам да выхаду — ён расплаціўся за „сухое”, але адмовіўся дакінуць за тэлефанаваньне, сьцьвярджаючы, што ніколі не заказваў „нумару 233 у Шамбэры”. Паколькі спрэчка магла працягнуцца да сьвітанку, Мэйнт запэўніў яго, што сам заплаціць за тэлефон. І што гэта ён, Мэйнт, заказваў 233 у Шамбэры. Ён, ніхто іншы.

Неўзабаве поўнач. Акінуўшы апошнім позіткам здымак Анрыкса, Мэйнт таксама скіраваўся да выхаду з бару „Сэнтра”. У дзьвярах зь ім сутыкнуліся два мужчыны, якія адпіхнулі яго і не папрасілі прабачэньня. Потым увайшлі

яшчэ трое. Потым пяцёра. Іх было штораз больш, прыбывалі ўсё новыя. У кожнага на адвароце плашча быў маленькі прастакутнік з надпісам „Інтэр-Турынг”. Яны гучна размаўлялі, рагаталі, размашыста ляпалі адзін аднаго па сьпіне. Удзельнікі „кангрэсу”, пра які нядаўна згадвала бармэнка. Адзін зь іх, абступлены гусцей за іншых, пыхкаў люлькай. Яны віравалі вакол яго, паўтараючы: „Прэзыдэнт... прэзыдэнт... прэзыдэнт...” Мэйнт дарэмна спрабуе прабіцца праз натоўп. Яны адціснулі яго да самай стойкі. Паставалі шчыльнымі групамі. Мэйнт стараецца іх абыйсьці, шукае прагаліны, каб праціснуцца, але яны напіраюць на яго зноў, і ён здаецца. Умакрэўшы. Адзін зь іх кладзе яму далонь на плячо, прыняўшы яго няйначай за аднаго з „калегаў”, і Мэйнт адразу далучаецца да аднае з групаў — „прэзыдэнцкае”. Сьціжма робіцца такая, як на станцыі мэтро „Шасэ д’Антэн” у гадзіну пік. Нізенькі прэзыдэнт засланы сваю люльку даланёй. Урэшце Мэйнту ўдаецца выцерабіцца з гэтае цісканіны, і ён, працуючы плячмі і локцямі, прарываецца да дзьвярэй. Прачыніўшы іх, высьлізгвае на вуліцу. Нехта выходзіць за ім і пытаецца:

— Куды вы? Вы зь Інтэр-Турыngu?

Мэйнт не адказвае.

— Вы павінны застацца. Прэзыдэнт ставіць дрынкі... Давайце назад...

Мэйнт прысьпешвае крок. Той працягвае ўпрошваць:

— Давайце назад...

Мэйнт наддае яшчэ. Той крычыць яму наўздагон:

— Прэзыдэнт заўважыць, што аднаго чалавека зь Інтэр-Турыngu няма!

Застаньцеся! Застаньцеся!

Ягоны голас звонка раздаецца на пустой вуліцы.

Цяпер Мэйнт стаіць ля фантана перад Казіно. Зімою вада не мяняе колеру і б’е значна ніжэй, чым у „сэзон”. Ён глядзіць на яе нейкі час, а потым пераходзіць на левы бок алеі д’Альбіні. Ідзе паволі, зьлёгка пахістваючыся. Як быццам сноўдаецца бяз мэты. Час ад часу лёгка паляпвае па кары плятана. Мінае прэфэкттуру. Вядома, паверне ў першую вуліцу налева, яна называецца, калі добра помню, Мак-Кроскі. Дванаццаць гадоў таму гэтых новых дамоў не было. Раней тут быў запушчаны парк, пасярэдзіне якога стаяў вялізны пакінуты дом у англа-нармандзкім стылі. Ён падыходзіць да скрыжаваньня з вуліцай Пэліё. Мы зь Івонай часта праседжвалі там на лаўцы. Паварочвае направа, на алею П’ера Фарсана. Па гэтай дарозе я мог бы прайсьці з заплюшчанымі вачыма. Квартал асабліва не зьмяніўся. Дзеля нейкіх незразумелых прычынаў яго не перабудавалі. Ранейшыя вілы, аточаныя садочкамі і жываплотамі. Тыя самыя дрэвы абাপал алеі, адно што цяпер на іх няма лісьця. Зімою ўсё гэта тхне спустошанасьцю.

Нарэшце мы на вуліцы Марліё. Віла стаіць на рагу, ніжэй, па левы бок. Я яе бачу. Я бачу, як ты ўсё спавольваеш крок і штурхаеш плячом драўляную

браму. Ты сядаш на канапе ў гасьцёўні, не запаліўшы свьятла. Ад ліхтарні на вуліцы сееца бледны бляск.

*

8 сьнежня... Лекар з А., мэсьё Рэнэ Мэйнт, трыццаць сем гадоў, накончыў з сабой у ноч зь пятніцы на суботу ў сваім доме. Нешчасьлівец атруціў сябе газам.

Я прачытаў гэтыя радкі ў вечаровай газэце, калі йшоў — сам ня ведаючы куды — пад аркадамі вуліцы Кастыльёнэ. *Le Dauphiné*, рэгіянальная штодзёнка, паведамляла больш дэталю. Мэйнта ўганаравалі радком „Самагубства лекара з А.” на першай старонцы, які адсылаў чытача да мясцовых навінаў на старонцы шостаі:

8 сьнежня. Доктар Рэнэ Мэйнт скончыў жыцьцё самагубствам апошнія ночы ў сваёй віле на алеі Жана Шарко, 5. Мадмуазэль Б., ягонае прыслуга, прыйшоўшы як заўсёды раніцай, адразу пачула пах газу. Але было ўжо запозна. Доктар Мэйнт пакінуў перадсьмяротную запіску.

Мінулага вечару яго бачылі на вакзале, калі туды прыбыў парыскі экспрэс. Паводле аднаго сьведкі, ён потым зайшоў на нейкі час у бар „Сэнтра” на вуліцы Самэ, 23.

Доктар Рэнэ Мэйнт, які раней меў мэдыцынскую практыку ў Жэнэве, пяць гадоў таму вярнуўся ў А., у сваё сямейнае гняздо. Ён займаўся астэапатыяй. Хадзілі чуцькі, што ў яго былі цяжкасьці прафэсійнага характару. Магчыма, яны і тлумачаць ягоны адчайны крок.

Яму было трыццаць сем гадоў. Ён быў сынам доктара Анры Мэйнта, аднаго з пакутніцкіх герояў Супраціву, імя якога носіць вуліца нашага гораду.

*

Я пайшоў куды вочы глядзяць і апынуўся на пляцы Карусэль. Перайшоўшы яго, уступіў на адзін са сквэрыкаў, якія атачаюць Люўрскі палац, той перад Кур Карэ. Зімовае сонца прыгравала, і дзеці гулялі на пахілым лапіку газону перад помнікам генэралу Ляфаэту. Сьмерць Мэйнта назаўсёды наклала пячатку таямніцы на некаторыя рэчы. Я ўжо ніколі не даведаюся, кім быў Анры Кюстыкер. Я стаў паўтараць уголас: „Кю-сты-кер, Кю-сты-кер...” — імя, якое ня мела значэньня ні для кога апрача мяне. І апрача Івоны. Што зь ёю сталася? Мы адчуваем чыёсьці зьнікненьне асабліва тады, калі вымаўляем словы, якія калісьці мелі значэньне для гэтай асобы і для нас і раптам сталіся непатрэбнымі і пустымі.

Кюстыкер... У той час я рабіў тысячы здагадак, кожная наступная была больш неверагоднай за папярэднюю, але адчуваю, што праўда таксама мусіла быць дзікаватая. І трывожная. Мэйнт некалькі разоў запрашаў нас у вілу на гарбату. Адноўчы каля пятай папаўдні мы сядзелі ў гасьцёўні і слухалі

ўлюбёную мелёдыю Рэнэ, *The Café Mozart Waltz*, які ён раз-пораз запускаў на грамафоне. Пазванілі ў дзьверы. Ён паспрабаваў стрымаць нэрвовы цік. Я ўбачыў — ды Івона таксама — што за парогам стаялі два мужчыны, якія падтрымоўвалі трэцяга з тварам, залітым крывёй. Яны хутка прайшлі калідорам у пакой Мэйнта. Я пачуў, як адзін зь іх сказаў:

— Укалі яму камфару, бо інакш гэты падла спруцянее на нашых руках...

Так. Івона чула тое самае. Рэнэ выйшаў да нас і папрасіў нас неадкладна пайсьці. Суха сказаў: „Я потым вытлумачу...”

Ён нічога нам ня вытлумачыў, але мне хапіла ўбачыць гэтых двух мужчын толькі на момант, каб зразумець, што яны або самі „паліцыянты”, або маюць нейкае дачыненне да паліцыйных спраў. Аналіз некаторых даручэньняў Кюстыкера замацаваў маю ўпэўненасьць у гэтым. Гэта быў час вайны з Альжырам, і ў Жэнэве, куды Мэйнт езьдзіў на спатканьні, крыжаваліся шматлікія шляхі. Агенты ўсялякае масьці. Сакрэтная паліцыя. Падпольныя сеткі. Я ніколі ў гэтым не разьбіраўся. Якую ролю выконваў Рэнэ ў нечым такім? Некалькі разоў мне здавалася, што ён мог бы даверыцца мне, калі б ня думаў, што я замалады. Або ад шчырасьці паўстрымоўвала яго папросту вялізная ўморанасьць, і ён лічыў за лепшае захоўваць усё ў сакрэце.

Аднаго вечару, аднак, калі я забаўляўся тым, што безупынна турзаў Мэйнта пытаньнем, хто такі той „Анры Кюстыкер”, а Івона дапякала яму, паўтараючы рытуальную фразу: „Алё, тут Анры Кюстыкер”, ён быў у больш напружаным стане, чымсьці звычайна, і глуха сказаў: „Калі б вы толькі ведалі, што я мушу рабіць дзеля гэтых падлаў...” І дадаў адрывіста: „Я ўжо сыты па горла іхнымі альжырскімі гісторыямі...” Але праз хвіліну да яго вярнулася ягонае бестурботнасьць і добры настрой, і ён запрапанаваў нам паехаць у Сэнт-Роз.

Праз дванаццаць гадоў я ўсьвядоміў сабе, што ведаю зусім мала пра Рэнэ Мэйнта, і пашкадаваў, што амаль не цікавіўся ім у часіну, калі сустракаўся зь ім кожны дзень. З тае пары Мэйнтава постаць — як і Івоніна — моцна размылася і бачыцца мне нібыта праз матавае шкло.

Тут, у сквэры, сеўшы на лаўку і паклаўшы побач газэту з паведамленьнем аб сьмерці Рэнэ, я зноў убачыў некаторыя эпізоды з таго прамінулага сэзону, хоць і расплывіста, як заўсёды. Напрыклад, адзін суботні вечар, калі мы, Мэйнт, Івона і я, вячэралі ў таннай кнайпе над возерам. Каля поўначы група нейкіх хуліганаў абступіла наш столік і пачала шукаць звады. Мэйнт зь незвычайным спакоем схапіў бутэльку, разьбіў яе аб ускрай стала і, узмахнуўшы ашчэранымі шклянымі клякамі, сказаў:

— Першаму, хто падыдзе, я абсталюю морду...

Ён вымавіў гэтую фразу з такой злоснай бадзёрасьцю, што я ўздрыгнуў. Ды іншыя таксама. Яны кінуліся наўцёкі. Па дарозе дадому Рэнэ прашаптаў:

— Падумаць толькі, яны зьякаліся каралевы Астрыд...

Ён асабліва паважаў гэтую каралеву і заўсёды насіў пры сабе ейную фатаграфію. Ён дайшоў да таго, што пераканаў сябе, быццам у папярэднім жыцці ён сам быў маладой, прыгожай і нешчаслівай каралевай Астрыд. Разам з фатаграфіяй Астрыд ён насіў здымак, на якім былі мы трое ў дзень уручэння Кубка. У мяне ёсць яшчэ адзін, на якім Івона стаіць са мною пад ручку. Сабака зь вельмі важнай мінай сядзіць побач. Можна сказаць, што гэта фатаграфія нарочных. Да таго я яшчэ маю значна даўнейшы здымак, які дала мне Івона. Ён паходзіць з часу, калі яшчэ жыў барон. На ім яны з Мэйнтам сядзяць на залітай сонцам тэрасе бару „Баск” у Сэн-Жан-дэ-Лю.

Гэта адзіныя іхныя выразныя адлюстраванні. Усё астатняе агорнутае імглою. Хол і пакой „Эрмітажу”. Сады „Віндзору” і гатэлю „Альгамбра”. Віла Журба. „Сэнт-Роз”. „Спортынг”. Казіно. Кубак Хулігантнасці. Прывіды Кюстыкера (хто ж ён быў?), Івоны Жакэ і нейкага графа Хмары.

XIII

Гэта было амаль у той самы час, калі пайшла ад нас Мэрылін Манро. Я шмат чытаў пра яе ў часопісах і ставіў яе ў прыклад Івоне. Яна таксама, калі захоча, можа зрабіць выдатную кар’еру ў кіно. Праўду сказаўшы, яна ня менш чароўная за Мэрылін Манро. Ёй не хапае толькі ўпартасці Мэрылін.

Яна слухала мяне моўчкі, лежачы на ложку. Я ёй гаварыў пра цяжкія пачаткі Мэрылін Манро, першыя здымкі для календароў, першыя малыя ролі, прыступкі, якія яна брала адна за адной. Яна, Івона Жакэ, не павінна запыняцца ў дарозе. „Лётная манэкэншчыца”. Потым першая роля ў фільме *Liebesbriefe auf dem Berg* Рольфа Мадэі. І перамога ў Кубку Хулігантнасці. Кожны этап па-свойму важны. Трэба думаць пра будучыню. Браць крыху вышэйшую прыступку. Потым наступную.

Яна мяне не перапыняла, калі я выкладаў ёй свае ідэі наконт ейнай „кар’еры”. Але ці сапраўды яна мяне слухала? Спачатку я напэўна здзівіла такая зацікаўленасць ейным лёсам і падлесьціла ёй мая гарачая ўпэўненасць у ейнай вялікай будучыні. Магчыма, я натхняў яе сваім энтузіязмам і яна час ад часу таксама аддавалася марам. Але, як я думаю, ненадоўга. Яна была старэйшая за мяне. Чым больш я пра яе думаю, тым больш пераконваюся, што для яе тады наступіў той момант маладосці, калі здаецца, што неўзабаве ўсё абрынецца або што ўжо на ўсё запозна. Карабель яшчэ ля прычалу, яшчэ застаецца некалькі хвілін да адыходу, хопіць усяго прайсці па трапе... Але вас ахапіла нейкае здранцвенье.

Часам мае разважанні яе смяшлілі. Калі я сказаў ёй, што прадусэры несумненна адзначаць яе дэбют у *Liebesbriefe auf dem Berg*, яна толькі сьцэпанула плячыма. Не, яна ў гэта ня верыла. У яе не было таго сьвятога агеньчыка. Але і ў Мэрылін Манро спачатку таксама не было. Гэта прыходзіць з часам.

Я часта задаюся пытаньнем, у які момант яна здалася. Цяпер яна напэўна выглядае інакш, і мне не застаецца нічога іншага як глядзець на фатаграфіі, каб узнаўляць у памяці ейны твар з таго прамінулага часу. Я шмат гадоў марна стараюся адшукаць *Liebesbriefe auf dem Berg*. Усе тыя, каго я распытваў, заяўлялі, што такога фільму не існуе. Нават імя Рольфа Мадэі няшмат ім гаварыла. Шкада. У кіно я зноў пачуў бы яе голас, убачыў бы яе жэсты і позіркі, якія я некалі ведаў. І кахаў.

Але дзе б яна ні была — а яна вельмі далёка, як мяркую — ці ўзгадаюцца ёй, хоць бы імгліста, мае пляны і мары, якія я выкладаў ёй у пакоі „Эрмітажу“, калі мы гатавалі ежу для сабакі? Ці ўзгадае яна пра Амэрыку?

*

Хоць мы і праводзілі дні і ночы ў салодкай бестурботнасьці, я ўсё-ткі думаў пра нашу будучыню і уяўляў сабе яе ў штотраў выразнейшых фарбах.

Я сур’ёзна раздумваў над сужонствам Мэрылін Манро з Артурам Мілерам, сужонствам сапраўднай амэрыканкі з глыбокай правінцыі з жыдам. Наш лёс, Івонін і мой, быў крыху падобны да іхнага. Івона, французская правінцыялачка, празь некалькі гадоў будзе зоркай кіно. А я стану жыдоўскім пісьменьнікам, які будзе насіць вялізныя акуляры ў раговай аправе.

Але Францыя раптам падалася мне зацеснай, каб разгарнуць свае сапраўдныя здольнасьці. На што я магу разьлічваць у гэтай малой краіне? Адчыню антыкварную краму? Стану пасярэднікам у кніжным гандлі? Зраблю кар’еру балбатлівага і абачлівага пісакі? Ніводзін з гэтых заняткаў не выклікаў у мяне энтузіязму. Нам зь Івонай трэба было зьехаць.

Мне не прыйшлося б тут нічога пакідаць, таму што ў мяне не было ніякіх сувязяў, але й Івона парвала са сваімі. Мы пачалі б новае жыцьцё.

Ці ня прыклад Мэрылін Манро і Артура Мілера падштурхнуў мяне да гэтай думкі? Я тут жа пачаў думаць пра Амэрыку. Там Івона прысьвеціць сябе кіно. А я сябе — літаратуры. Мы павянчаемся ў вялізнай сынагозе ў Брукліне. На нашым шляху будзе шмат перашкодаў. Магчыма, яны нас даканаюць, але калі нам удасца іх адужаць, нашыя мары стануцца сапраўднасьцю. Артур і Мэрылін. Івона і Віктор.

Я плянаваў, што праз шмат гадоў мы вернемся ў Эўропу. Схаваемся ў нейкім горным рэгіёне — Тэсэне або Энгандыне. Паселімся ў вялізным шале, аточаным паркам. На паліцах будуць стаяць Івоніны „Оскары“ і мае ганаровыя дактараты Мэксыканскага і Ейльскага ўнівэрсытэтаў. Мы будзем гадаваць з тузін нямецкіх догаў, гатовых пашкуматаць кожнага няпрошанага госьця, і ня будзем нікога прыймаць. Цэлымі днямі будзем валяцца ў сваім пакоі, як у часіну „Эрмітажу“ або Вілы Журбы.

Інспірацыяй для гэтага другога пэрыяду нашага жыцьця мне сталася жыцьцёвая дарога Палеты Гадар і Эрыха-Марыі Рэмарка.

Або застанемся ў Амэрыцы. Знойдзем вялізны дом на вёсцы. Мяне вельмі ўразіў загаловак аднае з кніжак, што валяліся ў гасьцёўні ў Мэйнта — „Зялёная трава Ваёмінгу”. Я яе ніколі не прачытаў, але хопіць мне толькі вымавіць „Зялёная трава Ваёмінгу” — і маё сэрца пачынае пчымець. Фактычна, якраз у гэтай няіснай краіне, пасярод высокай травы і далікатнай зялені, мне хацелася б жыць зь Івонай.

*

Я раздумваў над ідэяй выезду ў Амэрыку некалькі дзён, перш чым сказаць аб ёй Івоне. Яна магла не прыняць яе ўсур’ёз. Да таго трэба было абдумаць дэталі, звязаныя з практычным бокам падарожжа. Ніякай імправізацыі. Я назбіраю грошай на дарогу. Ад васьмісот тысяч франкаў, якія я зарабіў на махінацыі з жэнэўскім букіністам, у мяне засталася прыблізна палова, але я разьлічваў здабыць грошы іншым спосабам: ужо некалькі месяцаў я насіў у валізе малую шклянную скрыначку з надзвычай рэдкім матыльком. Адзін спэцыяліст запэўніваў мяне, што матылёк варты „прынамсі” чатырыста тысяч франкаў. Значыць, ён мог каштаваць і ўдвая больш, і я мог бы ўзяць нават утвая больш, калі б удалося прадаць яго калекцыянэру. Вось я й куплю білеты на параход Генэральнай Трансатлянтычнай Кампаніі, і мы затрымаемся ў гатэлі „Алганкін” у Нью-Ёрку.

Далей я разьлічваў, што мая сваячка Бэла Дарві, якая зрабіла кар’еру ў Амэрыцы, увядзе нас у фільмовыя колы. Такі быў, у агульных рысах, мой плян.

*

Я палічыў да трох і сеў на прыступках парадных сходаў. Праз балюстраду я ўбачыў нанізе рэцэпцыю і парцье, які размаўляў зь нейкім лысым тыпам у смокінгу. Яна здзіўлена адварнулася. На ёй была зялёная мусьлінавая сукенка і шалік такога самага колеру.

— А чаму б нам ня выехаць у Амэрыку?

Я выкрыкнуў гэтую фразу, пабаяўшыся, што яна або ўвогуле завязьне ў маім горле, або ператворыцца ў нейкі гыркат. Я набраў паветра і паўтарыў так жа моцна:

— А чаму б нам ня выехаць у Амэрыку?

Яна села побач са мною на сходах і ўзяла мяне за руку.

— У цябе нешта здарылася? — запытала яна.

— Ды нічога. Гэта вельмі проста... Гэта вельмі-вельмі проста... Мы едзем у Амэрыку...

Яна агледзела абцасы сваіх пантофляў, пацалавала мяне ў шчаку і папрасіла, каб я ёй усё растлумачыў пазьней. Мінула ўжо дзявятая, і Мэйнт чакаў нас у „Будане” ў Вэйр’е-дзю-Ляк.

*

Месца нагадвала гасподы на беразе Марны. Столікі былі расстаўлены на вялізным пантоне і аточаныя драўлянымі загародкамі, кадкамі зь зялёнымі расьлінамі й кусьцікамі. Вячэралі пры свечках. Рэнэ выбраў столік ля самай вады.

Ён меў на сабе гарнітур з бэжавага шантунгу і памахаў нам рукою ад століка. Ён быў разам з маладым чалавекам, якога ён нам прадставіў, але я забыўся ягонае імя. Мы селі тварам да вады.

— Тут вельмі міла, — сказаў я, каб пачаць размову.

— Так, нічога сабе, — сказаў Рэнэ. — Гэты гатэль — месца сустрэч закаханых...

— Зь якога часу? — спыталася Івона.

— Зь незапомнага, мая дарагая.

Яна глянула на мяне і зноў расьсмяялася:

— Ведаеш, што мне прапануе Віктор? Ён хоча забраць мяне ў Амэрыку.

— У Амэрыку?

Было відаць, што гэта яму няўцям.

— Сьмешная ідэя.

— Так, — сказаў я. — У Амэрыку.

Ён недаверліва ўсьміхнуўся. Для яго гэта былі пустыя словы. Ён павярнуўся да свайго сябра:

— Усё добра?

Той кінуў.

— Цяпер трэба паесьці.

Ён размаўляў зь ім, як зь дзіцём, хоць гэты хлапец выглядаў на крыху старэйшага за мяне. У яго былі каратка стрыжаныя сьветлыя валасы, твар анэльскае прыгажосьці і целасклад атлета.

Рэнэ нам растлумачыў, што ягоны сябар удзельнічаў у конкурсе „Найпрыгажэйшы атлет Францыі”. Спэборніцтва праходзіла ў Казіно. Ён атрымаў усяго трэцяе месца сярод юніёраў. Той правёў рукой па валасох і сказаў, зьвяртаючыся да мяне:

— У мяне не было шанцаў, каб...

Я ўпершыню пачуў ягоны голас і заўважыў, таксама ўпершыню, што ў яго блакітна-лявандавыя вочы. Яшчэ й сёньня мне помніцца ягоны позірк з выразам дзіцячае крыўды. Мэйнт наклаў яму на талерку сырой гародніны. А той усё зьвяртаўся да мяне зь Івонай. Ён пранікся даверам да нас.

— Ну й гады тыя судзьдзі... я павінен быў атрымаць найвышэйшую ацэнку за выступ у вольных позах...

— Замоўкні і еш, — сказаў Мэйнт чужым тонам.

*

Ад нашага століка былі відаць агні далёкага гораду, а калі крыху павярнуць галаву, на другім беразе ўвагу прыцягвала зіхоткае святло „Сэнт-Роз”. У гэтую ноч фасады Казіно і „Спортынг” патаналі ў пражэктарным святле, промні якога даходзілі ажно да берагоў возера. У вадзе адбіваліся чырвоныя і зялёныя агні. Да нас даносіўся голас, пражэктарна ўзмоцнены дынамікамі, але мы былі задалёка, каб разабраць словы. Гэты быў спэтакль „Гук і святло”. Я дазнаўся з мясцовай газеты, што з гэтае нагоды актор Францускай Камедыі, здаецца, Марша, прачытае „Возера” Альфонса Лямартэна. Гэта напэўна і быў ягоны голас, рэха якога далятала да нас.

— Нам трэба было застацца ў горадзе і паглядзець, — сказаў Мэйнт. — Я страх як люблю „Гук і святло”. А ты? — ён звярнуўся да свайго сябра.

— Ня ведаю, — адказаў той. Позірк у яго выяўляў яшчэ большую распаччым хвіліну раней.

— Дык давайце зараз паедзем туды, — запрапанавала Івона з усмешкай.

— Не, — сказаў Мэйнт. — Сёння ноччу я павінен быць у Жэнэве.

Навошта яму туды трэба? Каго ён мае спаткаць у „Бэльвю” і ў „Павільёне Ароса”, у месцах, якія перадаў празь мяне Анры Кюстыкер па тэлефоне? Калі-небудзь ён адтуль ня вернецца жывы. Жэнэва, на выгляд такая стэрыльная, была гнілым горадам. Здрадлівым горадам. Прахадным дваром.

— Я там прабаўлю тры-чатыры дні, — сказаў Мэйнт. — Патэлефаную вам, калі вярнуся.

— Але ж мы зь Віктарам зараз зьяжджам у Амэрыку, — заявіла Івона.

І засьмяялася. Я не разумеў, чаму яна ставіцца да майго пляну з насмешкай. Я адчуў, як ува мне ўздымаецца глухая ятра.

— Я ўжо сыты па горла гэтай Францыяй, — сказаў я тонам, які не дапускаў прэрэчанняў.

— Я таксама, — сказаў Мэйнтаў сябар з рэзкасьцю, якая так ня ладзілася зь ягонай папярэдняй ціхмянасьцю і маркотай.

І гэтая заўвага разразіла атмасфэру.

*

Мэйнт заказаў алькаголю. Мы засталіся самі на пантоне. З далёкіх гукаўзмацняльнікаў абрыўкамі даносілася музыка.

— Вось і ён, — сказаў Мэйнт, — гарадзкі духавы аркестар. Будзе йграць цягам усяе імпрэзы. — Ён павярнуўся да нас: — А вы што збіраецеся рабіць сёння вечарам?

— Пазьбіраем валізы перад ад'ездам у Амэрыку, — суха адказаў я. Івона зноў зь неспакоем глянула на мяне.

— А ён усё пра сваю Амэрыку, — сказаў Мэйнт. — Значыць, вы мяне тут пакінеце аднаго?

— Ды не, — сказаў я.

Мы ўсе чацьвёра чокнуліся проста так, бяз дай прычыны, адно таму, што Мэйнт запрапанаваў. Мэйнтаў сябар бледна ўсьміхнуўся, і ў ягоных блакітных вачох мільганула радасьць. Івона ўзяла мяне за руку. Афіцыянты ўжо пачалі зносіць столікі.

Вось столькі я і помню пра нашу апошнюю вячэру.

*

Яна выслухала мяне з захмараным чалом, але ўважліва. Яна ляжала на канапе ў старым халаціку ў чырвоныя гарошынікі. Я ёй выклаў свой плян: пра Генэральную Трансатлянтычную Кампанію, гатэль „Алганкін“, маю сваячку Бэлу Дарві, пра Амэрыку, куды мы адчалім празь некалькі дзён, пра Абяцаную Зямлю, якая, па меры таго як я гаварыў, здавалася штораз бліжэйшай, амаль што на дасяг рукі. Ці гэта ня ейныя агні віднеліся там у далечы, па другі бок возера?

Яна перапыняла мяне некалькі разоў пытаньнямі: „А што мы будзем рабіць у Амэрыцы?“ — „Як мы дастанем візы?“ — „Адкуль возьмем грошы на жыцьцё?“ Я так захапіўся сваім расповедам, што не адразу заўважыў, што ейны голас ставаўся штораз больш млявы. Вочы ў яе былі прымружаныя або й зусім заплюшчаныя, але часам яны раптоўна расплюшчваліся і разглядалі мяне з жахам. Не, мы не застанемся ў Францыі, у гэтай малой задушлівай краіне, пасярод чырванапчоких „смакавальнікаў віна“, велагоншчыкаў і гастраномных адмыслоўцаў, якія разьбіраліся ў смаку некалькіх гатункаў ігруш. Мяне душыла злосьць. Мы не застанемся ні хвіліны даўжэй у краіне, дзе нас цкуюць. Канец. Досыць ужо. Валізы. Неадкладна.

Яна заснула. Яе галава звешвалася з ложка. Зь лёгка надзьмутымі пчокамі і ледзь бачнай ўсьмешкай у сьне яна выглядала сама больш на пяцігадовае дзіця. Яна засынала і тады, калі я чытаў ёй „Гісторыю Англіі“, але гэтым разам яна адключылася яшчэ хутчэй, чым пад Маруа.

Я глядзеў на яе, седзячы на падваконьні. За вакном пускалі нейкі фэервэрк.

*

Я ўзяўся пакаваць багажы. Пагасіў сьвятло ў пакоі, каб яе не збудзіць, пакінуўшы толькі лямпачку на начным століку. Потым пачаў выграбаць ейныя і свае рэчы з шафаў, як трапляла пад руку.

Пустыя валізы я параскладваў на падлозе ў гасьцёўні. У яе было шэсьць валізаў розных памераў. З маімі іхны лік сягаў адзінаццаці, а яшчэ быў мой куфар. Я ўклаў свае старыя часопісы і вопратку, але зь ейнымі рэчамі было складаней — кожны раз, калі мне здавалася, што я ўжо закончыў, мне траплялася яшчэ адна сукенка, флакончык з парфумай або стос шалікаў. Сабака, які сядзеў на канапе, уважлівым позірам сачыў за маімі стараннямі.

У мяне ўжо не хапіла сілы пазачыняць тыя валізы, і я зьняможана апусьціўся на крэсла. Сабака паклаў морду на валік канапы і глядзеў на мяне адтуль спадылба. Мы доўгі час глядзелі адзін аднаму проста ў вочы.

Пачало сьвітаць, і на мяне найшоў цьмяны ўспамін. Калі ж гэта я ўжо перажываў нешта падобнае? Мне ўбачыліся кватэры ў шаснаццаці або сямнаццаці акрузе, — на вуліцы Палкоўніка Моля, пляцы Вілярэ-дэ-Жуаёз, праспэктэ Генэрала Бальфур'е, — у якіх сыцены былі павыклеиваныя такія самыя ішпалерамі, што і ў „Эрмітажы”, а крэслы і ложка даймалі сэрца пачуццём беспрытульнасці. Задрыпаная памяшканьні, ненадзейныя прыстанішчы, якія трэба было заўсёды пакідаць перад прыходам немцаў і ў якіх не заставалася па вас ні сьледу.

*

Яна мяне разбудзіла. З прыадкрытым ротам яна разглядала напакаваныя валізы.

— Чаму ты гэта зрабіў?

Яна ўселася на самую вялізную, гранатовую скураную валізу. Выгляд у яе быў змораны, быццам яна цэлую ноч дапамагала мне ўкладваць багажы. Яе пляжны халат быў расхінуты на грудзях.

Дык я зноў, прыглушаным голасам, стаў ёй выкладаць пра Амэрыку. Я спахапіўся, што расьцягваю некаторыя фразы, нібыта ў дэклімацыі.

Вычарпаўшы ўсе аргумэнты, я ёй паведаміў, што сам Маруа, пісьменьнік, якім яна захапляецца, выехаў у саракавым годзе ў Амэрыку. Маруа.

Маруа.

Яна ківала галавою і ласкава ўсьміхалася. Яна была згодная. Мы выяжджаем неадкладна. Яна ня супраць. Толькі я павінен адпачыць. Яна паклала руку мне на лоб.

Але ж мне яшчэ трэба было дагледзець столькі дробязяў. Напрыклад, узяць візу для сабакі.

Яна слухала мяне з усмешкай, не варушачыся. Я гаварыў некалькі гадзін, паўтараючы тыя самыя словы: „Алганкін”, Бруклін, Генэральная

Трансатлянтычная Кампанія, Цукар, Голдуін, Уорнэр Брос, Бэла Дарві... А яна была цярплівая.

—Ты павінен крыху паспаць, — паўтарала яна час ад часу.

*

Я чакаў. Што яна там магла рабіць? Абяцала быць на вакзале за паўгадзіны перад адыходам экспрэсу ў Парыж. Мы так дамовіліся, каб не спазніцца. Але ён ужо ад'яжджае. Я стаю, а вагоны, пагрукваючы, мінаюць мяне адзін за адным. За мною, паўколам каля аднае з лавак, стаялі валізы і куфар, перакулены старчма. Зыркае святло з вагонаў вымалёўвала цені на пэронне. Я адчуваў пустку і тупасьць, якія ў мяне заўсёды выклікае праезд цягніка.

Праўду кажучы, я такога й чакаў. Ня верылася, што справы могуць пайсьці інакш. Я зноў паглядзеў на багажы. Трыста або чатырыста кіляграмаў, якія я заўсёды цягаю за сабою. Навошта? Я горка расьсьмяяўся ад гэтай думкі.

Наступны цягнік меўся быць шэсьць хвілін па поўначы. У мяне яшчэ было больш за гадзіну, і я пайшоў з вакзалу, пакідаючы валізы на пэронне. Яны ні для кога не ўяўляюць ніякай цікавасьці. Да таго ж, яны зацяжкія, каб іх красьці.

Я заглянуў у кавярню-ратонду каля гатэлю „Вэрдэн”. Як яна называлася — „Цыфэрбляты” ці „Будучыня”? На далніх століках гулялі ў шахматы. Брунатныя драўляныя дзьверы вялі ў бильярдную залю. Кавярня была асьветленая ружовымі мігатлівымі нэонамі. Час ад часу ляскалі бильярдныя шары і чуваць было няспыннае шывеньне ў нэонавых трубках. Больш нічога. Ні слова. Ні шэпту. Я паціху заказаў ліпава-мятнае гарбаты.

Раптам Амэрыка падалася мне такой далёкай. Ці прыходзіў сюды пагуляць у бильярд Альбэр, Івонін бацька? Цікава было б дазнацца. Найшла на мяне санлівасьць — у гэтай кавярні я адчуў сябе так жа спакойна, як і ў пансіянаце „Пад Ліпамі” ў мадам Бюфа. Нешта ў мяне перамянілася ў мазгох або мяне ахапіла іншая манія, бо адна мроя замяніла другую: я ўжо не ўяўляў сябе зь Івонай у Амэрыцы, а бачыў нас у малым правінцыйным мястэчку, якое было надзіва падобнае на Баён. Як быццам мы жывем на вуліцы Т'ера і летнімі вечарамі шпацыруем пад аркадамі тэатру або па алеі Буфле. Я бяру Івону за руку і мы слухаем стукат тэнісных мячыкаў. Нядзельным надвячоркам, нахадзіўшыся ўздоўж старых муроў, мы сядзем на лаўцы ў парку каля бюста Леона Банна. Баён, горад спакою і ўлагоджанасьці пасьля гэтулькіх гадоў трывогі. Магчыма, яшчэ не было запозна. Баён...

*

Я шукаў яе паўсюль. Выгледжваў яе паміж застольнікамі і танцорамі ў „Сэнт-Роз”. Здаецца, гэта была ноч, якая ў сьвяткавальнай праграме сэзону значылася як „Зіхатлівая ноч”. Ага, зіхатлівая. Раптоўнымі сьнегападамі сыпалася на галовы і плечы гасьцей канфэці.

За тым самым столікам, за якім мы адзначалі Кубак, я распазнаў Фасар’е, Ралян-Мішэляў, брунэтку, прэзыдэнта гульцоў у гольф і дзьвюх загарэлых да бронзы бляндынак. Як быццам яны і не пакідалі таго месца цэлы месяц. Толькі фрызура Фасар’е памянлася. Адна набрыльянтыненая хваля ўздымалася дыядэмай над ягоным лобам. За ёю — упадзіна. Другая вельмі магутная хваля прабягала ззаду галавы і ападала каскадамі на патыліцу. Не, мне гэта не прысьнілася. Яны ўстаюць і йдуць на пляцоўку для танцаў. Аркестар іграе пасадобль. Яны зьнікаюць сярод іншых танцораў пад сьнегападам канфэці. І ўсё гэта кружыцца, віруе і ўецца, і рассыпаецца ў маіх успамінах. На пыл.

Рука на маім плячы. Гаспадар гэтага балагану, раней спамянуты Пульлі.

— Вы кагосьці шукаеце, мэсьё Хмара? — ён шэпча мне ў вуха.

— Мадмуазэль Жакэ... Івону Жакэ...

Я вымаўляю гэтае імя без асаблівай надзеі. Ён і так ня памятае. Столькі твараў... Госьці зьмяняюцца кожны вечар. Калі б я яму паказаў здымак, ён бы напэўна ўспомніў. Заўсёды трэба насіць з сабой здымак каханай асобы.

— Мадмуазэль Жакэ? Яна толькі што ад’ехала ў суправаджэньні мэсьё Даніэля Анрыкса...

— Сапраўды?

Я мусіў зрабіць у той момант дурнаватую міну і надзьмуць шчокі як дзіця, якое зьбіраецца заплакаць, бо ён узяў мяне пад руку.

— Але ж так. У суправаджэньні мэсьё Даніэля Анрыкса.

Ён не сказаў „з”, але „ў суправаджэньні”, і я распазнаў абыходлівасьць, зь якой гаварылі на абавязковай французскай мове ў сьвецкіх колах Каіру і Александрыі.

— Ці ня выпіць нам па кілішку?

— Не, я павінен пасьпець на цягнік у шэсьць хвілін па поўначы.

— Тады я вас правяду на вакзал, Хмара.

Ён трымае мяне за рукаво. Ён са мной фамільярны, але таксама і пачцівы. Мы праціскаемся паміж танцорамі. Усё той ж пасадобль. Канфэці цяпер падаюць безупынным ліўнем і засьцяць мне вочы. Вакол мяне сьмех і шмат мітусьні. Я налятаю на Фасар’е. Адна з бронзавых бляндынак, тая самая Мэг Дэвілье, вісьне ў мяне на шыі:

— Ах, гэта вы... вы... вы...

Яна ня хоча мяне выпусьціць. Я валаку яе за сабою два-тры мэтры. Урэшце мне ўдаецца вышчаміцца. Мы з Пульлі знаходзім адзін аднаго на лесьвіцы. Нашы валасы і пінжакі ўсыпаныя канфэці.

— Гэта Зіхатлівая ноч, Хмара.

Ён пацэпвае плячыма.

Ягоная машына стаіць насупроць „Сэнт-Роз“, на ўзбочыне дарогі над возерам. „Сімка Шамборд“, дзьверцы якой ён цырымонна адчыняе перада мною.

— Калі ласка ў маю ламачыну.

Машына заводзіцца не адразу.

— У мяне быў аўтамабіль з адкрытым верхам у Каіры.

І раптам пытаецца:

— А вашы валізы, Хмара?

— Яны на вакзале.

Колькі хвілін едзе моўчкі, потым ён пытаецца:

— А ў якім кірунку вы едзеце?

Я не адказаў. Ён прытармазіў. Мы едзе не хутчэй чым трыццаць кілямэтраў у гадзіну. Ён паварочваецца да мяне:

— Падарожжы...

Змаўкае. Я таксама нічога не кажу.

— Але недзе ж трэба ўрэшце асесці, — заключае ён. — На жаль...

Мы едзе уздоўж возера. Я апошні раз гляджу на агні Вэйр'е перад намі і цёмныя дамы ўздоўж Карабасэлю на даяглядзе над намі. Прымуружышы вочы, спрабую згледзець фунікулёр, але марна. Мы задалёка ад'ехалі.

— Вы калі-небудзь вернецеся сюды, Хмара?

— Ня ведаю.

— Вам пашэнціла, вы зьяжджаеце. Ах, гэтыя горы...

Ён паказвае ў далеч, на хрыбет Араві, асьветлены месячным бляскам.

— Здаецца, што ён вось-вось зваліцца на вас. Я задыхаюся, Хмара.

Гэта прызнаньне ад шчырага сэрца. Яно мяне кранае, але я не знаходжу сілы, каб яго суцешыць. Усё ж ён значна старэйшы за мяне.

Мы ўехалі ў горад па алеі Маршала Леклерка. Непадалёку ад роднага дома Івоны. Пульлі небяспечна цягнула да левага боку, усё роўна што англічаніна, але, на шчасьце, ніякай іншай машыны на дарозе не было.

— Мы прыехалі зарана, Хмара.

Ён запыніў машыну на Вакзальным пляцы, перад гатэлем „Вэрдэн“.

Мы прайшлі пустой вакзальнай заляй. Пульлі нават ня мусіў купляць пэроннага білету. Мае багажы стаялі на сваім месцы.

Мы селі на лаўку. Акрамя нас на пэроне не было нікога. Цішыня, цёплае паветра, асьвятленьне наводзілі на думку нешта трапічнае.

— Сьмешна, — прызнаўся Пульлі, — але мне гэтае месца нагадвае вакзальчык у Рамлеху...

Ён працягнуў мне цыгарэту. Мы паважна курылі, не адзваляючыся ні словам. Здаецца, мне нават удалося пусціць некалькі колцаў дыму.

— Ці мадмуазэль Івона Жакэ сапраўды выехала з мэсьё Даніэлем Анрыксам? — спакойна спытаўся я.

— Так. А што?

Ён прыгладзіў свае чорныя вусы. Я падазраваў, што ён хоча сказаць мне некалькі суцяшальных словаў у падтрымку, але гэтага ня здарылася. Лоб у яго зморшчыўся. На скронях забліпчалі ручаіны поту. Ён глянуў на гадзіннік. Дзье хвіліны па поўначы. Ён вымавіў з натугай:

— Я мог бы быць вашым бацькам, Хмара... Паслухайце мяне... Перад вамі цэлае жыццё... Будзьце мужным...

Ён паглядзеў налева й направа, ці ня едзе цягнік.

— Нават я ў свае гады... не азіраюся ў мінулае... стараюся забыць Эгіпэт... Цягнік уяжджаў на вакзал. Пульлі глядзеў на яго, як загіпнатызаваны.

Ён узяўся дапамагаць мне з валізамі. Падаваў мне іх як папала, а я ставіў іх у тамбур. Адна. Дзье. Тры.

Мы нашчыраваліся, пакуль уцягнулі куфар. Ён, напэўна, надарваў сабе руку, калі падняў яго і ўпіхнуў да мяне ў вагон зь нейкай разьёшанасцю.

Праваднік зачыніў дзверы. Я апусьціў шыбіну і высунуўся на вонкі. Пульлі ўсьміхнуўся мне.

— Не забывайце пра Эгіпэт, і шчасліва вам, *old sport*...

Я здзівіўся, пачуўшы ад яго гэтыя два ангельскія словы. Ён пачаў махаць рукою. Цягнік рушыў. Раптам Пульлі спахапіўся, што мы забылі адну круглую валізу каля лаўкі. Ён схопіў яе і кінуўся даганяць цягнік. Але ўрэшце спыніўся, засопшыся, і бездапаможна разьвёў рукамі. Ён не выпускаў валізы з рукі і стаяў выпрастаны пад сьвятлом пэронных ліхтарняў. Можна было падумаць, што гэта вартаўнік, які усё зьмяншаўся і зьмяншаўся. Да памераў алавянага жаўнерыка.

Пераклаў з французскай мовы

Ян МАКСІМЮК